

לתולדות
התנועה הציונית
בתוניסיה

מאת

שלמה ברך

יד. טבנקין

המכון

לחקר התנועה הציונית והתולדות

בארצות המזרח

הוצאת יד. טבנקין
לשנת ה'תש"ח
תל אביב - יפו

ל ז כ ר ם ש ל

הרב יוסף כראמי

הרב יעקב אבוקארא

עו"ד אלפרד ואלנסי

הרב רזיפה כהן

ד"ר ג' אקומו לומברוזו

ד"ר ליאופולד ברטנס

פליקס עלוש

אשר הרפו נפשט למען ציון

בסיוע

המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח
משרד החינוך והתרבות

עריכה מועיט : חנה אברהמי-פואה

DS

449.5

.T9B3

© כל הזכויות שמורות למחבר

נסדר ונדפס ב"קט-אופסט", תל-אביב. תש"ס .

עם השלמת העריכה של חוברת זו והוצאתה לאור, נתונים מלכת רגשי תודתי לנתן פלד, מזכיר הקיבוץ הארצי, לאריה דולצ'ין, יו"ר הנהלת הסוכנות היהודית, ליאיר עוז-ארי, סגן-מנהל המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח, ולחברי הקרן לחקר הציונות בתוניסיה, על יוזמתם המבורכת ועידודם בפרסום מחקר זה.

ברצוני להביע תודה עמוקה לחברים שהגישו את מלוא עזרתם: לחנה אברהמי פואה, חברת קיבוץ רגבים ; ליצחק אברהמי, בנו של הרב יוסף בראמי ז"ל, מאוניברסיטת בר-אילן ואיש קיבוץ רגבים ; לד"ר מלכאל אביטבול, מנהל המרכז לחקר יהדות צפון-אפריקה במכון בן-צבי ; לאברתם הטל, ספרן וביבליוגרף מובהק במכון בן-צבי, ולחנוך לקח, חברי בקיבוץ כרמיה.

קובץ זה מוקדש לאישים שהלכו לעולמם ואשר הטביעו בי חותם בל-לימחה, לשלושת המייסדים שלא זכו לראות הגשמת חזונם: הרב יוסף בראמי, הרב יעקב אבוקארא ועי"ד אלפרד ואלנסי, זכרונם לברכה ; ולארבעה ממשיכים, אשר זכו להגשים את חלומם ותמו מיטב שנותיהם לחתלך קנמנית-הלאומית. הרב דודית כהן, ד"ר ג'אקומו לומברוזו, ד"ר ליאופולד ברטס ופליקס עלוש זכרונם לברכה.

אך קובץ זה משקף פרי עמלם של רבים נוספים: פעילים צנועים ומסורים, אשר הקדישו את כל אונם לשילוב בני קהילת תוניסיה במפעל הציוני המשחרר.

קיבוץ כרמיה, תש"ם.

ברך שלמה

ת ד כ ז ה ע נ נ י ט

עמוד

- 1 מ כ ו א
- 6 פרק ראשון : ימים ראשונים - עד למלחמת העולם הראשונה.
- 14 פרק שני : אחרי מלחמת העולם הראשונה
- 35 פרק שלישי : בימי מלחמת העולם השנייה - ולאחריה:
- נ ס פ ח י ט (רשימה מפורטת בעמ' 63)
- 131 ה ע ר ר ת ב י ו ג ר פ י ר ת
- 143 ב י ב ל י ו ג ר פ י ה
- 146 מ פ ת ח ש מ ר ת
- 151 מ פ ת ח ש מ ר ת בצרפתית
- I מ כ ו א בצרפתית

מ ב א
=====

התנועה הציונית בתוניסיה צמחה מתוך קהילה שורשית, מסורתית וסובלנית הנתונה בשידוד מערכות ותמורות הזמן.

הג'ובכחות הצרפתית, שהחלה בשנת 1881 ונמשכה עד לשנת 1956, חוללה מפנה בחילי הנהודים:

א. מספרים כמעט חוכפל. בשנות התמישים למאה העשרים חיו בתוניסיה מעל למאה אלף יהודים * שהיוו קרוב ל-2,5% מכלל האוכלוסיה. הם היו מפוזרים בעשרים ושש ערים ועיירות, אך יותר ממחציתם התרכזו בתוניס הבירה וכפרריה.

ב. בואם של הצרפתים הגביר את תחושת כטחונם הפיזי, אמנם מעמדם המשפטי השתפר במידה מסוימת עוד לפני כן, מאז מתן חוקת היסוד בשנת 1857; הייתה לא היו בתוניס עוד בידוי האוכלוסיה המקומית ולא לחסדו הכלעדי של השיפוט המוסלמי. תחושת הבטחון התליצבה רק תחת השלטון הצרפתי.

ג. צעירים רבים נהרו לצרפת להשלים את לימודיהם האוניברסיטאיים, החל מסוף המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20, והם הפכו לעורכי-דין, אנשי כלכלה, רופאים, רוקחים, עתונאים, פרופסורים ומורים. הם היוו למעשה העלילת היהודית החדשה. ואלה היו היהודים התוניסאיים שזכו לקבל את האזרחות הצרפתית, במסגרת ההקלות שהוענקו לכל בעלי תואר אקדמאי צרפתי, החל משנת 1910.

ר ש י מ ת ה א י ר י מ :
א . עו"ד אלפרד ואלנסי .
ב . יוסף בראמי - ר' יעקב אבוקארא .
ג . ר' יוסף בראמי ותלמידיו בשנת 1922 .
ד . תלמידיו של נחום ירושלמי בשנת 1942 .
ה . עו"ד ויקטור קסן - עו"ד אלפרד רוסי .
ו . עו"ד מאיר בליטי - פליקס עלוש .
ז . חברי "צעירי-ציון" בהכשרה בביג'אואה בשנת 1944 .

סמינר ראשון למפקדי "ההגנה" בצפון-אפריקה בשנת 1947 .
ו . הרצאת גב' גלבע למען הקה"ל, בתוניס , בשנת 1951 .
ז . מסיבת פרידה לעו"ד סוכר ברנב ולרעייתו , בשנת 1952 .
ח . מפקד הנוער הציוני בתוניסיה , בשנת 1946 .
ביקור נציגי מחלקת העליה בג'רבה , בשנת 1953 .

ד. הצפייה לזכות באזרחות הצרפתית, כאחיהם כאלג'יריה, מקורה ברצון להשתחרר כליל מחלות בבתי המשפט המקומיים. מספר היהודים שקיבלו אזרחות צרפתית הלך וגדל במשך השנים, לאחר שנת 1923 בה הממשל הצרפתי פרסם חוק כללי שהקל תנאי קבלת האזרחות הצרפתית.

השלטון הקולוניאלי הצרפתי ניצל עובדת קיום היהודים כמיעוט דתי לביסוס מעמדו. הוא לא העניק להם זכויות יתר, ואף לא חולל שינוי יסודי במעמדם האזרחי.

רוב היהודים בתוניסיה היו כפופים לבחי הדין הרבניים בענייני אישות, ולמשפט התוניסאי בענייני אזרחות, כנתוני שלט תוניסיה ה-"ביזי".

2
היהודים בני

במאה העשרים, היו יהודי תוניסיה לחשפת שתי תרבויות: התרבות הערבית המקומית והתרבות הצרפתית, אך הם ינקו ללא הפסק מהתרבות והמסורת היהודית. ©

התנועה הציונית, בראשית המאה העשרים, פילסה את דרכה במסגרת האגודות הציוניות המקומות שבנו את תפיסתן בהסתדרות הציונית העולמית, על ידי רכישת "השקל" וגם בהגשת עזרתו הכספית לקרנות הלאומיות.

כמכשול ראשוני בהתפתחות התנועה הציונית עמדה חברת "יכל ישראל הכריזים" ("האלילאנס") אשר נשאה בשורת האמנציפציה התרבותית והחברתית ליהודים בדרך קבלת התרבות הצרפתית.

מתנועה רעיונית ומחוסרת אתגרי הגשמה, הפכה הציונות בתוניסיה לתנועה מגשימה בעצם ימיו מלחמת העולם השנייה, מלחמה שהמביעה את חותמה העז בששת חודשי הכיבוש הגרמני בתוניסיה (מנובמבר 1942 עד מאי 1943). היא כבר גילתה את אופיה החילוני של התנועה הציונית העולמית ונאבקה להסרת אי-ההבנות של ההסתדרות הציונית העולמית לצרכיה הספציפיים של יהדות תוניסיה.

X
בקהילה היהודית החל תהליך דמוקרטיזציה בסוף שנת 1921, בבחירת מוסדותיה, שהיו לפני כן ממונים על ידי השלטונות. צעד זה בא במסגרת הרפורמות הדמוקרטיות שחוללו השלטונות הצרפתיים בכל המוסדות התוניסאיים.

על אף הפער המעמדי הקיים, התפתחה בקהילה מערכת מסועפת של עזרה הדדית.

ליד בתי הספר התורניים המסורתיים הלך וגדל מספר התלמידים בבתי-הספר של ה"אלילאנס" בהם רכשו, בנוסף לידע מצומצם בעברית וביחודות, השכלה כללית רחבה. צעירים יהודיים רבים יותר ביקרו בבתי-הספר הכלליים הצרפתיים.

מספרם הגדול של המשכילים היהודיים נתן את אותותיו בקידום הפעילות החברתית הכללית והפוליטית שלהם בקרב כלל הציונים. הם פעלו רבות, כשדה פעילות בין בשפה היהודית-ערבית ובין בשפה הצרפתית, ובקרב האיגודים המקצועיים והארגונים הפוליטיים. רב היה מספרם בהנהגות מפלגות השמאל וכמידה קטנה יותר בהנהגת האיגודים המקצועיים.

כך הצליחו לבטא זיקתם לבעיות הזמן והשעה.

לתולדות התנועה הציונית בתוניסיה היבטים רבים: אגודות ציוניות מקומיות וארציות, ארגונים כלליים שונים, תנועות הנוער, כתבי-עת ועיתונות, מערכת החינוך העברי, הכשרות חקלאיות, ארגון ההגנה על חיי היהודים, ההעפלה, העלייה ועוד...

במחקר 'ראשון זה, ניסיתי לשחזר התפתחות התנועה הציונית על כל שלוחותיה, משחר ימיה, מתוך רצון לגלות את הרצף ההיסטורי הכולל של הפעילות הציונית בתוניסיה. הקפדתי להיצמד לעובדות ולעדויות מוסמכות בכתב ובעל פה, ובעיקר למסמכים המדברים בעד עצמם.

ערכת: את תולדות התנועה הציונית בתוניסיה בשלושה פרקים:

1. פעילותם של האגודות הציוניות המקומיות ושל אישים בודדים, לפני הקמת הפדרציה הציונית (1920) ולפני כיסוס ממסד הקהילה, מילאה תפקיד מכריע בהפצת הרעיון הציוני ובתרגומו לשפת מעשה. התנועה העברית, ההזדהות עם הרעיון הציוני והסולידריות היהודית שימשו אבני דרך לפעילות הציונית ולתמיכה ביהודים הנרדפים הן באירופה והן בארצות ערב.

2. בתקופה השניה, עם הקמת הפדרציה הציונית ועיצוב ארגונה של הקהילה, פרחו עתונות יהודית וציונית, קמו תנועות נוער שהפחחו רוח חדשה בתנועה. החלו להופיע הכדלים רעיוניים והם שעוררו התמודדות פוליטית בשאלות ייצוג ובחירה למפגשים בין-ארציים ועולמיים. אף משבר ארגוני, פרישות וקיסוב פקדו אותה. סובניות ראשונות של עליה העלו את התנועה הציונית התוניסאית על בימת ההגשמה הציונית, ונמתח גשר ראשון אל ארץ-ישראל באמצעות שליחיה הראשונים.

3. בתקופה השלישית, ימי מלחמת העולם השניה, גרמו תקנות ממשל וישי הגזעניות והכיבוש הגרמני למפנה בדרכי פעולתם של כל הארגונים הציוניים, והצמיחו תנועה חלוצית שאפתנית ורבת גוונים שהעלתה לראש סולם העדיפות של הקהילה היהודית את ההגשמה הציונית בעליה לארץ ישראל.

הקמת מדינת ישראל שימשה מנוף לפעילות רחבת היקף של כל הארגונים הציוניים, בעזרת שליחים ישראלים. ממסד הסוכנות היהודית פעל בכל ערלי תוניסיה ונשא על שכמו, בסיוע פעילים מקומיים נאמנים, את מפעל העליה הגדולה וההתישבות של יהודי תוניסיה.

שיתוף הפעולה בין בני שני דורות ציוניים היה פורה.

ובכל שלוש התקופות, הצטיינה התנועה הציונית בהתגייסות חבריה המקומיים, בהתנדבותם להפצת רעיונותיה בעל פה ובכתב, מעבר לתחום מושבם, ובקרב הנוער, בדמה גבוהה של הקרבה עצמית למען רעיון מתגשם.

יותר משלושים שנה חלפו מאז החלה קליסת יהודי תוניסיה בישראל. נראה שעדיין לא פורסמה שום תעודה על התנועה שחוללה את עלייתם. נרתמתי למלאכה זו מתוך רצון לתרום את תרומתי בגילוי מעשייה של קהילה אחת בישראל, בתהליך קיבוץ הגלויות.

ה-19 בכל חלקי העולם היהודי וקדיאתם עוררה גם התכתבות. כך
 התפרסמו מכתבים מתוניס, על מצב יהודי תוניסיה, בעתונות העברית
 החדשה, לרוב בעילום שם ולעתים רחוקות כחתומת ידם של תלמידי
 חכמים ומשכילים, בני דורו של הרב שלמה דאנא (1850 - 1913),
 אשר ליסד בתוניס את הישיבה "חברת לימוד התלמוד".

כתבי העת שהגיעו לתוניסיה ואשר פרסמו סקירות על מצב היהודים
 שם, היו:

"המגיד" - שבועון עברי שיצא לאור בעיר ליק (בפרוסיה)
 בשנת 1856 בעריכת דוד גורדון.

"המליץ" - כתב עת עברי ראשון ליהודי רוסיה, נוסד בשנת
 1860.

"הצפירה" - עתון עברי ראשון ליהודי פולין, נוסד בשנת
 1862.

"השחר" - ירחון עברי, נוסד בווינה בשנת 1868 בעריכת
 פרץ סמולנסקין.

"האסיף" - שנתון ספרותי, הופיע בוורשה בשנים 1884 - 1894
 בעריכת נחום סוקולוב.

נחום סלושץ (1871 - 1966) חוקר ארצישראלי בתולדות תפוצות ישראל,
 ביקר בתוניסיה בשנים 1906, 1920, 1924 וכתב:

פרק ראשון

ימים ראשונים - עד למלחמת העולם הראשונה

התנועה הציונית הופיעה כתנועה פוליטית מאורגנת בשנת 1897, כפועל
 יוצא או כהגות לאנטישמיות באירופה ולשם פתרון בעיית מצוקת
 יהודי מזרח אירופה.

אך הרעיון הציוני קדם להתארגנות התנועה. הכמיהה לשיבת ציון לא
 פסקה מגזמ תנככי. הבנת השב נטפסחה על ידו המפורגת העברית, מימי
 התנאים ועד לימי ההשכלה במאה ה-19. השפה העברית היתה לתעודת
 זהות ללישות היהודית הלאומית ושימשה כלי תקשורת ראש לביטוי
 רצון החסינה הלצמיית.

1. התנועה העברית

בתוניסיה, קדמה התנועה העברית לתנועה הציונית הפוליטית.
 בסוף המאה ה-19, ליהודי תוניסיה היו קשרים מפותחים עם
 העולם החיצון וכמיוחד עם תפוצות ישראל. לא נפקד בקהילה
 זו מקומם של רוב כתבי העת העבריים שהופיעו במחצית המאה

"תוביס היא כמעט העיר היחידה במזרח שבה התפתחה תנועה של השכלה על טהרת העברית, ובאחדונה ספרות ועיתונות ביהודית-ערבית. עוד בראשית המאה עבריים ובקיאים בספרות משכילים עבריים קוראי עתונים עבריים ובקיאים בספרות החדשה - מהם, גם השתתפו ב"המגיד", ב"הצפירה" וב"האסיף", כגון: שלום פלאח, אברהם קאסטר, י. כהן ואחרים. גם לחתיה האומית העברית ולארי ישראל קמו גואלים בקרב הסופרים והעתונאים. ויזכר לכבוד ידידי נדיב הלב אלפרד ואלנס, אשר החזיר הרעיון הציוני ללכות בני ארצו, וגם המנוח יוסף בראמי זכור לטוב בעד פעולתו העברית, והוא שניסה להוציא עתון בעברית ולא מצא לו די קוראים".¹

בשנת 1878 יסדה החברה היהודית-צרפתית "כל ישראל חברים" ("אליאנס ישראלית אוניברסל") את בית ספרה הראשון בתוניס, בו התחייבה...²

בעיית הקניית השפה העברית והחינוך היהודי בבית ספר "אליאנס" הייתה בקודת מחלוקת עם פעילי התנועה העברית ויותר מאוחר עוררה ביקורתם החריפה של פעילי התנועה הציונית בתוניס.

כיון הלוחמים למען השפה העברית היה יוסף בראמי שפרסם מאמר בשם: "האליבס והעברית" בעתון ציוני קושטא "המבשר".³

1. נחום סלושץ: "נפוצות ישראל באפריקה הצפונית" ירושלים, תש"ו, עמ' 72-73.
2. שלום פלאח: "הצופה את פני תוניס", האסיף, התרני"ד, עמ' 78-94.
3. ראה תעודה: "בעדות היהודיות" - בנספח מספר 1.

2. האגודות הציוניות

בשורתו של הרצל נתקבלה בהתלהבות בכל קהילות ישראל. לקונגרס הציוני הראשון שחתכנס בבאזל בשנת 1897 הגיע מברק ברכה החתום בשם "קבוצת ציונים צעירים" מתוניס.⁴

בשנת 1901, יהודי מעיר סוסא, הרב אברהם וזאן, כתב בעברית מכתב להנהלת ההסתדרות הציונית, וזכה לתשובה בשפת הלאדינו בכתומת ידם של בנימין זאב הרצל וד"ר עוזר קאקעש, ביום 1901-4-5. כתבו בלאדינו כי חשבו אותו לספרדי, בעוד יהודי ארצות ערב דוברי ערבית.

שפת ההסתדרות הציונית, בימי הרצל וגם אחריו, היתה השפה הגרמנית. מכתבים רבים ששוגרו ליהודי צפון אפריקה בשפה הזו, היו בלתי מובנים. יהודים אלה, דוברי ערבית וצרפתית, תבעו שהשפה הרשמית של ההסתדרות הציונית בשחר ימיה תהיה עברית ולא גרמנית.

אגודות ציוניות רבות החלו לצמוח בכל אפריקה הצפונית משנת 1900, ביוזמת רבנים מקומיים, שהיו מנהיגי קהילה מסורתית בעלת רגש לאומי עמוק שבא לביטול חוק בחגי ישראל.

4. פרוטוקול הקונגרס הציוני הראשון - (1897).
5. צבי יהודה: "מקורות על הפעילות הציונית בארצות המזרח", (1897-1917), אוניברסיטת באר-שבע, תש"ח, עמ' 61-62.

יוסף בראמי (1888 - 1924), משכיל עברי ונואם בחסד עליון בכל שפות יהודי תוניסיה, הצטיין כאיש החסברה והתינוך בתנועת הציונית.

הרב יעקב אבוקארא (1843 - 1941), מנהיג קהילת ה"גראנה" ⁷,
ישם את החזרות בין יהדות וציונות. הוא היה הציר הראשון של
יהודי תוניסיה בקונגרס הציוני העולמי. ⁸

"אגודת צ'ור" קיבלה אישור השלטונות הצרפתיים בתוניסיה לפעילותה
הרשמית ביום 1-19-1911, ובאותה שנה השתף הרב יעקב בוקארא
בקונגרס הציוני ה-10 באזל.

בשנת 1913, כתב א. טורצ'ינר, נציג ההסתדרות הציונית וקרן
הקיימת בתוניס ובאלג'יר, לנחום סוקולוב:

"בניגוד ליחודי אלג'יריה, יחודי תוניס הינם כמעט
כולם אנשי מופת, נאמנים לעמם וציונים ברוח ישראל
סבא. הלב היחודי בתוניס ער לכל דבר היקר והקדוש
לנו, והוא מסור לכל נפשו למסורתנו ולשפתנו". ⁹

7. "הגראנה": כנוני של יהודי לז'ורנג שהתשבנו בתוניסיה

במאה ה-17. היהודים הליוורנוזים נכדלו
מהיהודים המקומיים ברמתם התרבותית ובמעמדם
החברתי והכלכלי.

8. ראה נספח מספר 14.

9. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק Z 3/731
על צירי תוניסיה בקונגרסים הציוניים, ראה נספח 14.

בתוניסיה, לדוגמא, היתה נוהרת בכל מוצאי חג הפסח וב"תשל"ך"
תהלוכה יהודית המובית מחוץ לים אל הרובע היהודי "החארה".
ובראשה - דגל תכלת לבן. הטליתות כצבע תכלת לבן, שעטפו כתפי
היהודים, קיבלו משמעות לאומית.

לא היתה בתוניסיה אף תנועה דתית אחת אנטי-ציונית, כי
הציונות בתוניסיה הזדהתה מראשיתה עם המאור'ים המסורתיים של
היהודים, ויהדות שאיננה ציונית לא התקבלה על דעתם.

בשנת 1910 נוסדה בתוניס האגודה הציונית הראשונה "אגודת-
צ'ור" ביוזמת עורך הדין אלפרד ואלנסי ובעזרתם של יוסף בראמי
והרב יעקב אבוקארא.

אלפרד ואלנסי (1878 - 1944) סיים את לימודיו בחוק ומשפט
בצרפת, שם הכיר את מאקס נורדאו וקלט את תורתו הציונית
המדוינית. הוא התגלה מיד כאיש בעל כושר ארגוני וגם פובליציסטי
מעולה. ⁶

6. בכתב העת הפאריסאי "La Société Nouvelle" -

התפרסם בשנת 1911 מאמר יסודי ומבריק על "ציונות
וטוציאליזם", פרי עטו של אלפרד ואלנסי, כתשובה
לכתבה אנטי-ציונית של המדינאי הצרפתי אלפרד נקא
(1834 - 1916). בעמ' 6 (במקור) מובאים דברי מנהיג
הסיעה הסוציאליסטית בתנועת הצ'ורנג;
אלה דברי בר-בוז'וכוב!... ראה נספח מספר 2.

בשנת 1913, החליטה חברת "עזרה", שייסדה ב-1912 את הסניגור
 בחיפה, לקיים בו את לימודי הטכניקה והטבע בשפה הגרמנית. אז
 פרצה בישוב היהודי בארץ ישראל "מלחמת השפות". יהודי תוניסיה
 היו שותפים למאבק למען העברית, ושלוו בשנת 1914 מכתבים בעברית
 אל הועד הפועל של ההסתדרות הציונית העולמית¹⁰.

לפני מלחמת העולם הראשונה ובעצם ימיה צעו אגודות ציוניות
 ברוב ערי תוניסיה, ללא כל עזרה מצד הנהלת ההסתדרות הציונית
 העולמית, על אף הפניות הרבות בבקשת שליחת מרצים בכירים וחומר
 הסברתי בעברית ובצרפתית.

בשנת 1913 קמו האגודות:

- "אוהבי ציון" - בספאקס, ביוזמת נסים לוזון.
- "בני ציון" - בעיר באג'יה,^{*} על ידי הרב חי האג'ג'י.

ב-1914-6, ייסדו ז'ול בונאן, ראול דרמון ואלי דאנא בתוניס
 "יושבת ציון" כחברה להחייאת השפה העברית, בראשות העו"ד אלי
 פיטוסי והרב יעקב אבוקארא.

בשנת 1913, הוציא לאור יוסף בראמי בתוניס, את העתון הציוני
 "קול ציון" בשפת היהודית ערבית¹¹:

- 10. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים. תיק Z 3/751
- ראה - נספחים מספר 4,3.
- 11. ראה - נחום סלושץ, שם, עמ' 73.

בשנת 1916 נוסדה בעיר סוסא האגודה "תרחם ציון" בראשות דוד
 טוביאנה, נסלם דרמוני, פליקס בלג'אוי וסובר ברנס.

במה עסקו כל האגודות הציוניות ?

הן הפיצו את השקל הציוני, אספו תרומות ליישוב ארץ ישראל
 (למען אוצר ההתישבות היהודית בא"י ולמען הקרן הקיימת לישראל),
 ארגנו אסיפות והרצאות על הרעיון הציוני ומימושו בימינו ועמלו
 להפצת השפה העברית.

התנועה הציונית עסקה לא רק בפעולות ציוניות. היא היתה מעורה
 בחיי הקהילה במקום.

באוגוסט 1917 פרעו חיילים תוניסאים ביהודים בערים אחדות
 בתוניסיה, והשלטונות לא מנעו בתוקף פרעות אלה.

מנהיגי הקהילה והתנועה הציונית חברו יחדיו בשיגור מתאה חריפה
 אל ממשלת צרפת על אדלת ידי נציגיה.¹²

ביום שניתנה הצהרת בלפור (1917 - II-2) שלחו ציוני תוניסיה
 את ברכותיהם לדי"ר חיים ויצמן.¹³

- 12. ראה - בנספח מספר 6.
- 13. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק Z 4/2087 I

בשנת 1919 התארגנו בתוניסיה עוד שש אגודות ציוניות:

- "עטרת ציון" - באי ג'רבה, בראשות דוד עיידאן.
- "תיפדה ציון" ו"תקוות ציון" - בעיר נאבל.
- "חיבת ציון" - בעיר הנמל חלק-אל-ואד*, ליד תוניס.
- "בחורי ציון" - אגודת הנוער הציוני הצפון-אפריקאי - בתוניס, בראשות יעקב בלעיש.
- "משמח ציון" - בעיר תוניס, בראשות יצחק פריינסט.

האגודות הציוניות מנו כמה מאות חברים, התנועה הציונית לא היתה עדיין תנועה המונית, וככל זאת מצויות בעיר אחת אגודות שונות - בתוניס: "יושבת ציון", "כחורל ציון", ו"אגודת ציון", ובנאבל - "תיפדה ציון ו"תקוות-ציון". זה גובע מהעובדה שהאגודות הציוניות התרכזו סביב אישים שונים, שכל אחד מהם ריכז סביבו ציבור שונה.

1. המאבק נגד "האליאנס"

פעילות חשובה לאגודות הציוניות היתה הוראת השפה העברית והמאבק בעמדתה האדישה של ה"אליאנס".

בכתב העת: "LA VOIX JUIVE" - בתוניס הופיעו בשנת 1920 שני מאמרים: מאמר ראשון בשם: "למה נגד האליאנס" ע"י הנרי מערץ¹⁶, ומאמר שני בשם "חובה" ע"י אלפרד ואלנסי,

16. ראה נספח מספר 7. 31-8-1920 - "LA VOIX JUIVE"

* La Goulette

פרק שני

אחרי מלחמת העולם הראשונה

משנת 1918 התקיים קשר סדיר בין האגודות הציוניות בתוניסיה לבין המשרד הראשי של ההסתדרות הציונית העולמית, שעבר אז מברלין ללונדון.

ביום כ' בתמוז התרע"ח (1918) התקיימה בתוניס אזכרה ליום השנה ה-14 למוותו של תיאודור הוצל, בה נאמו יוסף בראמי ועו"ד אלפרד ואלנסי.¹⁴

ביום 11-12-1918, שוב התגבלו 'ערכים על היהודים בתוניס, הפעם בהשראת הצרפתים. יום לפני כן, עם חתימת הסכם הפסקת האש בין צרפת לבין גרמניה, הפגינו יהודי תוניס את שמחתם בתהלוכה המונית בה הניפו דגל תכלת לבן ליד הדגל הצרפתי. אז פרצה קטטה בשדרת ז'ול פרי, בין צרפתים ויהודים, והצופתים סילקו את הדגל היהודי. נוכחותם של פקידים צרפתים אנטישמיים בתוניס עודדה את הערבים לעשות שפטים בנתינים היהודיים.

מכתב מחאה חריף נשלח לנציב הצרפתי בתוניס, בחתימת ידם של 15 נכבדי הקהילה היהודית, ובו תביעה להעמיד לדין את האשמים בליבוני המאורעות המבישים האלה.¹⁵

14. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק I 4/2087 Z

ראה תעודה בנספח מספר 5.

15. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק I 4/2087 Z

ראה תעודה בנספח מספר 6.

בוועידה הזאת השתתפו שני נציגים תוניסאים: הרב יוסף בראמי ועו"ד אלפרד ואלנסלי. הרב יוסף בראמי השתתף באופן פעיל בוועדת החינוך והתרכות של הוועידה. הוא נשא נאום מרשים על מצב יהדות תוניסיה, והוקיע את האחזיות הגדולה של "האליאנס" לחוסר חינוך עברי ויהודי בתוניסיה. הוא תבע עזרת הוועידה במתן חינוך עברי לתוניסיה על מנת להכשיר אותם לעליה לארץ ישראל. לבסוף הוא ביקש מועדת החינוך והתרכות להמליץ בפני הוועידה, להקים גני ילדים בתוניס ובערים סוסא וספאקס, ולארגן שעורי ערב להכשרת מורים לעברית למוסדות אלה.

כשפרצה מחלוקת בין מאקס נורדאו לבין ד"ר חיים ויצמן בשאלת מדיניותה של הנהלת ההסתדרות הציונית, תהו ציוני תוניסיה על משמעות המשבר הזה, ²⁰ כי הם הכירו את מאקס נורדאו, שישב שנים רבות בפאריס ושאוו השראה גדולה מדבריו ומכתביו, ולא הכירו באותה המידה שום מנהיג ציוני אחר. הציונות המדינית רבת המעוף היחה יותר מוכנת לציוני תוניסיה מאשר הציונות הסינתטית שהתגבשה בהסתדרות הציונית בהנהגתו של ד"ר ויצמן. רב היה צערם של יהודי תוניסיה בהיודע פרישתו של נורדאו מהנהלת הציונית.

מאז, החל להתפתח בתנועה הציונית הזרם הרביזיוניסטי כראשונה של זאב ז'בוטינסקי, בעל כושר הביטוי החריף שמצא את דרכו הנכבדה בכל העתונות היהודית.

20. נורדאו תבע בשנת 1920 להעלות מיד חצי מליון יהודים ממזרח אירופה לביסוס הישוב היהודי בארץ ישראל ולשם קביעת שלטון יהודי בא"י.

הקורא למאבק נגד "האליאנס", בהיותה אנטי ציונית, אנטי-דמוקרטית ומחנכת להתבוללות.¹⁷

בשנת 1921, הופיע באותו כתב עת מאמר גדול בשם "אליאנס ישראלית, עליו למות!" החתום ע"י הנרי שרשבסקי (שם בדוי לעתונאי הנרי מערד), והמסכם: "כל רצונך, אליאנס, הוא לא באמנציפציה של היהודים, כי אם בהתבוללותם ובהאבדותם".¹⁸

בתוניסיה, עמדו בעלי הממון והבורגנות המתבוללת לימין האליאנס, אך הרכבים ובעלי ההשכלה החליצו לימין התנועה הציונית. אלה וגם אלה היו מיוצגים במסד הקהילתי. במשך הזמן חלה התקרבות מה ביניהם.

אך התנועה הציונית היחה מראשיתה הארגון היחיד בה פעלו במשותף היהודים התוניסאים המקומיים והליוורוניזים.¹⁹

הפדרציה הציונית

לאחר כינון המנדט הבריטי בארץ ישראל, התכנסה בלונדון, ביום 4-7-1920, ועידה ציונית עולמית בה הוכרז על הקמת "קרן המנדט" לבנין הארץ.

- ראה נספח מספר 8. 31-12-1920 - "LA VOIX JUIVE"
- "LA VOIX JUIVE" - 28-21921: "Alliance Israélite, il faut mourir!"

יהודים אחדים שדגלו בהתבוללות לתרבות צרפת הביעו את חנגדותם לקיומה של "האליאנס" בכתב העת "LA JUSTICE" ולחמו למען החלתו של המשפט הצרפתי על היהודים וביטול בתי הדין הרבניים. על הקבוצה "לה ז'וסיטי", ראה להלן.

הנרי מערץ, מזכיר הפדרציה הציונית בתוניסיה, כתב מתוניס אל המשרד הראשי של ההסתדרות הציונית העולמית בלונדון, ביום 1-1-1922:

"הבחירות למועצת הקהילה התקיימו ביום ראשון 12-12-1921, 1600 בעלי זכות בחירה (ששילמו 5 פראנקים כדמי חבר לקופת הקהילה) בחרו כ-60 צירים מתוך רשימה של 77 מועמדים. מתוך 60 הצירים הנבחרים, אנו שמחים לציין 14 חברים ציוניים. 60 הצירים בחרו ביום 12-12-1921 במועצת הקהילה (בועד המנהל) בת 12 חברים. ומתוכם, חמישה הם חברי הפדרציה הציונית".²²

כנשיא הקהילה זיו"ר הועד המנהל נבחר מר אג'ו בסיס, אשר כיהן בתפקיד הזה עד שנת 1934.

נבחר הקהילה הציוניים דחפו להעמקת החינוך היהודי והעברי ותבעו הזמנת מורים לעברית מארץ ישראל.

במערב אירופה כחיה העילית היהודית ברובה כדרך האמנציפציה וההתבוללות, ולעומתה בתוניסיה נצמדה העילית היהודית לקהילה ולתנועה הציונית. עילית זו כללה בעיקר בעלי השכלה שהגיעו למעמד מכובד במקצועות החופשיים. אלה עמדו בראש התנועה הציונית כשרוב חברי האגודות הציוניות כאו משכבות עממיות.

22. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 4/2486 Z

בתוניסיה חוקמה הפדרציה הציונית בשנת 1920, והשלוטונות הצרפתיים של תוניסיה הכירו בה כארגון חוקי ביום 10-10-1920. כנשיא הפדרציה נבחר אלפרד ואלנסי, וכמזכירה הכללי נבחר הנרי מערץ. בדרך כתב העת "הקול היהודי" ("LA VOIX JUIVE").

ביום 1921-6-19 החכנסה מועצת הפדרציה הציונית בתוניסיה בהשתתפות נציגי שמונה אגודות ציוניות, ובהיעדרות אגודת "אוהבי ציון"²¹ ועיר טפאקס.

ויו"ד אלפרד ואלנסי השתתף בקונגרס הציוני ה-12 שהתכנס בקולטבאד שנת 1921. מאז החלה בתוניסיה הפעולה גם למען קרן היסוד.

שליח ראשון מטעם קרן היסוד ביקר בתוניס עורך הדין יהושע ורכמיל (1869 - 1938) בינואר 1923. וכשליח מטעם הקרן הקלימת 'ישראל, הגיע לתוניס, באותה השנה, אברהם אלמליח (1885 - 1967). ל השליחים הארצישראלים, נחום סלושץ, יוסף בוכמיל ואברהם אלמליח יו כבני בית אצל הרב יוסף בראמי בתוניס.

קהילה היהודית בתנגס-אל-חלל-אל-חלל. היא קיבלה בסוף דצמבר 1921 את הזכות לבחור את נציגיה הרשמיים, שהיו לפני כן ממונים ל ידי השלוטונות.

עד זה ננקט ע"י השלוטונות הצרפתיים במסגרת מדיניות הריפורמות דמוקרטיות שהחלו לחול בכל המוסדות התוניסאיים.

2. אגודת "אוהבי ציון" מטפאקס, לא השתתפה בכנס היסוד של הפדרציה הציונית מחשש לאבד את עצמאותה הארגונית, והצטרפה לפדרציה מאוחר יותר.

ולשי, עתון יהודי תוניסיה. הוא הופיע ברציפות משנת 1923, עד שנת 1964, ופרסם בקביעות מידע על כל המתרחש בקהילה היהודית.

אך רעיונות יהודי תוניסיה באו לביטוי בצרפתית בכתיבי העת הבאים לפי סדר הופעתם:

1. "לה ז'וסטיס" * ("הצדק" - 1907 - 1914) - בעריכת מרדכי סמאג'יה (1869 - 1921) - חבץ החלת המשפט הצרפתי על כל יהודי תוניסיה, והקלות בקבלת האזרחות הצרפתית. אחרי מלחמת העולם הראשונה, עם פטירת עורכו, המשיכה קבוצה בתמישה אנשים (ד"ר חיט ועורכי הדיון אלי נסף, שמואל טיב, ויקטור כהן-הדרית וגסטור סמאג'יה) בהוצאתו לאור כשבועון (1923 - 1934). בעיני יהודי תוניסיה נראה השבועון הזה כבמה למיעוט שחטיף בזהירות להתבוללות.

2. "ליאיגליטה" ** ("שוויון") - בעריכת יוסף כהן גנונה, משנת 1912 עד לפטירתו בשנת 1929, התייצב להגנת מדיניות האליאנס.

3. "לה וואה דישראל" *** ("קול ישראל") - בעריכת יעקב בלעיש, הופיע בתוניס בשנת 1919 והיה לבטאון הציוני הפוליטי הראשון ליהדות צפון אפריקה.

* "LA JUSTICE"

** "L'EGALITE"

*** "LA VOIX D'ISRAEL"

כך למשל, על גלוי הדעת שפורסם בשנת 1922 ע"י הפדרציה הציונית, לרגל פתיחת המגבית הראשונה למען קרן היסוד, חתמו כל מנהיגי הקהילה בתוניס, לרבות הרב הראשי משה שתורג, נשיא הקהילה אג'ו בסיס, יו"ר הפדרציה הציונית אלפרד ואלנסי, ראש משרד העליה לא"י אלברט בסיס, ועוד...²³

העתונות היהודית

העתונות היהודית מילאה תפקיד מכריע בהפצת הרעיון הציוני.

בתוניסיה הופיעו עתונים בשפה היהודית-ערבית, בדפוס עברי, ומספר כתבי-עת יהודיים בשפה הצרפתית.

העתונים שזכו בתפוצה הרבה והממושכת ביותר בשפה היהודית-ערבית היו:

(א) "אל-צבאח" ("הבוקר") - בתוניס, בעריכת יעקב כהן - הופיע משנת 1903 עד 1920.

(ב) "אל-נג'מה" ("הכוכב") - בעיר סומא, בעריכת מכלוף נג'אר - הופיע משנת 1920 עד 1961.

כיון המשת העתונים היומיים הצרפתיים, הופיע עתון בשם "לה פטי מאטן" * ("השחר")²⁴ בבעלות היהודי שמעון זאנא שהפך להיות כתקופת

Z 4/2486, ירושלים. תיק 2486/4

ראה -- נספח מספר 9.

* "LE PETIT MATIN"

4. המשבר בפדרציה הציונית וצמיחת הוויזיוניזם

בשנת 1924, נפטר בתוניס הרב יוסף בראמי.

מזכיר הפדרציה הציונית בתוניסיה, הנרי מערז כתב להסתדרות הציונית את הדברים הבאים:

"בצער רב, הרינו להודיעכם שחברנו היקר, הרב יוסף בראמי נפטר ב-9-25-1924, בגיל 36, הוא היה אחד ממייסדי "אגודת ציון".

היה אחד משני נציגי הציונים התוניסאיים בוועידת לונדון בשנת 1920.

יוסף בראמי הגיש מלוא עזרתו למפעל "קרן היסוד", כחבר הוועד הפועל בתוניס, וכמרצה. בשנה שעברה התלווה לדי"ר בוכמיל בסיריו במספר ערי תוניסיה למען המגבית לקרן היסוד.

הוא היה חבר במועצת הקהילה בתוניס, ושימש מזכיר ראשון לרב הראשי בתוניסיה.

יוסף בראמי היה סופר מעולה בעברית ובערבית-יהודית, מנהל העתון "קול ציון" וכתב בעתון "הצפירה".

הסתלקותו של הרב יוסף בראמי מהווה אבדה גדולה לציונות וליהדות ארצנו".²⁴

24. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 4/2486.2.

4. "לה נואה ז'ואלני" ****
(הקול היהודי) - בעליכת הנרי מערז, מזכיר הפדרציה הציונית, הופיע משנת 1920 עד לשנת 1924 כבטאון לחינוך יהודי וציוני, ושימש למעשה כמכשיר רעיוני בידי הפדרציה הציונית בתוניסיה.

"לה ריביניז'ואלף" ****
(ההתעוררות היהודית) - הופיע בעיר ספאקס משנת 1924 עד לשנת 1934 בעריכת פליקס עלוש והפך מהר מאד להיות השבועון הציוני הלוחם בתוניסיה ובכל צפון אפריקה. הוא עלה בתפוצתו על כל כתבי העת היהודיים בצפון אפריקה והעביר מידע פוליטי שוטף על המתרחש בקהילה היהודית בתוניסיה, בהסתדרות הציונית העולמית ובארץ ישראל. הזדהות עורכו של השבועון עם תורתו של ז'בוטינסקי בשנת 1927 הפכה אותו אט אט למכשיר תעמולתי רציני ביותר בידי התנועה הריביזיוניסטית בתוניסיה.

כל העתונים היהודיים הני"ל, בפולמוסייהם ובכתבותיהם, פרסמו בפני כל יהודי תוניסיה את הפעילות הציונית, ודחפו לכיסוסה ולהחבתה. פרסומיהם גם עודדו תחרות בין האגודות השונות וסייעו, ביצירת קשר עם העולם החיצון.

**** "LA VOIX JUIVE"

**** "LE REVEIL JUIF"

ההסתדרות הציונית העולמית שיגרה לתוניס במחצית שנת 1926 כשליח קרן הייסוד את נתן הלפרין במטרה להגביר את תרומות יהודי תוניסיה, ובמיוחד לשקם את הפרוצציה הציונית מבחינה ארגונית. תפקידו הראשון היה לגלות אישיות מקובלת שתסכים לעמוד במקומו של אלפרד ואלנסקי בראש הפרוצציה הציונית.

כמעט שנה תמימה עמל נ. הלפרין עד שגילה את עורך הדין ויקטור קטן (1870 - 1944) שנאות לקבל עליו את התפקיד.

25 ביוני 1927 חוקמה הנהלה חדשה לפדוצציה הציונית בהרכב הבא:

- ויקטור קטן - יושב ראש (נשיא).
 - שמעון בלאחסן - סגן יו"ר.
 - יעקב טייב - סגן יו"ר.
 - הנרי מערץ - מזכיר.
- חברי הנהלה:

רוברט ברונושווייג, אלברט לוי, ארנוולדו אטיאס (מתוניס);
 פליקס ביגוארי וסובר ברנס (מטונס).
 אמיל יונס ומתיה גאנס (מספאקס).

עו"ד מוריס מסקה ביקר בתוניס בשנת 1929 כשליח קרן הייסוד וזכה לשבחתיים רבים מכל חוגי הקהילה, בהיותו שליח ממוצא "ספרדי".²⁶

25. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 4/3262 Z.
 26. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 4/3262 Z.
 מכתב ויקטור קטן להנהלה קרן הייסוד (1929-2-8).

בעתון "LE REVEIL JUIF" - מיום 1926-6-4 אנו קוראים:

"ביום 27-5-1926 תכנסו חברי האגודה הציונית 'אגודת-ציון' לאסיפה כללית לשם בחירת הוועד המנהל. אלפרד ואלנסקי, יו"ר האסיפה, הצהיר שאין ביכולתו להציג את מועמדותו היות והוא עומד לעזוב את תוניס ולשהות בפאריס.

לפני התצבעה, הציג סגן היו"ר, שמעון בלאחסן לבהור בעו"ד אלפרד ואלנסקי כנשיא כבוד ל'אגודת ציון'. במחילאת כפנים סוערות נהקבלה החצעה. בהתרגשות רבה הודה אלפרד ואלנסקי לכל הנאספים. ומיד לאחר מכן נערכו הבחירות. כתברי הוועד המנהל של 'אגודת ציון' נבחרו: שמעון בלאחסן (יושב ראש); ארנוולדו אטיאס (סגן יו"ר); הנרי מערץ - (סגן יו"ר); אלי גז (גזבר); עליש (גזבר משנה); איבן שיש (מזכיר); יעקב ברוד (מזכיר משנה) יעקב מאמו (ספרן); אלי עליש (ספרן משנה); יוסף פורטוגז ומשה עדה (כיועצים)".

עו"ד אלפרד ואלנסקי היה גם יו"ר הפרוצציה הציונית. בעדכו את תוניס בשנת 1926, הניח את התנועה הציונית ללא הנהגה סמכותית. תוך שנתיים איבדה הפרוצציה הציונית שני עמודי התווך שלה: הרב יוסף בראמי, דוברת ומחנכה הנאמן, ועו"ד אלפרד ואלנסקי איש הארגון והפעילות המדינית של התנועה.

העתון "LE REVEIL JUIF" - שימש לכלי ביטורי מרכזי לרביזיוניסטים בתוניסיה (עד יום סגירתו בשנת 1934) ולא חסר מהתקפותיו על הקרן הקיימת לישראל ואף על הנהלת ההסתדרות הציונית העולמית. מספר שוקלי השקל ירד ! החלה תחרות בהתנתות יהודי תוניסיה, בין הקרן הקיימת לישראל לבין קרן תל-חי.

התארגנות הנוער היהודי

.5

לאחר ייסוד תנועת הצופים באנגליה בשנת 1909 ע"י בארן פואל והמחנה הצופי הבינלאומי הראשון שערך בשנת 1920, "נדבקי" גם הנוער היהודי ביסודות הרחוביים והארגוניים של הצופיות: רעיון הצופיות חינך את הנוער מגיל 9 עד גיל 20 להגברת הכושר הגופני והמוסרי, ולערך המעשה החיובי כהלי יום יום.

בצורת קמה תנועת הצופים הצרפתיים ובמזכה התארגנה קבוצת צופים יהודיים, בראשות רוברט גמזון, אשר ייסדה בשנת 1920 את תנועת הצופים היהודיים בצרפת.

גם הפוגרים מעל לגיל 20 התארגנו בשנת 1924 ליהאאחדות עולמית של הנוער היהודי***, תנועה בעלת אופי חינוכי תרבותי בהנהגתו של גר-האלק הסופר - AIME PALIERE.

תנועת ה-U.S.J.J. ארגנה בתוכה סטודנטים יהודיים וקיימה קשר עם מרכזי נוער יהודי בארצות שונות בעולם ואף בארץ ישראל,

* BADEN POWEL

** E.I.F. ECLAIRÉURS ISRAËLITES DE FRANCE

*** UNION UNIVERSELLE DE LA JEUNESSE JUIVE (U.S.J.J.)

בשנת 1927 התקיימו בתוניסיה הכתירות לקונגרס הציוני ה-15. הרשימה הרביזיוניסטית זכתה בנצחון מכריע ומפתיע מול רשימה ציונית כללית על השגת ייצוג ציוני תוניסיה ע"י ציר אחד ורחיר. זה נובע אולי מהיעובדה שלאחר עזיבתו של אלפרד ואלנסלי, כראש המבונה הציונית נותרו מנהיגים ותיקים ללא עורף ציבורי וללא תנופה, כך קרה שקבוצת פעילים בספאקס בהנהגת אלי לוזון ופלוקס עלדש, יחד עם דוברט כרונשוויג בתוניס פנתה להזדהות עם "ברית

הציונים הרביזיוניסטיים", שנוסדה בפאריס בשנת 1925 ע"י זאב ז'בוטינסקי אחרי פרישתו מהנהלה הציונית בשנת 1922.

הציונות המדינית של הצ"ח, שתבעה יותר פעילות צבורית, דגלה בעלייה רבתה לאלתר ולא הייתה מוכנה לפשרות עם ממשלת המנדט, נתקבלה על ידי ציוני תוניסיה יותר מאשר כל רעיונות ההסתדרות הציונית ופעולתה ההתשבוחית בתקופה זו.

זאב ז'בוטינסקי, שעמד כל הזמן בקשר עם פלוקס עלדש, בירך מעל דפי העתון "LE REVEIL JUIF" - את ציוני תוניסיה.

ומאז, עד לפרישת הרביזיוניסטים מההסתדרות הציונית העולמית בשנת 1935, היו ציוני תוניסיה מיוצגים בקונגרסים על ידי חברי הרשימה הרביזיוניסטית.

רוברט כרונשוויג (1927), אלי לוזון (1931) ופלוקס עלדש (1933).

למעשה הייה הקונגרס הציוני ה-18, שהתכנס בפראג בשנת 1933, האחרון בו השתתפו זאב ז'בוטינסקי וסיעתו הרביזיוניסטית.

הם בלטו במסענם הרעיוני הציוני המבוסס, ידעו שירים ארץ-ישראליים רבים, והיו שותפים רצויים בכל טיולי התנועה הצופנת ומחנותיה.

הרעיונות הציוניים של חניכי "השומר הצעיר" מבלגיה השפיעו על צעירי ה-ה.י.ו.ט. ואחדים מהם החלו להדהות עם הציונות המגשימה של איציק וחיים. התערבות מתלוננת רבנותם בליבן התבטאת תנועת ה-ה.י.ו.ט. שמגמתיה היו כלליות.

בשנת 1929 פרשה מתוך תנועת הצופים קבוצת חברים שיסדה את "השומר הצעיר" בחוגים. זיקתה לצופיות נשמרה בשם התנועה: "ECLAIREURS JUIFS DE TUNISIE" ("הצופים היהודיים בתוניסיה")²⁷.

בשנים 1930 - 1931 שהה בתוניס כשליח "השומר הצעיר" בנימין גרינבוים, חבר קיבוץ גן שמואל, בנו של מנהיג יהדות פולין, יצחק גרינבוים.

חופעת "השומר הצעיר" בתוניסיה עוררה מחלוקת רבה באיבור היהודי. ציבור מסורתי לא היה מסוגל לללוט הרעיונות החדשים של התנועה הזאת: רעיונות ההגשמה, שוויון בין בניס ובנות, עבודת כפלים - כל זה קומם את רוב החורים עד כדי פניה לשלטונות לשם פיזור התנועה.

גם החוגים הרבניסטיים, שהחלו להתגבש, פתחו במאבק נגד "השומר הצעיר".

בשנת 1932, ייסד יוסף אבקריי, שפרש מתנועת "השומר הצעיר" מטעמים אידיאולוגיים, יחד עם אלפרד רויסי, את תנועת "ביתחיי" בתוניס ובספאקס, בעזרתם של פליקס אלזש ואפרים לוזון.

27. בפני השלטונות לא הוזכר השם "השומר הצעיר", על מנת לזכות בהכרה ובתמיכה מחלקת הנוער הממשלית.

והוציאה לאור בסאון בצרפתית בשם "ישלום", תוך הדגשת ערכי היהדות והתורה לארץ ישראל בבניינה המחדש.

סטודנטים יהודיים מתוניס שלמדו בצרפת גילו את התנועה, וזה דחף אותם להקים אותה תנועה גם בתוניס בדצמבר 1924.

בראש תנועת ה-ה.י.ו.ט. בתוניס עמדו שני רופאים: ד"ר ד. שלום וד"ר ס. בנמוסא, ומזכיר התנועה נבחר גסטון כהן.

אחיו הצעיר של גסטון כהן, ז'ול, היה באותה תקופה מדריך בתנועת הצופים הצרפתיים בתוניס. בחודש מרץ 1925 הקים ז'ול כהן-סולאל קבוצה צופית ראשונה בקרב ה-ה.י.ו.ט. קבוצה שבשנת 1927 התחבת לתנועת צופים יהודיים, המסופת לתנועת הצופים היהודיים בצרפת ושמה היה: (A.P.F.) LES ECLAIREURS DE U'U.J. בהנהגתו של ז'ול כהן סולאל. עזר לידו אלפרד רויסי.

סניפים קמו לתנועה זו בערים סומא וספאקס.

תנועת הצופים היהודיים בתוניסיה הקנתה להנציכיה חינוך צופי ויהודי - אותו חינוך יהודי היה בחלקו דתי ובחלקו אזרחי, על פי יסודות הצופיות.

אופיה של תנועת הצופים היהודית, שהדגישה את חשיבות המוסר במעשה החיובי והקשר לארץ ישראל, גרם לכך שבני חבני "השומר הצעיר" מבלגיה, יצחק ג'נציק וחיים נוסבאום שהגיעו לתוניס בחיפוש דרך לעלייתם לארץ ישראל, התקבלו באהדה על ידי אותם חברי ה-ה.י.ו.ט.

באותו השנים ישבו בהכשרות כפולין אלפי צעירים וציפו לעלייתם. הטריטיפיקאטים שהתממלה המנדטורית העניקה לא כיסו את הצרכים, והחל אז בארגון העליה הבלתי ליגאלית, היא עליה ב' ²⁹.

יחודי תוניסיה זכו רק לשניים או שלושה טריטיפיקאטים לשנה.

כך הצליחו לעלות לארץ, לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה יהודים אחדים, וביניהם הניכיל תנועות הנוער: יוסף אנקר, משה חיים סלאמה ויהודה טעדה מתנועת "יביתח"י"; יהודה טויל, יצחק לוזון וקלנימאס מאמו מתנועת "השומר הצעיר".

אנשי בית"ר טענו שמדיניות ההנהלה הציונית מקפחת חלקם של הרביזיוניסטים בעליה, כי למרות שלרביזיוניסטים מועמדים רבים, ההנהלה הציונית העבירה טריטיפיקאטים בעיקר למועמדים להיתבות חקלאית.

באותה התקופה פקד משבר את תנועת "השומר הצעיר" בתוניסיה.

המאבק של החוגים המסורתיים ושל הרביזיוניסטים נגד הרעיונות "המתפתחים" של "השומר הצעיר" החריף: רעיונות ההגשמה החולצית, הצדק החברתי, הטוציאלים, השוויון בין המינים, שאלתם חייבה תנועה זו היו לצנינים בעיני הטביבה הבורגנית והשמרנית שלחמה נגדם בכל כוחה. נוסף לזה, האקטיבנה הנאמנה של "השומר הצעיר" עלתה לארץ ואחדים עזבו אותה והצטרפו למפלגה הקומוניסטית;

29. עליה ב': העליה הבלתי ליגאלית, שהחלה בשנת 1934 עם בואה של אוניית מעפילים "זילוס א" ובת 350 חלוצים מפולין.

בשנת 1934 ניתקה תנועת הצופים - U.S.J.F. את קשריה עם תנועת האופים היהודיים שבארמ E.I.F, והמשיכה להתקיים כתנועה עצמאית.

אך קבוצת צופות בראשות בלנש ברנס והאחיות נטף, שרצו לשמור על הקשר עם ה- E.I.F, פרשו מה- U.S.J.F. וחקימו תנועת ה- E.I.F. בתוניס.

באותה שנה הפגינו צעירים יהודים בפעם הראשונה. היו אלה צעירי ה- U.S.J.F. ו"יביתח"י, והפגנה הייתה נגד עליתו של היסלר * לשלטון, מול שגרירות גרמניה בתוניס, בצעקות "הלאה היסלר".

קיומן של שתי תנועות נוער ציוניות "השומר הצעיר" ו"יביתח"י; העלה על סדר יומה של התנועה הציונית בתוניסיה את שאלת ההגשמה והעליה לארץ ישראל, והגביר את הצורך בקבלת טריטיפיקאטים. ²⁸

כבר בשנת 1928 במכתבי מנהיגי הפדרציה הציונית להנהלת הציונות, חזרה ונשמעה התביעה לזמן 12 טריטיפיקאטים לשנת לקיחת יחודי תוניסיה. ההנהלה לא נענתה לבקשה זו. בנימוק שקיים משבר כלכלי חמור בארץ ושיש צורך להעדיף יהודי מזרח אירופה במתן טריטיפיקאטים בגלל מצבם הכלכלי הקשה.

* "A BAS HITLER"

28. טריטיפיקאטים - רשימות עליה. שיטת הטריטיפיקאטים, שהועברו לסוכנות היהודית על ידי ממשלת המנדט במסגרת מכסות, הונהגה בשנת 1925 אחרי פרסום הספר - הלבו.

להרחבת הידיע על המתרחש בארץ ישראל ובעולם היהודי בכלל חזמה
 העתונות היהודית, הן המקומית והן החיצונית, אך יותר מכל עשו
 המורים לעברית, שכבר בשנת 1926 הגיעו להונסים על פי הזמנת תנועת
 ה- J.T.U. והקהילה. אלה הביאו להונסים את זכר ארץ ישראל
 באופן בלתי אמצעי, ונוער רב מכל התנועות שמע את דבריהם.³¹

ארגון אחר, שפעל להפצת השפה העברית ברובע היהודי, "יהאורה",
 היה "המברה האומנותית העברית" * שאנשי אף הציגו מחזות
 תיאטרליים בעברית.

הסתדרות הנוער העברי עישי טרומפלדור, "ביח"ר", הייתה תנועת
 הנוער הצינונית הכי גדולה בתוניסיה עד למלחמת העולם השנייה.
 "ברית טרומפלדור" נוסדה בשנת 1932, אחרי התארגנותה של המפלגה
 הרביזיוניסטית בתוניסיה, ולכן זכתה תנועת הנוער. לגיבוי ציונים.
 מנוסים.

לתנועת "ביח"ר", כמו סניפים בתוניס, בטאט, בטפאטס ובגאטס.
 נציג "ביח"ר" בצפון אפריקה היה אפרים לוזון מתוניס. מנהיגיה
 הבולטים היו: יוסף אנקרי, אלפרד רוסי, פליקס עלוש, אפרים לוזון

31. המורים לעברית שהגיעו מא"י לתוניס בשנים 1926 - 1946
 היו: גלילי, דובניקוב, מלכה, אליהו בחבוט ונחום ירושלמי.

* "LA SOCIÉTÉ ARTISTIQUE HÉBRAÏQUE" (S.A.H.)

שליחים מהארץ לא הגיעו עוד, וכל זה גרם להפסקת פעילותה של
 התנועה בשנת 1936.³⁰

לאחר פיצור תנועת "השומר הצעיר" יסדה קבוצת צעירים, בניניהם רפאל
 ז'ורנו זאלבר ממז, ממניכיה לשעבר, יחד עם יצחק אברמלי, את "גדוד
 הקור הקיימת" (1937) - זעם חובל - חבלי תבועת-חזרתים - J.T.U.-
 נשאו על שכמם כל העבודה למען הקור הקיימת לישראל.

בנחון החזית העממית בצרפת, בראשותו של לזאור בלוס (1936)
 היה בין הגורמים הכלתי ישירים להחשוררות זו. הסוציאליסטים
 הצרפתים היו אז אוהדי המפעל הציוני, ונצחונם בצרפת חזק את
 מצב רווחם המדוכדך של צעירים יהודיים בעלי נטיות שמאליות.

מטרת "הגדוד", שהיה מורכב בעיקר מסטודנטים, הייתה הרחבת
 הפעולה למען הקור הקיימת, לימוד עברית וחוג רעיוני להעמקת
 הידיע ביחידות ובציבורות.

30. מחור: "פרקים בתולדות ביח"ר צפון אפריקה" -
 בהוצאת הועדה לחגיגות יובל ביח"ר (1973).

מכתבים אחדים בחקיקים: S 25/5217 - Z 4/3262 -
 הארכיון הציוני-המרכזי, ירושלים -
 ועדויות חיות של ראשוני "השומר הצעיר" ושל יחידים
 בתוניסיה. (עדיניות אלה עומדות להתפרסם ע"י גבעת-
 חביבה, סמינריון הקיבוץ הארצי).

ברחבי התנועה הציונית פעלו, משנת 1933 עד לשנת 1939, שני גופים מרכזיים: הפדרציה הציונית הנחלשת בראשותם של ער"ד ויקטור קטר וסגנו שמעון בלאחסן - והסתדרות הציונית הרביזיוניסטית המתחזקת בראשותם של אלי לוזון, ער"ד אלפרד רוסי ורוברט ברונשווייג.

לרשות ההסתדרות הרביזיוניסטית עמד, משנת 1938, עתון חדש יולה גאזט ד'ישראל* בעריכתו של אנדרה סממה.

בשנת 1939 זכו היהודים לחצי-שנת-שידור ברדיו תוניס, פעם אחת בשבוע. כל יום שני משעה 19.00 עד 19.30, פליקס עלוש ואנדרה סממה ניהלו תכנית שהקנתה ליהודי תוניס מידע על היהדות, תרבותה ושירותה העברית - תכנית זו נקראה: "חצי השעה העברית", אף על פי ששודרה בשפה הצרפתית והיה בה מעט מאד עברית. כל תנועות הנוער שותפו בשידורים האלה. שידור "חצי-השעה העברית" התקיים משנת 1939 עד שנת 1941 - הוא הופסק עם הפעלת המנוח ממשל וישי בתוניסיה. ונחודש משנת 1945 עד שנת 1950 בהנהלתו של א. סממה.

משנת 1950 ועד מאורעות ביזרטה (1961) התקיימה התוכנית בהנהלתם של קלוד בנארי ורוג'ר כהן.

ב. בימי מלחמת העולם השנייה ולאחריה

1. הכיבוש הגרמני

מלחמת העולם השנייה המחישה לנוער היהודי בצורה החריפה ביותר את הטרגדיה של העם היהודי וחוללה את המפנה הגדול בחיי הקהילה היהודית, לא רק בתוניסיה אלא בכל אפריקה הצפונית.

ואברהם סיאור, חכיה חיו פעילים לא רק בחומו מושבם. הם השתתפו בליסוד התנועה באלג'יריה ובמרקו. התנועה הוציאה לאור שני כתבי עת: "מחברות כח"י" * בעריכת אפרים לוזון ויעקב סילברת, בשפה הצרפתית; "העברי" בעריכת ויקטור תאודי והרב דוד ברדא, בשפה העברית.

תכילי תנועת "כח"י" למדו עברית אצל המורה הארצישראלי אליהו כחבוט וגם אצל הרב דוד ברדא.

הרביזיוניסטים קלימו בתוניס חוג פוליטי על שם "מאקס בורדאו", שהיה מתכנס בקביעות והפך לזירת התמודדות לעיונית, כל היה פתוח גם ליריביו. כשתנועת "השומר הצעיר" הייתה עדיין קיימת, ביקרו חכיה בחוג והשתתפו בו ירכיחים הסוערים שכיין התומכים בחורח ז'בוטסינסקי לכין שולליה.

זאת הייתה תקופת הציונות התוססת והנאורה.

בדצמבר 1937 ביקרה בנמל תוניס ספינת ביח"ר "שרה א' ", 32 ודגל כחול לבן על חורבה. התלהבות עצומה עורר ביקור זה בקרב הנוער היהודי.

32. בשנת 1936 השיגו הרביזיוניסטים, משלטונות איטליה, רשות

להקלים ביח ספר ימי בצ'יכ'יטאמקיה. "ישרה א' " הייתה הגדולה שבמסגרות האימונים של ביח הספר. והיא שטה לאורך חופי הים החיכוך וערכה ביקורים בקהילות היהודיות.

בחוננוסייה הקימו הגרמנים מחנות עבודה בנמלים, בשרות התעופה וליל מחנות צבאיים, ולשם נשלחו היהודים המקומיים מגיל 18 ומעלה. בית הספר התיכון של ה"איליאנס" שימש תחנת איסוף ומרכז המשלוחים של יהודים למחנות עבודה גרמניים.

כל הארגונים היהודים, ובתוכם תנועות הנוער, הפסיקו את פעילותם. קבוצת צעירים התרכזה סביב המורה ירושלמי והחליטה להמשיך בפעילותה, על אף כל הסכנות, בדירתו ובבית המרחץ המרכזי בתוניס, שהיה שייך לשתל משפחות יהודיות.

גולת הכותרת של פעילות קבוצה זו הייתה מסיבת חג הפסח, בשנת 1943, שהתקיימה באותו בית מרחץ, ובה תכנית אומנותית עשירה בעברית. השתתפו בה יותר מ-200 צעירים יהודיים. קומץ חברים נשבע אז, שעם יציאת הגרמנים מתוניסיה, יקימו תנועת נוער ציונית וחלוצית.

בערב שבת, 5-7-1943, שחררו צבאות בנות הכרית את תוניס והגרמנים ברחו. למחרת, התקיימה תהלוכת השחרור של "הפועלים היהודים" שחזרו ממחנות העבודה. הנוער היהודי, שלמד עברית ופעל במחנות היה בין יוזמי התהלוכה שעברה ברחובות תוניס, ובראשה הונף דגל תכלת לבן.

Jacques Sabille: Les Juifs de Tunisie sous Vichy et l'occupation. C.D.J.C. Paris - 1954 - pp. 126-127.
Elie Cohen-Hadria: "Du Protectorat Français à l'indépendance Tunisienne". (Université de Nice 1976). p. 166.

הממשל הצרפתי של וישי (VICHY) בראשות המרשל הזקן פטן (PETAIN) שיחף פעולה עם הכובש הגרמני והנהיג בארצות צפון אפריקה, בשנת 1941, את תקנות האפליה נגד היהודים. בעקבות ה"ינומרוס קלאוזוס" אותו הטיילו השלטונות בבתי-הספר התיכוניים נאלצו נערים רבים להמשיך את לימודיהם בבית הספר של ה"איליאנס" והצטרפו לשעורי עברית. שאיריגו בערבים המורה נחום זרנשלמי מארץ נשראל, נעל פי הזמנת הקהילה היהודית.

מטפרי כיתות הערב הגיע לעשר ותלמידיו של ירושלמי נחלצו להוראת השפה העברית למתלילים. גם אנשי "גדוד הקרן הקיימת" הצטרפו לנוער הלומד עברית. קמו מקהילה וחוג דרואמטי אף הם בהדרכתו של ירושלמי. תלמידיו ארגנו עונגלי שבת באולם הגדול של בית הספר "איליאנס".

במסגרת זו נפגשו צעירים מכל שכבות הקהילה היהודית. וזה קירב את נערי הגיטו לנערי השכונות האיורופאיות, דבר שלא היה קיים לפני כן.

בשבת 14 בנובמבר 1942, במנוסתם מפני צבא מונטגומרי, פלשו הגרמנים לתוניסיה והגיעו לתוניס הכיודה. מנהיגי הקהילה נאסרו על ידי הגרמנים ואחדים אף הוגלו לגרמניה.³⁵

35. בפברואר 1943 עצרה המשטרה הצרפתית כעשרים אנשים בעלי אזרחות צרפתית החשודים באהדתם לנגרל דה-גול ולמפלגות השמאל. הם נשלחו לברלין, וביניהם היו ששה יהודים: ערי"ד ויקטור כהן-חדירה, ד"ר בנימין לוי, רימון סמחה, שנספו במחנות ההשמדה - סרג' מואטי, ויקטור סילברד וגב' לואיז חנון שזכו וניצלו.

הזמן גם עיבדו בכוחות עצמם תכנית חינוכית לתנועה, מערכת ארגונית ולוח זמנים, הם העמידו בראש סולם העדיפות את ערך התגשמה העצמית. צעירים יהודיים הצטרפו אליהם מכל שכבות הקהילה, סטודנטים ונוער-עובד, מהרובע האיורופאי ומהרובע היהודי ³⁴ למדו יהדות, ציונות, עברית ויזאגו לטנגלגם ולתנועה על פי המטרות המצוטטת של "התנועה-הראשונים".

כואם של השליחים מארץ ישראל סליע לתנועה הצעירה לתרגם לשפת המעשה את מערכותיה עוד בתהליך התגבשותה. ראשוני השליחים היו חילים יהודיים מא"י ששירתו בצבא הבריטי. אלה הגיעו לתנועה והתעכבו שם בדרכם לאירופה.

הם התפעלו בגלוחם חכורת "צעירי ציון" המדברת עברית, והגישו את מיטב עזרתם לגיבוש דרכה. זכורים לטוב שלום פינצ'י ואלזי זוהר מקיבוץ גת, ששבו ימים ולילות וסיפרו על ארץ ישראל העובדת וגילו לראשונה לאותם צעירים את מהותו של הקיבוץ.

המפנה הרציני בדרך "צעירי ציון" התחולל עם כואם של שלושה שליחים שהגיעו כסוכות תש"ד (1943): יגאל כהן ואפרים פרדמן מקיבוץ בית-אורן, ונפתלי בר-גירוראז מקיבוץ טירת צבי. שליחים אלה הופתעו למצוא בתוכם תנועה בערך חלוצית. הם הגיעו לתנועה כשליחי מחלקת הנוער והחלוצי והמוסד לעלייה ב'. משימתם הייתה לארגן. תנועת "החלוצי האחד", קבוצות הגנה, ועליית צעירים יהודיים לארץ בכל הדרכים.

34. ראה תעודה בנספח מספר 10.

2. "צעירי ציון" והשליחים מא"י

עם הסתלקות הגרמנים, שבו חיים למסלולם והנוער היהודי חזר ללימודיו. אך המפגש, של קבוצת האינטלקטואלים היהודיים מ"גדוד הקיבוצי" עם התנועה העברית העממית של תלמידי נחום זרובלמן, יצר את התנגשות-תנועת-נוער חלוצית.

רעיון זה קדם עור וגידים ביום 14-7-1943. לעזרת המתכבטים בחיפוש שם לתנועה, בא ירושלמי והציע את השם "צעירי ציון". נחום ירושלמי היה יליד רוסיה, ונזכר בשם תנועות הנוער הציוניות בתקופת "הכילויים". כך הופיעה ברחוב היהודי בתוניס תנועת נוער חדשה "צעירי ציון" שונה מיתר התנועות הקיימות.

בתוניס הייתה קיימת ספריה עירונית מרכזית עשירה מאד, ב"סוק-אל עטארלי" ובה נמצאו גם ספרים על היהדות, תולדות העם היהודי וחוגי הרעיון הציוני, בתרגום צרפתי.

ל"גדוד הקיבוצי" היה חוג רעיוני בו השתתפו כ-20 איש, ובו למדו בכוחות עצמם, צעירים יהודיים את קורות עם ומורשתו. צעירים אלה שהיו ברובם חסרי השכלה עברית - אחדים מהם תמיכי "הכוחא" * - עז היה רצונם להעמיק ידיעותיהם ביהדות, פילוסופיה יהודית, מסורתיה יהודית, תנ"ך וציונות. הם למדו בעצמם, קראו כל דבר על ענייני יהדות שבא לידיהם, התווכחו על מה שקראו, העבירו ספרים ומאמרים זה לזה, ובמשך

* "הכוחא": ה"חדר" של יהודי צפון אפריקה.

באפריל 1945 עלה גרעין שני של "צעירי ציון" לכית אורן (שתי חברות ושני חברים).

למחרת יום הניצחון של צבאות בנות הברית על גרמניה הנאצית, צעדו ברחובות תוניס כל תנועות הגיוער היהודי, ויצאו בריקוד "הוריה" המוני מול בנין הנציב הצרפתי.

חלום "החלוץ האמרי" הכולל נוער ציוני וחילוני, נגזז בסוף שנת 1945. המסד המשותף - שמירה על מטבח כשר - לא סיפק עוד צעירים רבים שבאו מה"חארה" ממשפחות מסורתיות. הרצון להגשמה שלהם הביא אותם ליסוד תנועה מגשימה דתית "תורה ועבודה" (תנועת האס של "בני עקיבא") שחבריה צמחו בתלם מתוך "החברה האומנותית העברית" (S.A.H.).

כבר בינואר 1945 הגיע לתוניס יצחק לוזון כשליח "השומר הצעיר". הוא ניסה לקרב את תנועת "צעירי ציון" לזכונ של "השומר הצעיר", אך ללא הצלחה. לעומת זאת הוא התקבל ברצון על ידי "צעירי אגודת ציון", תנועה שקמה זמן קצר לפני כן ע"י פורשים בודדים מתנועת "צעירי ציון". נראה שהפרישה הזאת הייתה על רקע אישי. אך יצחק לוזון הצליח לגבש את הקבוצה ולרכז סביבה עוד נוער, שהגדיר את עצמו לתנועת "השומר הצעיר", בסוף שנת 1945.

בנובמבר 1945 עלתה ארצה קבוצה גדולה של צעירים יהודיים מתוניסיה: כ-30 איש מתנועות "בית"י", "צעירי ציון" ו"תורה ועבודה". ומתוכם, הגיעין השלישי של "צעירי ציון" מנת כ-20 חברים.

"צעירי ציון" היו התנועה היהודית בתוניסיה שהיתה מוכנה לשאת על כתפיה את שלוש המשימות האלו, והחליטה לחנך את חבריה לחיי קיבוץ.

בסוף שנת 1945, נשבעו אמרונים ל"הגנה" שלושה חברי "צעירי ציון" מההגת התנועה וחמישה חברים יצאו להכשרה בבז'ואואה, במרחק 15 ק"מ מתוניס, בחווה השייכת למשפחה יהודית. ומאוחר יותר עברו לחווה יותר גדולה, בעלותו של גבריאל גביזון, ב"הנשיר סולטניה", ומספרם הוכפל.

התנועה הוציאה לאור את בטאונה הראשון "להגשמה" בשנת 1944. ובאותה שנה, עת הגיעו הדף מדד גיטו ורדשה לתוניס, יזמה התנועה עצרת זכרון כללית בבית הכנסת המרכזי, בה השתתפו כל תנועות הנוער וציבור רב.

ראשית העליה

ביוני 1944, כשנה לקיום התנועה עלה ארצה הגיעין התוניסאי הראשון (רחל כהן, אברהם צרפתי ויצחק אברהמי) לקיבוץ בית אורן.

תנועת "צעירי ציון" קמה באלג'יר ביזמת שני חבריה מתוניס שלמדו באוניברסיטה בעיר זו. ובסוף שנת 1944 נשלחו שלושה חברים להקים סניפי התנועה מחוץ לעיר הבירה תוניס: בגאבס, בסוסא ובבאג'ה.

באותה התקופה פעלו בתוניס שלושה שליחים מהקיבוץ המאוחד: יגאל כהן, אפרים פרידמן וכלב קסטל.

בתנועה היו חברים שומרי מסורת וחילונים. על כן הוחלט להקים בארץ קיבוץ, במסגרת הקיבוץ המאוחד, אך עם מטבח כשר.

ועד יבנה הוקם בישיבה בה השתתפו: מרדכי ניומן, כבא כוח הסוכנות היהודית, שמעון בלאחסן, ד"ר לואופולד ברטכס וגבריאל גביזון. שלוש האחרונים היו את "הועד לשעת חירום" והחלו לעמול נמצאות לכינוס מועצת הפדרציה הציונית על מנת לכוון כדת וכדין הנהלה חדשה. 35

רק ביום 12-11-1944 הצליחו במלאכתם. 36

ד"ר ל. ברטכס מונה מטעם הסוכנות היהודית כאחראי לענייני העליה בתוניסיה.

עם תום מלחמת העולם השנייה, החליטה ההסתדרות הציונית הריכוזית לשוב לחיך ההסתדרות הציונית העולמית.

בתוניסיה פתחו הרביזיוניסטים במשא ומתן עם הנהלת הפדרציה הציונית על מנת ליישם החלטת הצה"ר. ולצעד ראשון נרתמו לפעולה בתפצת השקל הציוני. 37

כל הארגונים הציוניים בתוניסיה הצטיינו בפעולותם בהתנדבות ובריהם לכיצוע משימותיהם.

- 35. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 5/795
- ראה נספח מספר 11.
- 36. ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 5/795
- ראה נספח מספר 12.

37. שבעון הרביזיוניסטים "LA GAZETTE D'ISRAEL" - בעריכת

אנדרה טמפה חידש את הופעתו בשנת 1945 (אחרי הפסקה של שש שנים). עם תום המלחמה, בסוף שנת 1943, הופיע בתוניס השבועון LA VOIX JUIVE בעל אופי ציוני כללי בעריכתם של מואיז מדר

ואריז'ר רמב

הרושם שהותירה עליה זו בקהילה היהודית היה חזק ביותר. מאז התדפקו על דלתות הפדרציה הציונית צעירים רבים מכל התנועות ותבעו סרטיפיקאטים לעלייתם.

בארץ התרכז גרעין "צעירי ציון" בקיבוץ בית השיטה. הצטרפו אליו חברים מאלג'יריה ומרסקו, ונהגו את עצמם כגורם צד-אפודיקארי בקיבוץ המאוחד.

מ מ ב ה

המלחמה והשוואה גרמו לתפוצת ביחסה של ההסתדרות הציונית לישראלית הפלטייה, הן ניצול מתכונת ההשמדה באירופה, והן יהודי ארצות ערב שהיוו בתקופה זו המאגר המדול של עליה פוטנציאלית. היה גם צורך בארגון מחדש של ההסתדרות הציונית ושל קשריה עם הפדרציות הציוניות בארצות השונות.

בתוניס, על אף הפעילות הציונית התוססת של הנוער, הייתה הפדרציה הציונית ללא כל הנהגה. נשיא הפדרציה, ויקטור קטן, נפטר אז, וסגנו, שמעון בלאחסן נשאר בודד וחסר אונים. אנשים חדשים החלו לשתף פעולה עם השליחים הארצישראלים כתוניס ותנועת יצעירי ציון: ד"ר לואופולד ברטכס, יהודי הונגרי שהשתקע בפלמיו בשנת 1919, וברח מאיטליה לתוניס, בעת עליית הפאשיזם; וגבריאל גביזון, איש בעל אמצעים ויהודי חם שהתמסר בלהט לעניין הציוני. מורגש היה המצורף במינוי ועד מצומצם לשעת חירום לפדרציה הציונית בתוניסיה, שימש כתובת מרכזית להנהלה הציונית.

הרב וזיפה כהן (מ"תורה ועבודה" בג'רבה, הופיע בקונגרס ברשימת המזרחי הפועל-המזרחי).³⁹

אחרי הקונגרס הציוני ה-22, התכנסה בתוניס מועצת הפדרציה הציונית שכתורה אחרי יומיים של דינונים (10-11/5/1947) בוועד-

מכול חושי בתורכ והפא:⁴⁰

- נשיא עו"ד אלי אג'ו גואטה.
- סגני הנשיא ויקטור מאוזי ויעקב סילבריה.
- מזכיר כללי אנדוה סממה.
- מזכירי משנה - אמרון ואקיל ואנדוה בלישה.
- גזבר אלברט מילמן.
- גזבר משנה - שלמה גז.
- נציגים בקה"ל - ד"ר ויליאם ג'אולי ומרדכי כהן.
- ארלנבאלי ונציג בקרו היסוד - עמנואל פיורנטינו.

משנת 1947 עד שנת 1957 גברה פעילותם, של קרן הקיימת בראשותו של עו"ד סובר ברנס, של קרן היסוד ושל הי"ציונייז.

מחור פרטי-כל הקונגרס הציוני ה-22, בפאזל, 1946
ראה - נספה מספר 14.

40. ארכיון ציוני-מודרני, ירושלים, תיק 5/796 S

בשעות הערב, עם סיום שעוריהם או עם תום עבודתם היומיומית, ובמלי החופשה השבועית, נהרו חברי למועדוניהם השונים, הם נחלצו לתפסת הרעיון הציוני בקרב האיבור, ככתב ובעל פה; פעלו ללא כל תמורה חומרית, ואף הפרישו לתנועתם או בטאונים מהכנסותיהם המועטות. כפי האמינו שאין לחסור למען ציון כל מאמץ.

רבה היחה השתוממות פעילי התנועה הציונית התוניסאית במפגש אחרי המלחמה עם אנשי הממשל הציוני באירופה ובישראל, בראותם פיזור תקציבים ענקיים בידי שלחיה המרכיזים של ההסתדרות הציונית העולמית.

באוקטובר 1946 התקיימו בתוניסיה התעוררות לקונגרס הציוני ה-22, קונגרס ראשון לאחר המלחמה והשואה. המודדו ארבע רשימות: רשימת הציונים הרביזיוניסטיים, רשימת 'אחדות והגשמה' (צעירי-ציון), רשימת 'השומר הצעירי', ורשימת הציונים החדית (יתורה ועבודה).⁴¹

התנהל מאבק רעיוני ופוליטי חריף מאד, ולנסוף זכו ציוני תוניסיה בארבעה צירים לקונגרס הציוני:

- גב' רחל יוסף (הופיעה בקונגרס ברשימת הצירים הרביזיוניסטיים).
- רוברט ברונשווייג (הופיע בקונגרס ברשימת הצירים הרביזיוניסטיים), בא במקומו של אפרים לוזון שנבחר ולא קיבל חיחר יציאה מתוניס, מטעם השלטונות המרפתיים בתוניסיה.
- ד"ר לואופולד ברטפס (מ"צעירי ציון" הופיע בקונגרס ברשימת אחדות העבודה - פועלי ציון).

42. הרב וזיפה כהן ומרדכי כהן - (סיעת הפועל המזרחי).

בשנת 1948, עם הקמת מדינת ישראל נפתרה שאלת הפליטים היהודים באירופה, והתנועה הציונית על כל גווניה יכלה להפנות מירב שלחיה לכל המפוצות, וגם ליהדות תוניסיה, והגיעו לשם שלחיה

בכנים

תנועת "הנוער הציוני" שיגרה את שלחיה הראשון, מכאל אורנשטיין, שליטר ללא כל קושי סניף תנועתו בתוניס בשנת 1949.

באותה שנה הגיע גם שלחיה מפא"י, יאיר דואר, והקים שתי תנועות נוער "גורודוניה" ו"מכבי הצעיר", שהתאחדו לתנועה אחת יותר מאוחר.

כשלחיה מפא"י מצא יאיר דואר בתוניס קבוצת אנשים ציוניים וסוציאליסטיים שהזדהתה עם מצעה הרעיוני, והסכימה להוות גרעין של המפלגה בתוניסיה.

42. מתוך פרטי-כרול הקונגרס הציוני ה-23, ירושלים 1951.

באותו קונגרס העלה עו"ד סוכר כרנס את ההצעה להעניק, לכל קרבנות השואה ולכל היהודים הנרדפים ומשוללים אזרחות בעולם, את האזרחות הישראלית, אך חוק האזרחות הישראלית אושר בכנסת בשנת 1952, מבלי לקחת בחשבון הצעה זו.

41. זה היה הביטוי של יהודי תוניסיה להזדהותם עם מדינת ישראל.

עו"ד אלי אג'ון גואטה כיהן כמפקיד יו"ר הפדרציה הציונית משנת 1947 עד שנת 1953. עם התפטרותו מראון, נבחר בשנת 1953 עו"ד מאיר בליטי כיו"ר הפדרציה, וכיהן בתפקיד הזה עד לשנת 1957.

לאחר עליית האקטיבה הרביזיוניסטית ארצה, השתנו פני התנועה הציונית בתוניסיה, ולקונגרס הציוני ה-23 שהתכנס בירושלים בשנת 1951 נשלחו 5 צירים מתוניסיה:

- עו"ד סוכר כרנס - (סיעת פועלי ציון - מפא"י).
- ד"ר ג'אקומו לומברוזו - (סיעת מפ"ים).
- אורנשטיין מיכאל - (סיעת הציונים הכלליים).

41. הגל הראשון הגדול של עולים מתוניסיה, שלא היו תוניכי

תנועות הנוער החלוציות, היה בשנים 1949 - 1952. הגל המשמעותי השני, סביב להכרזת עצמאות תוניסיה, בשנים 1955 - 1957, כי אז יהודים רבים היגרו חלקם לישראל וחלקם לצרפת. הגל השלישי היה אחרי קרבות ביזרטה, שהתחוללו ביולי 1961, כיו הייללים תוניסאים וחיילים צרפתיים בבסיס הימני הצרפתי. אז עורער עור יותר כסתובם של היהודים.

למרות שנשיא הועד המנהל הנבחר, ער״ד שארל חוד, איש בעל אופי שמרני, צינן את הישגי התנועה הציונית, קיבלה חודאת השפה העברית תנופה בכל מוסדות הקהילה, ושירותי הפריאות הקהילתיים עמדו לרשות ולשירות מחלקת העליה של הסוכנות היהודית בתוניס; פעילות ארגון הנשים הציוניות ״ויצ״ו״ התרחבה וסניפים חדשים קמו בכל ערי תוניסיה, וחרמו תרומה רצינית לשיחוף האישה היהודיה כמעשה הציוני.

בשנים 1950 - 1956 קיבלה הפעילות הציונית ממדים שלא נודעו בעבר, ותוצאותיה התבטאו בממדיה החדשים של עלליית יהודי תוניסיה לישראל.

ציוני תוניסיה שיגרו את משלחתם האחרונה, לקונגרס הציוני ה-24 שהתכנס בשנת 1956 בירושלים, בהדרכת הבא: ⁴³

גב' מטילדה גז וער״ד סוכר ברנס (פועלי ציון - מפא״י).

ד״ר אנדרה בראמי וגב' וזיפה כהן (המזרחי - הפועל-המזרחי).

מואיז מדד ואליהו סיטבון (קונפדרציה הציונים הכלליים).

הסוכנות היהודית בתוניס

לפני מלחמת העולם השנייה היה ער״ד אלכרט בסיס נציג המנהלת ההסתדרות הציונית העולמית בתוניסיה ואחראי לענייני העליה לארץ-ישראל.

43. מתוך פרטי-כל הקונגרס הציוני ה-24, ירושלים (1956).

למפא״י היה מועדון גדול במרכז תוניס, בו התקיימו שעורים לעברית ופעולות כל שלוחותיה הצעירות. היא גם הוציאה לאור בטאון פנימי, בצרפתית LE BULLETIN DU MAPAI.

לצורך המרכז של מפא״י בתוניס הצטרפו. עובדי הדין סוכר ברנס

ורבו ז'אק ברנס, מאיר בליטי, רנה כהן - חדריה, ד״ר פרננד סמאדז'ה, מרג' מואטי, קלימאנט טיבי שהיה לפני כן אחד ממייסדי ה- E.I.F. בתוניס, וגסטון כהן-סולאל ממייסדי ה- J.S.U.

תורים אלה הרחיבו את הפעילות למען הקרן הקיימת לישראל וקרן היסוד, ויחד עם עוד אישים מחוגים תנועתיים ופוליטיים אחרים, תיוו האקטיבה המרכזית של המגבית לקורות הלאומיות, והיוו לעורף הבוגר של תנועות הנוער שפטו על הרחוב היהודי.

חומות המרכזית של החבורה הזאת, ער״ד סוכר ברנס, נתבקש בשנת 1950 לקיים סידרת הרצאות בצרפת למען הקרן הקיימת לישראל.

אחרי הקמת ״אגודת ישראל״ בתוניסיה בשנת 1950, היו כל הזרמים הועיוניים והפוליטיים מיוצגים בתנועה הציונית התוניסאית.

אז הגיעו לתוניסיה מישאל של יחיים ממוסדות מרכזיים, לסדרת הרצאות פומביות, בקהילות היהודיות, וגם לשם הכרת יחדות זו מקרוב.

פעילות זו נתנה את אותותיה בבחירות למועצת הקהילה בתוניס בשנת 1951, כאשר, בפעם הראשונה מאז 1921, נבחר מספר ניכר של פעילים ציוניים לועד המנהל.

בינתיים גברה תחרות הסוחרים התוניסאיים, וקצב העיזבה גבר, בעיקר אחרי תקרית ביזוטה (1961) שהביאה לחיסול המעוז הצרפתי האחרון בתוניסיה.

אך הפעילות הציונית הופסקה לפני כן, ב-1957, לאחר שהמטרה עצמה ביום 5-24 שליו קרן הקיימת שהגיע מפאריס בחשד שעסק בהברחת כספי יהודים לחוץ לארץ⁴⁴. יחד איתו נעצרו שלושה יהודים מקומיים בנימין ישי (מזכיר הקהילה בטואס), אלי סיטבון (מזכיר הקהילה בטפאס) ורימון כהן (מזכיר הקהילה בתוניס). ארבעתם הוחזקו במעצר 24 שעות לחקירה. כל שליחי הסוכנות נקראו לחקירה במשרדי המשטרה.

אחרי התערבות אישים בעלי השפעה בתוניסיה ובחז"ל, שוחררו כולם. תנועות תנועת משנת 1945 עד 1961 *
6.

השנים 1945 - 1956 היו תקופת הזוהר של תנועות הנוער החלוציות. לכולן היו סניפים בעריה העיקריות של תוניסיה. נוסף להן, בטפאס ובג'רבה, התקיימו שתי תנועות נוער חלוציות מקומיות:

- "יעירי אוחבי ציון" - בטפאס הכשירו את חברייהם לחיי המושב בארץ ישראל.

- באיג'רבה עסקה האגודה הציונית 'עטרת ציון' בחינוך נוער, והקימה חוות הכשרה לצעירים, ביזמת הרבנים וזיפה כהן ומשה

44. שליח הקרן הקיימת לישראל שנוער היה יהודי צרפתי בשם: BRUNSWIG שמו הפרטי לא נזכר.

* פרטים נוספים על התנועה החלוצית בתוניסיה, ראה בחיבורו של יודם פריד, "יהדות צפון אפריקה מחלוציות להגשמה" העומד להופיע.

משנת 1945 עד לשנת 1947 מונה ד"ר ליאופולד ברטכט כנציג הסוכנות היהודית בתוניסיה לענייני עלילה. ובשנת 1948 נתמנה ערייד אלי אג'ון גואטה כקצין העלילה בתוניסיה מטעם הסוכנות היהודית ומילא את התפקיד הזה עד שנת 1951.

הסוכנות היהודית שיגרה את שליחה המרכזי הראשון, נחום דווינגר (גרנובוויץ) לעמוד בראש משרדה בשנות 1949 - 1952.

בשנים 1952 - 1957 ריכז שמואל מרקוזה את משרד הסוכנות על כל שלוחותיו, אחרי נחום דווינגר.

הכרזת עצמאות תוניסיה בשנת 1956 שמה קץ לאשליית היהודים שיוכלו להמשיך ולחיות בתוניסיה בשיגרה ובכחול, על אף יחסו המיוחד של בורגריבה לקהילתם.

התוניסאים, שזה עתה קיבלו עצמאותם, שאפו לאישי בערבים את כל המוסדות הצירפתיים והמשמלתיים, שהיו עד אז מוחזקים בידי יהודים דוברי צרפתית.

השפה הערבית, שהפכה להיות בן-לילה לשפה הרשמית בכל בתי הספר ובכל המוסדות המשמלתיים, היוותה גורם נוסף לדחיקת היהודים ממשרות הפקידות והמקצועות החופשיים.

החלפת הפקידות הצרפתית במוסדות המשמלתיים הקלה על הסוחרים הערבים אך היקשתה על הסוחרים היהודיים שעסקו ביבוא ויצוא.

אף על פי שמכירת רכוש, חיסול עסקים, ללא הפסדים, והוצאת ממוך לחוץ לארץ, היוו מכשול להגירת היהודים, הם התחילו את אס להחזונן להגירה.

היציאה לתכשרת הפכה אתגר לכל צעיר יהודי.

בשנת 1948 הל פילוג בתנועת "ידרו" זרוב מדריכניק האצטרפן לתנועת "השומר הצעיר" בתוניס. הרקע לפילוג היה גם אישי וגם רעיוני.

בינואר 1948 נוסדה בתל-אביב "מפלגת הפועלים המאוחדת" (מפ"ם) על ידי איחוד מפלגות הפועלים "השומר הצעיר" ו"אחדות העבודה - פועלי ציון".

באותה תקופה פעלו בתוניס שליחי הקיבוץ המאוחד, אפרים פרידמן ורחל כהן.

מדריכי תנועת "ידרו" בתוניס שקלטו משלוחים אלה ביקורת חריפה על דרכה הרעיונית של תנועת "השומר הצעיר" והיו ולא הבינו משמעות תאחד הפועלים הזה בארץ. הם היו יותר פתוחים מהשלוחים להתקרבות אל תנועה שמאלית.

היכרות עם השלוחים, שהתנגדו לאיחוד הפועלים, הגדילו את הפער ביניהם.

גם הכשלו בהנהגת "המשכח הכשר" בגרעין הצפון-אפריקאי, ערער את האמון בפתיחותו של הקיבוץ הגדול וגדל.

גם הקשר, בין חברי הגרעין בארץ לבין החברים, שנשאר ונשא על שכמם את עול הביטוס החינוכי של התנועה, התרופף אחרי העליה של הקבוצה. המדולה האחרונה; חוכמת הגרעין, שהגיעה לתוניס כשלחת הקיבוץ המאוחד, לא השכיחה לחזק אותו.

45 פאריג'ון .

פעילות התנועה הציונית בתוניסיה הייתה תוססת עקב קיומן של תנועות נוער רבות שהגישו את מלוא עזרתן לכוניקיתן. שיחוף פעולה פורה המקיים בין בוגרי הפדרציה והמפלגות הציוניות לבין הדרך הצעיר המאוורגן.

מפעלי ההסברה הציונית, השקל, איסוף כספים למען הקרנות הלאומיות והעלילה, הפכו לדאגת כל ארגון יהודי.

תנועת "צעירי ציון" האצטרפה בשנת 1947 לתנועת "ידרו" העולמית המתוכנת את הכריה לקיבוץ המאוחד. באותה שנה היא שיגרה את כותב השורות האלה למרוקו להקים סניף תנועתו. ומאז היא הפכה לתנועת הנוער החלוצית היחידה שסניפיה נמצאו בכל ארצות צפון-אפריקה. העובדה הזו הייתה את תנועת "ידרו" לרכז את הפשרותיה באג'יריה.⁴⁶ זכר נפגשו בחוות הכשרה (RIVET, ROVIGO, L'ARBA) חברים מתוניסיה, אלג'יריה ומרוקו, לפני עלייתם ארצה.

45. ראה תעודה בנספח מספר 13. בג'רבה התקיים בית ספר "ידבר עברית" משנת 1951 שהכשיר תלמידים ותלמידות ל"כתיבה הירושלימית" והפך לבית מדרש למורים ומורות לשפה העברית.

46. לאלג'יריה היו שני יחידות לקיום והכשרות: מיקומה הגיאוגרפי, בהיותה במרכז צפון-אפריקה - וחשובה הרכה יותר העובדה שכשנים הן, היו הצרפתים השליטים בארץ הזו. ומיותר לחוסר שהיו אלה שנות הזוהר ליחסי ישראל-צרפת.

אחרי הכרזת עצמאות מדינת ישראל ומאסר שליח הקרן הקיימת, קשה היה לתנועות הנוער לזכות באישור מחודש להיתר פעילותן החוקית.

על כן, בעת שתקנות "פדרצית הנוער המדינית" ז"ל בשנת 1958 לאישור בלעדי של השלטונות, חסו כל תנועות הנוער היהודי תחת כנפי הארגון הזה להמשך פעילותן - בדאש "פדרצית הנוער היהודי" עמד ורז"ה כהן.

יש לזכור שכשנת 1958 פיזר ממשלו של חביב בורגובה את מועצת הקהילה היהודית (הנבחרת) בתוניס, ומינה החתמה "ועדה זמנית לענייני הדת היהודית".

אחרי ההתנגשות בין חיללים מונביסאיים לבין צנחנים צרפתיים ליד ביזרט (באוגוסט 1961) נפסקה פעילותן של כל תנועות הנוער היהודי המאורגן בתוניסיה.

שלי "הסוכנות היהודית" בתוניס הוסר, ומאז קיימת בתוניס "סוכנות" ללא כל תוספת, וכדאשה עומד יהודי מקומי.

7. ארגון ההגנה בתוניסיה

בשנת 1943 הניחו שליחי "המוסד לעליה ב", יגאל כהן ואפרים פרידמן את היסוד לתא "ההגנה" בתוניס - אליהם הצטרפו מספר חברי תנועת "צעירי ציון" ושני אישים מחקיהלה היהודית - היוזם אפרים לגל, אחרי פטירתם, ששני האישים ששימשו כאנשי קשר לשליחי "ההגנה" היו שני עורכי-דין: אלברט בסיס ופול גז.

עתה עמדו זה מול זה, שליחים מוצקים בהשקפתם ובלתי סובלניים, וקבוצת מודיריכים צעירים המתוכעים את זכותם לעצב את דרך החינוך התנועתי לפי הבנתם. הם ידעו עברית, קיבלו וקראו את העתונות שכבה מהארץ, וראו את עצמם מוכשרים לעשות זאת. בעיני השליחים נראו צעירים אלה חסרי נסיון בחיי הקיבוץ והארץ ודעתם נבנתה מכוסלתות.

חוסר היכולת להידרך הביא את המודירכים הצעירים לעזיבת התנועה ולהצטרפותם לתנועת "השומר הצעיר" שדרכה הרעיונית החינוכית נראתה קרובה לדעותיהם.

מיד אחרי הפילוג, עלו רוב המודירכים ארצה. ושליח "השומר הצעיר" הגיע מהארץ לתוניס ללוות את התנועה.

הסטודנטים היהודים בתוניסיה התארגנו כסניף של "התאחדות הסטודנטים היהודים בצרפת" (U.E.J.F.), זכו למועדון מרכזי בתוניס, ופיתחו פעילות תרבותית חברתית וספורטיבית בקרב ציבור הסטודנטים, שלא מצא את מקומו בתנועות הנוער הקיימות. זו הייתה אגודת סטודנטים כללית אוהדת לישראל ובלתי מחייבת מבחינת ההגשמה הציבורית.

חברי תנועת "בית"י" הגבירו את פעילותם ועלילותם. לחקמת מדינת-ישראל היו השלכות חיוביות בציבור היהודי בתוניסיה. גבר שיתוף הפעולה - ותנועות הנוער אף ארגנו מדי פעם מפגנים משותפים ומחנות בין-תנועתיים.

משנת 1943 החלו פעולות רכש נשק חם, אך בשנת 1948, אחרי הפגזורים באוז'דה (מרקו) ⁴⁷ הועמדו תקציבים הרבה יותר יציבים למטרות האלה.

גם האצ"ל פעל בחשאיות רבה בתוניסיה בעיקר בקרב נאמני כית"ר.

ארגון "ההגנה" בתוניסיה הקיף בשנת 1948 את צעירי כל חנויות הנוער היהודי, והוא התפשט לכל ערי תוניסיה, במקביל לאימונים, עסקו פעילי "ההגנה" בשנת 1947 גם בהפעלה.

הכוננות להתקייב לקריאת ההגנה מצד כל יהודי צעיר השרתה תרגשה בסחור בכל קהילה וקהילה בצפון אפריקה שידעה את נוכחותם, בכל מקרה שלא יבוא.

47. אוז'דה: עיר מרוקאית על הגבול הצפון מזרחי, שימשה עורק תעבורה ראשי ממרוקו לאלג'יריה, ודרכה עברו שיירות רבות של מעפילים.

ביום 48-7-6. התנפלו אלפי ערבים על היהודים, הרגו 3 מהם באוז'דה ופצעו מאות נוספים. למחרת נשחטו עוד 48 יהודים בכפר דז'רדה, הנמצא במרחק 32 ק"מ מאוז'דה. נראה ששני הפוגרומים התחוללו בחשאי של הנציב הצרפתי המחוזי, מתוך מגמה להסית רעת הערבים ממאבקם לעצמאות מרוקו. מאותם הימים הועמדו לרשות "ההגנה" אמצעים רבים יותר לרכישת נשק.

אט אט ובזהירות התרחבו שורות ההגנה.

בשנת 1946 הגיע לתוניס מצרפת איש המתחזה היהודי ז'אק לזארוס, כנציג ההגנה בצרפת והעמיד במקום תפקיד. מטאמט נאמציאת פהלפ של שלושה אנשים: ראול טיאר (כית"ר) אנדרה בלישה (צעירי ציון) ובג'יין ז'ורני (ניטראלי).

בשנת 1947 גברה פעילות הכשרת האנשים המקומיים למכתבי העתיד. אפרים פרידמן ארגן בהכשרה ליד אלג'יר מחנה ראשון בין-ארצי למפקדי קבוצות הגנה. השתתפו בו חברים מתוניסיה אלג'יריה ומרוקו. ושם נקבעו (בניבואר 1947) האחראים לעניני הגנה והפעלה בכל אחת הארצות:

- נדיה כהן וחנניה אלעל. בתוניסיה
- איבן האגיג' והנרי סבאון. באלג'יריה
- סם אבוטבול ואלג' אוחיון. במרוקו

באותה שנה התקיימו בצרפת קורסים למפקדי כיתות בהדרכתו של עמנואל נשרי, ובהם השתתפו עשרות חברים מצפון אפריקה, שמישמתם היתה לחזור לארצותיהם ולבסס בהן את שורות ההגנה.

* Raoui Tayar, André Béllicha, Béjin Journo...

ביום 5-12-1947 הגיעה ספינה ליד אלג'יר, אך כוחות המשטרה גילו את בואה והחלו לירות בה על מנת להבריחה. 100 איש הצליחו לעלות בה לפני בריחתה, ומאות יהודים נשארו על החוף. המשטרה עצרה את שליחי ההעפלה באלג'יר ושמה קץ להעפלת יהודי צפון אפריקה מחופי אלג'יריה, בטגרה את מחנה העלילה.

אותה ספינה שהצליחה לברוח, עגנה כנראה באיטליה והביאה לארץ עוד מעפילים.

יהודי תוניסיה העפילו לארץ גם דרך צרפת באוניית המעפילים "יבן הכטי" במרץ 1947 ובספינות נוספות.

אחרי הקמת המדינה ופתיחת שעריה, החלה העליה הממוכנת של יהודי צפון אפריקה, דרך צרפת, לישראל.

יהודים שהשיגו פספורטים הפליגו למרסיי, ושם טיפלו בעלייתם שליחי הסוכנות היהודית. אך יהודים רבים שלא הצליחו לקבל פספורטים באופן חוקי, המשיכו להתגנב לאלג'יריה, ושם סיפקו להם אנשי המוסד לעליה ב' תעודות מזויזפות על מנת שיגיעו לצרפת.

שליחים ישראלים ופעילים מקומיים עמדו בראש כל המערכה הזאת.

8. ההעפלה והעליה מתוניסיה

שנת 1947 הייתה שנת העפלת יהודי צפון אפריקה. המוסד לעליה ב' לא האמין שקיימת אפשרות לרכז מאות יהודים להעפלה לארץ ישראל. אך השליחים ופעילי תנועות הנוער היהודי בצפון אפריקה - לחצי לקבל ספינה, והבטיחו לכך 400 איש להעפלה תוך תקופה קצרה.

יאני אביזוב מנהלל הגיע לאלג'יר לדיכוי וניחול המכע הזה. ביוזמת אפרים פרזמן, שליחים ארצשראליים נוספים ופעילים מקומיים הוקם מחנה עליה בטנס, עזירה הנמצאת על החוף במרחק 170 ק"מ מערבה לאלג'יר.

יהודי מרוקו ותוניסיה יצאו לדרך, ובהדרגת פעילי ההעפלה חצו גבולות כחשאי והגיעו לטנס. על אף התנאים הירודים והקשים של המחנה, הצטופפו בו נוער ומשפחות רבות והתחילו בסבלנות לעלייתם.

ביום 10-5-1947 הגיעה לחוף טנס הספינה "ANAL" בנירוטו של ישראל חורב, חבר קיבוץ שדות-ים, והועלו בה 400 מעפילים. פעילי ההעפלה הכתיירו אותה אוניה בשם "יהודה הלוי". ספינה ראשונה זו הגיעה לארץ ביום 31-5-1947, נתפשה ע"י הצי הבריטי וכל מעפיליה הורדו בקפריסין.

ביום 16-7-1947 הגיעה לנמל אלג'יר ספינה שניה בשם - "DUCIANA" ונקראה ע"י החברים בשם "שיבת ציון". הפליגו בה 411 מעפילים. גם ספינה זו נתפשה ע"י הבריטים בקרבת חופי הארץ ביום 28-7-1947 והופנתה לקפריסין.

משתקעים	עולים ותזריים	2093	=	1962	בשנת
"	"	904	=	1963	בשנת
"	"	816	=	1964	בשנת

"	"	933	=	1965	בשנת
"	"	677	=	1966	בשנת
"	"	878	=	1967	בשנת
"	"	1321	=	1968	בשנת
"	"	1685	=	1969	בשנת
"	"	1363	=	1970	בשנת

					סך הכל
		50,182	=	1970-1948	בשנים

בשנים 1970-1948 עולים ותזריים משתקעים.

היום מעריכים את מספר ילידי תוניסיה, שעלו לישראל, מעל

ל-50,000. מתצית הקהילה היהודית התוניסאית עלתה לארץ ישראל !

תנועות הנוער החלוציות המשירו אידאולוגיה את צעדיהן לעלייה. ואותם צעדים לא עלו כבודדים, אלא כחלוצים לפני המתנה. אחריהם הלכו, אולי מתוך דחף משיחי, המוני בית ישראל.

וכך הגיעו מתוניסיה לישראל : 48

בשנים	1949-1948	=	6000 *	עולים ותזריים משתקעים.
בשנת	1950	=	4852	"

בשנת	1951	=	3491	"
בשנת	1952	=	2709	"
בשנת	1953	=	618	"
בשנת	1954	=	2646	"
בשנת	1955	=	6126	"
בשנת	1956	=	6543	"
בשנת	1957	=	2667	"
בשנת	1958	=	1326	"
בשנת	1959	=	425	"
בשנת	1960	=	509	"
בשנת	1961	=	1600 *	"

48. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: "העלייה לישראל 1972 - 1948", ירושלים תשל"ה.

* (היות ומספר העולים והתזריים בשנים 1948 - 1949, 1961 תופיע בהורבת כמספר משותף לתוניסיה ואלג'יריה, המספרים העגולים תהייל בשלושת השנים הנ"ל הינם הערכה, קרובה למציאות בלבד !).

Maitre ALFREDO VALLESI
1878-1944

מלצר אלפרד
1944-1878

הרעיון הציוני העמוק, חוסר הבטחון לקיומם היהודים במדינה ערבית עצמאית, והרצון לאיחוד משפחתו, חברו יחד והזיוו גורם מכריע לעלייה הזאת.

הרצון להחיות שותף בכניז הארץ, זחף את אותו אינבר לחקים בארץ את הקיבוצים - רגבים ורומניה, ואת המושבים - גילת, שרשרת, עזריקס, ינוב, ברכיה, תלמים, פתחיה, צרופה, כפר עבדון, ניר-יפה, איתן וזימרת.

עליית מנהיגי חנועות הנוער היהודי בחוגיסייה החלה בשנת 1944 ונמשכה עד שנת 1957.

מנהיגי החנועה הציונית בחוגיסייה, חברי חוג המנהל של הפדרציה הציונית וחוקרנות הלואמיות, החלו את עלייתם לארץ מיד לאחר הקמת המדינה, ורובם הגיעו ונמצאים בארץ.

*Cours d'Hebreu de Mr M. Yerusalmi
Communaute Israélite de Tunis*

. תלמידי נחום ירושלמי, בחצר בית-הספר "האליאנס" בתוניס, בשנת 1942 .
-. Les élèves "hébraïsants" de M. Nebum Jerusalemi, à la cour de l'ecole de "L'Alliance"
à Tunis, en 1942 .

- 0 -

- 1 -

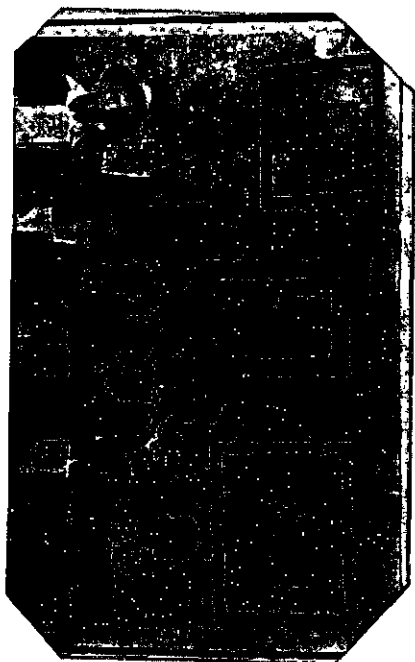
חבר יעקב בריקאר (1843-1941)
Rabbi YALCOFF SOCCANA (1843-1941).

- B -

חבר בראנץ (1818-1918)
JOSEPH BRANT en 1918 .

- 2 -

חבר יוסי בראנץ (1818-1918) et ses élèves en 1922 .

חברי "צעירי-ציון" בהכשרה בג'ג'ואה, בשנת 1944.
Les premiers "Tséiré-Tsion" à la "Hakhohera" de Béjaoua en 1944.

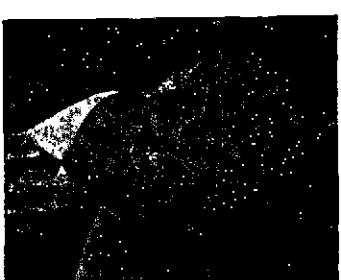
סמינר ראשון למפקדי כיתות של "החוגה" בג'ג'ואה-אמריקה, בשנת 1947.
Séminaire en 1947 des responsables de la "Haganah" en Afrique du Nord.

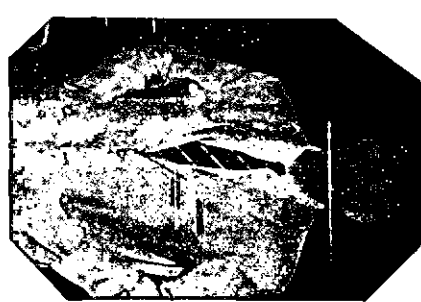
עוז"ר אלפרד רוסי
Maitre ALFRED ROSSI

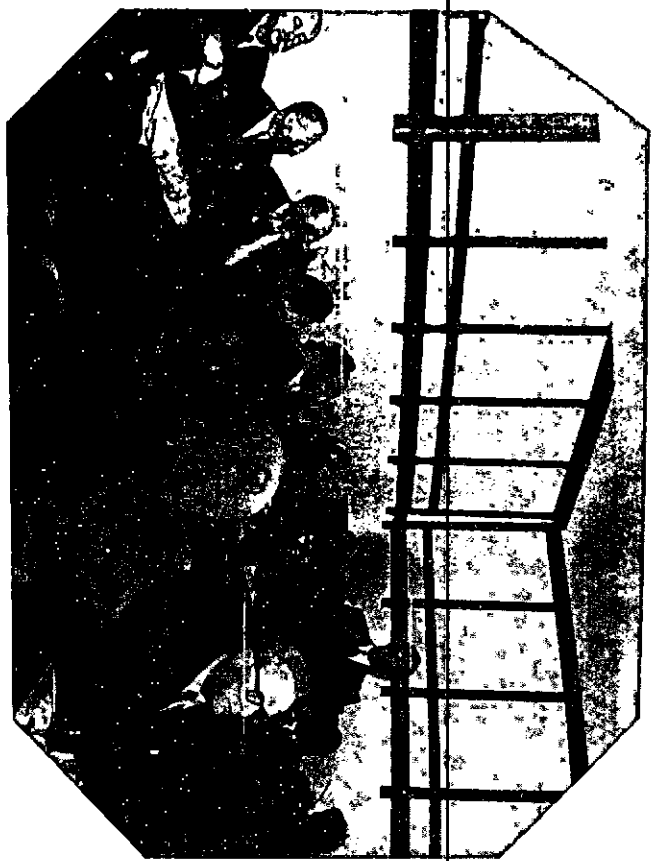
עוז"ר ויקטור קאטאני
Maitre VICTOR CATTANI

פליקס אלוג'ה
FELIX ALLOGHE

עוז"ר מיר בלייר
Maitre MEIR BELLIER

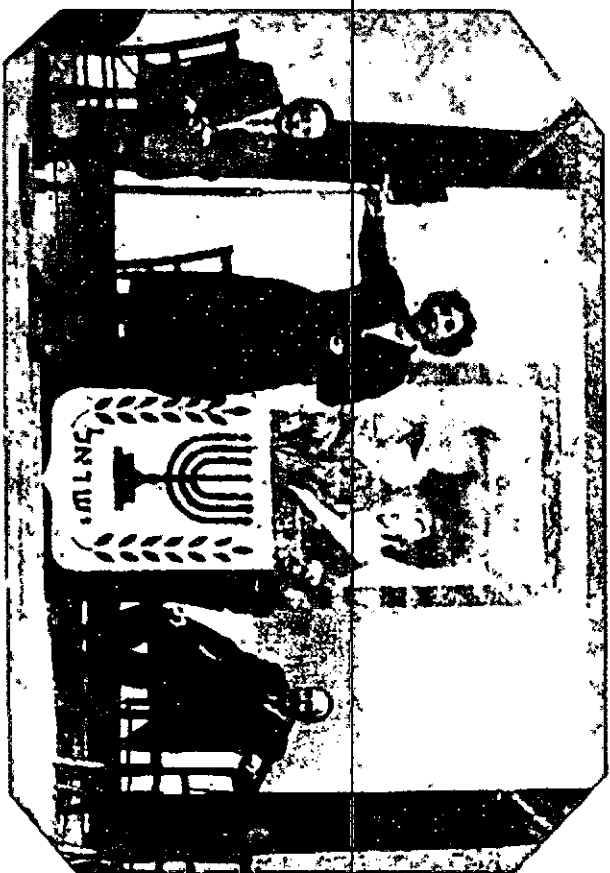
מסיבת פרידה לעוזר סוכר ברנס ולרעינתו, לרגל עלייתם ארצה, בשנת 1952.
 משמאל לימין : עוזר רנה נתן-חזרייה, עוזר סוכר ברנס, נספח נתן-חזרייה,
 גב' ברנס, זרוב הראשי דוד זנגרין,
 נשיא הקהילה בתוניס, עוזר שארל חזר (נואם) .

קדימה ומזד ימין : ר"ר ליאופולד ברנס .

HOMMAGE DE LA COMMUNAUTÉ A Mme. et Me. Sauveur Baranès, à l'occasion de leur "Aliyah", en 1952.

Je gauche à droite : Me. René Cohen-Fedria, Me. Sauveur Baranès,
 M. Gaston Cohen-Solal, Mme. Baranès,

 Le Grand Rabbin David Benbaron,
 Le Président, Me. Charles Haddad (debout).
 en avant et à droite : Dr. Léopold Beretvas .

חגיגה למען הקהילה, בתוניס, בשנת 1951.
 מימין לשמאל : עוזר אלי אג'ז גואטה, עוזר סוכר ברנס,
 גב' גלבוז (שליחת הקהילה מצרפת),
 ר"ר ג'אקומו לומברוסו .

CONFERENCE EN FAVEUR DU K.K.L. A TUNIS en 1951.

Je droite à gauche : Me. Mlle Eugène Guetta,
 Me. Sauveur Baranès,
 Mme. Guilboa (déléguée du K.K.L. de France)
 Dr. Giacomo Lombroso .

* רשימת הנספחים *

עמודים
מספר
1. "האליאנס והעבריות" (י'התשר"ו 1910)
מאת: י'וסף בראמלי.

66 צילום המקור בכתב רש"י
69-67 בכתב אשור י'

2. "Sionisme et Socialisme". Réponse de

Maitre Alfred VALENSI à M. Alfred Naquet. 1911

י'עירונו וסוציאליזם" -

מאת: אלפרד ואלנסי

77-70 צילום המקור בכתב רש"י

90-78 התרגום העברי *

3. מכתב יוסף בראמלי למר האנטקה (1914)

92-91 צילום המקור

95-93 בכתב אשור י'

97-96 4. מכתב שלמה בן ר' חי הגיא (1914).

אזכרה ליום השנה ה-14 למות הרצל -

(תונניס 1918).

99-98 5. התרגום העברי *

6. Lettre adressée à M. LE MINISTRE RESIDENT

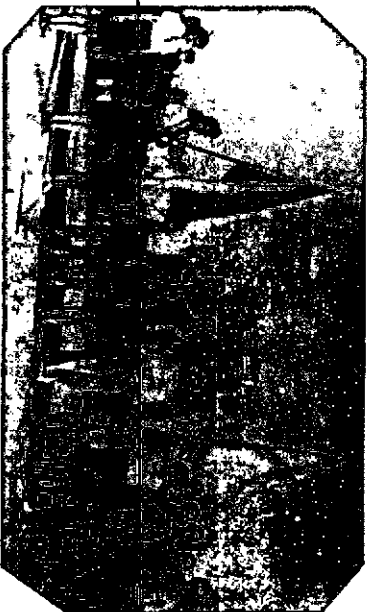
(Tunis le 17-11-1918)

מכתב לנציב צרפת בתוניס (17-11-1918)

101-100 צילום המקור

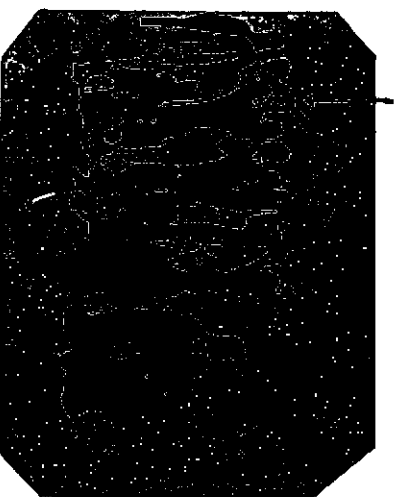
107-102 107-102 התרגום העברי *

*. התעודות המסומנות * חורגות בידי המחבר.

מפקד תנועת הנוער הציונית בתוניסיה בשנת 1946.
Reassemblement des Mouvements de Jeunesse Sionistes en 1946.

ר' וויטמן בתו

מורכבי בתו

נציגי מחלקת עלייה בניקודים בג'רבה יחד עם מנהיגי תקהילה
בשנת 1953.
Les représentants du Département de l'Immigration et les dirigeants
de la Communauté de Djerba, en 1953.

עמודים

מספר

"סקירה" - .13
 מאת: ר' וזיפה כהן - ג'רבה 1949
 צילום המקור
 רשימת צירי הווינסיה בקונגרסים הציוניים - .14

130 (מ-1911 עד 1956)
 מפעל השקל משנת 1921 עד שנת 195415

* * *

עמודים

מספר

"Pourquoi contre l'alliance". Article de .7
 M. HENRI MAAREK . (31-8-1920)
 "למה נגד האליאנס" -
 מאת הנרי מערר

109-108 צילום המקור
 113-110 התרגום העברי *

"UN DEVOIR", Article de Me. ALFRED VALENSI .8
 (31-12-1920)
 "חובה" -
 מאת: אלפרד ואלנסקי (31-12-1920)

115-114 צילום המקור
 118-116 התרגום העברי *

"APPEL aux Juifs de Tunisie" du 10-7-1922. .9
 גילוי דעת למען קרן היסוד 10-7-1922
 צילום המקור
 119
 122-120 התרגום העברי *

מאמר מאת לוסזיון בראמי מתוך "יעם וספר" - .10
 125-123 אוגוסט 1944

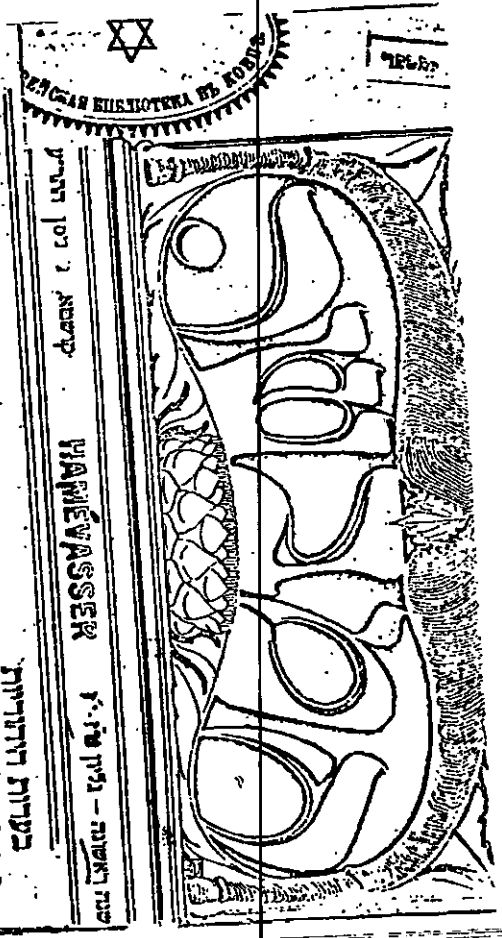
דו"ח מרדכי נירמן - .11
 תוניס 19-5-1944
 צילום המקור
 126
 מכתב ד"ר ל. ברטוב - .12

מיום 16-12-1944
 128-127 התרגום העברי *

נספח מס' 1

בערות היהודיות - האליאנס והעברית (מכתב מתוניס):
 ההחלטה המוזרה שקיבל הוועד להטבת החי-החסר של האליאנס ושכלולים
 בנוגע לעברית ('המבשר'), ג'י, 'ליד') עוררה את הודבנות הירשמית ואת
 כל יגור הודבנים פה לצאת נגדה במחאה נמרצת. וכיום השנה, 2 באפריל
 נערכה אסיפה בבתי"ג יבית יעקב"י שמהר אליה המוני עם. בשעה
 הרבעיית הופיע על הכמה החכם והמשכיל מר אליהו טייב וכדברים
 תמים ונלהבים הוא החזיק את נאומו העברי בסגנון צח ויפה שתורגם
 אחי"פ לערבית.
 וזה קצור הנאום המצויין:

"התאספנו היום הזה למען המתיק סוד ולחתייניע בדבר קדוש ונעוץ
 שמושר אלינו את כל לבות בני עדתנו אשר אהבת עמם ותורתו ושפתו,
 שארית כל ממדנו מימי קדם עור כסדים עוממו בלבוליהם. זה קרוב
 לשלשים ושתים שנה עברו מעת שיסדה חכמת כלי"ה הפריזאית פה בעירנו
 בסי"פ ללמד בהם את בני נעורינו חכמה ורעת על פי תנאים אשר
 הוטנו בינה ובין רבני עירנו וכל גדוליה ונכבדיה בימים האם;
 וראשון לכל יתו התנאים, ובמדוגה ראשונה, העמד התנאי שעל החכמה
 ללמד את ילדינו הלאומים העבריים: אחרי שירכוש לו הנער את
הידיעות העבריות הצרכיות, יוכל להתחיל בלמוד של שפות זרות,
 התחזקות לאדם כאשר הוא אדם. אך מה נתנה לנו האליאנס מעת דרכה
 כף יגלה על ארצנו? היא אמנם נתנה לנו דור של דעת והשכלה |
 אך יחד עם זה גם דור של התבלבלות. הדור הזה זר לעמו ונכרי
 לבני גזענו. את עבודתו הפוריה ואת כשרונותיו הרבים הוא נוטע
 על אדמה נכרית, בעור שאדמתו=חוא מעלה שמור ושיטה, קוץ ודודר

התאספנו היום הזה למען המתיק סוד ולחתייניע בדבר קדוש ונעוץ
 שמושר אלינו את כל לבות בני עדתנו אשר אהבת עמם ותורתו ושפתו,
 שארית כל ממדנו מימי קדם עור כסדים עוממו בלבוליהם. זה קרוב
 לשלשים ושתים שנה עברו מעת שיסדה חכמת כלי"ה הפריזאית פה בעירנו
 בסי"פ ללמד בהם את בני נעורינו חכמה ורעת על פי תנאים אשר
 הוטנו בינה ובין רבני עירנו וכל גדוליה ונכבדיה בימים האם;
 וראשון לכל יתו התנאים, ובמדוגה ראשונה, העמד התנאי שעל החכמה
 ללמד את ילדינו הלאומים העבריים: אחרי שירכוש לו הנער את
 הידיעות העבריות הצרכיות, יוכל להתחיל בלמוד של שפות זרות,
 התחזקות לאדם כאשר הוא אדם. אך מה נתנה לנו האליאנס מעת דרכה
 כף יגלה על ארצנו? היא אמנם נתנה לנו דור של דעת והשכלה |
 אך יחד עם זה גם דור של התבלבלות. הדור הזה זר לעמו ונכרי
 לבני גזענו. את עבודתו הפוריה ואת כשרונותיו הרבים הוא נוטע
 על אדמה נכרית, בעור שאדמתו=חוא מעלה שמור ושיטה, קוץ ודודר

אחריו נאם החכם מר ז'אק שמאמה. הוא אמר כי בעת שקרא החלטת הועד מעל עמודי העתון "Le Defenseur" שלח תיכף תלגרמה אל נשיא החברה המרכזית, שבה הודיעו כי הרבנות הרשמית והרבנים כולם מוחים בכל תקף כנגד החלטה זו. זאת ההחלטה חושבים המה לבטלה מעיקרא. אחר קרא את התנאים במלואם שבהם התקשרה חברה

ל"י"ח בשנת 5638 עם העדה היהודית שבטוניס. והוא מוסיף כי חלילה לנו לחשוד את החברה המרכזית שתתן את ידה אל ההחלטה הזאת, שיצאה מאת מנהיגים בוגדים. הוא מציע לשלוח את המחאה הזאת בכתב עם חתימות הרבנות הרשמית ורבני טוניס שדרושים ג"כ שימנו ועד רבנים שיסגיקו על עניני החינוך והלמוד העברי. וכזה נסגרה האסיפה.

יוסף בראמי.

ג.ב. אומרים כי נתקבלה תלגרמה מהחברה המרכזית הפרזית ובה

מודיעה, כי דוחה היא את החלטת הועד לחינוך וכי היא מפצה בלמוד העברי בבתי-הספר. אך בנוגע לדרישת הרבנים על דבר יסוד ועד המפקח על עניני החינוך לא ענתה כלום.

מחור "המבשר", קושטא.

גליון ט"ז-י"ז, שנת א'י

ג' ניסן תת"ע.

תעמית. ומי גרים לזה? הלא רק החינוך הבלתי-עברי! קורה קוינו כי בין יתר הלמודים, אשר היא מלמדת את בני-הטעורים שלנו חמו החברה גם מקום לשפתנו הלאומית, בסדר הנכון והישר, ואת שעת הלמוד הפרוע לשמצה ואשר עליו אבד בלתי-חזרה הלאה. ל-חניך אשר נפקחו עיניו

באכלו מעץ הדעת על שדמות נכריה נפשו תקוץ בסדר הלמוד הישן בעברית ובשאת בנפש יבטי עליו ועל מורו. תקוחתו זו נכזבה למורת רוחנו. והחברה בכל טובחמיה והסדיה עם אחינו, שבשבעלם אנו חיובים לה תודה רבה, עור ממנה והלאה הדבר הקדוש הזה. ומעצב הוא לראות שמתח להטיב את הלמוד העברי עור ירד הלמוד הזה בבתי-הספר של אליאנס מטה-מטה. ובעודנו מתרעמים על אופן ההנהגה המעציבה הזאת והנה בקול רעם הפתיעה אותנו והחרידה את רוחנו השמועה כי החליטו מנהיגי החברה פה לבלתי חייב את החלמלידים לקחת חלק בשעוריהם העבריים. בושה וכסה את פנינו לדבר כדבריים האלה בפני קהל ועדה. ועם ישעיהו חנביא נוכח לאמר: עמי! מאשריך מתעים ודרך אורחותיך בלעו!

היודועים הם האנשים הללו מה זאת "יביבלארה" ומה טיבה? מה זאת יהדות? לו ידעו אותם ואת ערכה האמיתי כי עתה לא תעליבו באופן גם כזה את רגשי החמיון. ואלה רוצים להיות מנהיגי הדור!

עלינו לקדם את פני שונאי גזעם אלה. בטוחים אנו כי לכל הליטת שרידי היכלנו יתעוררו גם ראשי החברה המרכזית ויחמקו את אשר עור עד עתה - "לבלנים נפלו וגזית יבנו"; שקמים גרעו וארזים יחליפו."

משוא-פנים, אך נראה שאינו מספיק בקי במצב היהדות בזמננו; ומאידך, בשם עקרונותיו הטריציאליסטיים, מעמיד מר נקה אינטרנציונליזם נדיב כנגד הציונות, במקום להכריז בשם אותם העקרונות על תפילתו בה.

מר טענתו הראשונה של מר נקה כנגד הרעיון הציוני ?

"הדת - הוא כותב - היא ביסוד האומיות היהודית, באם לאומיות קיימת. וזה מספיק לדחות את הציונות בעלת המביון הדתי. נוסף על כן, העם היהודי הוא עם מזרחי, ועל כן אינו מסוגל, כיחל עמי המזרח, להפריד בין הרשות הרוחנית לבין הרשות החילונית. והפרדה זו היא תנאי עיקרי ראשון לכל קיומה."

אמנם, אהבת המולדת אצל אבותינו העבריים, כאהבת המולדת האזרחית בימי קדם ביוון וברומא, הייתה תופעה בעלת אופי דתי. ואופי זה נשמר על ידי הפטריניטיזם היהודי כמשך כל ימי הביניים ואף בחלק מהזמנים החדשים. אך התפתחות הרציונליזם החלה, בסוף המאה ה-18, לשחרר את האומיות היהודית מטיגיה המיסטיים. ובימינו, במידה ולא מתחשבים לזרמים הרעיוניים הקיימים בישראל, אי אפשר לבוא ולטעון שהלאומיות היהודית הינה לאומיות תיאורקטיית.

כתב, בצדק, ברנרד לזר:

"מה ישיב איש דתי אורטודוקסי, איש חסיד, למדן אנ סתם יהודי, לאפיקורס המכריז: אני מרגיש את עצמי יהודי?"

2 נספח מספר (תרגום)

"יציונות וסוציאליזם"

תשובה למר אלפרד נקה - מאת: עו"ד אלפרד ואלנסקי.

"מולדת ואומות אינן רק עובדה. יש לחן ערד סוציאליסטי ואנושי. כי על שטח בניית האומות יוכל הפרולטריון לפעול לשחרורו. מקוריות האומות דרושה לאחדות האנושית, כפי שדרושה ספונטניות היתדיות".

ז"א ז'וריס.

(מתוך גאום בקונגרס ביאנסקי)

מר אלפרד נקה הקדיש כאן מאמר מעניין לציונות.¹ יורשה לפעיל צנוע בתנועה הציונית להשיב בקיצור, ככל האפשר, למר א. נקה. בכקורתו על הציונות, הופיע מתנגדי הדגול ללא

1. ככתב העת "החברה החדשה" - "LA SOCIETE NOUVELLE" (ינואר 1911). (כטאון בינלאומי לסוציולוגיה, אמנות, מדע וספרות).

הרעיון החילוני שולט בספרות העברית בת-זמננו, ובה ביטוי הרוח היהודית האמיתית, נפש ישראל. ובאס הספרות היא המשקפת נטיותיו האינטלקטואליות והמוסריות של עם, זה נכון פי כמה וכמה אצל היהודים, בהם נפוצה החשכלה יותר מאשר בקרב עמים אחרים. התפיסה המודרנית של הלאומנות היא ביטות של תעובנות. לכן מוגרנים דבריו של אחד ממנהיגי המנועה שאמר:

"התצונות הינה מפעל לאומי ופטריוטי. יהודי שהתנצר לא יאבד את לאומיותו הישראלית. בקרבנו יוכלו זרים לקבל את האזרחות הישראלית. יהיו גם אנשים חופשיים בדעותיהם ובאמונותיהם; ולמה לא גם נוצרים? יהיו יהודים בעלי אמונות שונות כפי שקיימים צרפתים בעלי זהות שונות".

לטיעון שהיהודים בארץ ישראל ישונו לחתיקה הדתית, בהיותם מוקפים עמים שנעצרו בשלב התרבותי הזה, זוהי, מצידו של מר נקה, טענה הנסתרת על ידי העובדות. במקום להפוך לאסאיטים⁴

4. מאס נורדאו אמר בנאמו, בקונגרס הציוני ה-8 בהאג - אוגוסט 1907: "יאלן לנו כל חש מפני הגידוף "אסאיטיים" - כי דוגמת העם היפאני מלמד שהיהודים באסיה אינה מונעת צעירה בראש דוד הקידמת. למעשה אנו כה בטוחים במכונתנו האירופאית בת אלפים שנה, שאנו מקבלים בחיוד העקיצה המגורחת הזאת הטוענת שבארץ ישראל ניהפך לאסאיטים. לא ניהפך לאסאיטים, כמוכן האנטרופולוגי הנחות של המלה או בני תרבות נחשלת, באותה המידה שבארמיקה הצפונית האנגלו-טאקסים לא הפכו לאינדיאנים, ובדרום אפריקה להוטנטוטים ובאוסטרליה לפאפואנים. נשתדל להגשים באסיה התכונה מה שהאנגלים הגשימו בהודו, מפעל של תרבות וציוניזציה, ולא מפעל של כיבוש. ברצוננו לשאת בארץ ישראל דגל הציוניזציה

אלפרד נקה טוען: "הוא ישכב לאפיקורס שהוא יוצא מן הכלל, ובאס כל היהודים היו דומים לו הימה דועכת הלאומיות היהודית". איזו טעות! בקרב יהודי כל התפוצות² כמה עזבו את עיקרי דת משה ואף השליכו מאחוריהם כל אמונה דתית, אך הם מרגישים את עצמם יהודים, מעמידים על כך ומפיעים גם רגשי סולידריותם!

מאידך, הפרדת הרוח הרוחנית מן הרוח החילונית היא כיום עובדה קיימת. ובאם דרושה הוכחה למר אלפרד נקה, ימצא אותה בנקל בספרות ובתעונות המודרנית.

השפה העברית אינה שפה מתה, כפי שטוען מר נקה, שטספר למדנים מנסים להחיותה. השפה העברית העתיקה היא כיום צעירה, עשירה ומתאמת למושגי תרבותנו החדשה; וכידי סופרים מעוללים היא שפה מודרנית אמיתית שמתחיה מלונה בהתפתחות הרעיון הציוני, והמדוברת בטספר ויכרזים יהודיים, וכמיוחד בהתלישכות היהודית בארץ ישראל.³

2. פרס, אולי, ליהודי מרכז מרוקו ופרס - הנמצאים במצב די נחשל.
3. במקורו המעניין והיסודי על "החזית הספרות העברית" מוכיח נחום סלושץ שהעברית קיימת ומתפתחת כשפה ספרותית ועממית, והוכיח את שוריינה עם השפות המודרניות בזה שהיא מסוגלת לתרגם כל הרעיונות וכל צורות הפעילות האנושית, ולכסוף היא מגשימה מעשה של ציוניזציה ושל אמנוציפציה.

הרעיון החילוני שולט בספרות העברית בת-זמננו, ובה ביטוי הרוח היהודית האמתית, נפש ישראל. וכאם הספרות היא המשקפת נטיות האזניקטלאוליות והמוסריות של עם, זה נכון פי כמה וכמה אצל היהודים, בהם נפוצה ההשכלה יותר מאשר בקרב עמים אחרים. התפיסה המודרנית של האלמוניות היא ביטודה של הציונות. לכן מובנים דבריו של אחד ממנהיגי התנועה שאמר:

"הציונות הינה מפעל לאומי ופטריוטי. יהודי שהתצר לא יאכז את לאומיותו הישראלית. בקרבנו יוכלו זרים לקבל את האזרחות הישראלית. יהיו גם אנשים חופשיים בדעותיהם ובאמונותיהם; ולמה לא גם נוצרים? יהיו יהודים בעלי אמונות שונות כפי שקיימים צרפתים בעלי דתות שונות".

לטיעון שהיהודים בארץ ישראל ישונו לחתיקה הדתית, בהיותם מוספים עמים שנעצרו בשלב התרבותי הזה, זוהי, מצדו של מר נקה, טענה הנסחרת על ידי העובדות. במקום להפוך לאסאיטים⁴

4. מאקס גורדאו אמר בנאומו, בקונגרס הציוני ה-8 בהאג - אוגוסט 1907: "איני לנו כל חשש מפני הגידוף 'אסאיטים' - כי דוגמת העם היפאני מלמדת שהזיוולדות באסיה אינה מונעת צעידה בראש דרך הקידמה. למעשה אנו כה כטוחים במכווננו האירופאית כח אלפיים שנה, שאנו מקבלים בחיזוך העקיצה המגוחכת הזאת הטוענת שבארץ ישראל ניהפך לאסאיטים. לא ניהפך לאסאיטים, במונח האנטרופולוגי הנתוח של המלה או בני תרבות נחשלת, באותה המידה שבאמריקה הצפונית האנגלו-טקסית לא הפכו לאינדיאנים, ובדרום אפריקה להוטנטוטים וכאוסטרלית לפאפואנים. נשתדל להגשים באסיה החיכונה מה שהאנגלים הגשימו בחודו, מפעל של תרבות וציביליזציה, ולא מפעל של כיבוש. בוצענו בשארץ ישראל דגל הציביליזציה על מנת לדחוק את גבולות המוסר האירופאיות החק מעבר לפתח".

אלפרד נקה טוען: "הוא ישיב לאפיקורס שהוא יוצא מן הכלל, וכאם כל היהודים היו דומים לו הייתה דועכת האלמוניות היהודית".

איזו טעות! בקרב יהודי כל התפוצות² כמה עזבו את עיקרי דת משה ואף השליכו מאחוריהם כל אמונה דתית, אך הם מרגישים את עצמם יהודים, מעתירים על כך ומכיעים גם רגשי סולידריותם!

מאידך, הפרדת הרוחות הרוחניות מן הרוחות החילוניות היא כיום עובדה קיימת. וכאם דרושה תוכחה לער אלפרד נקה, ימצא אותה בנקל בספרות ובתענוגות המודרניות.

השפה העברית אינה שפה משה, כפי שטוען מר נקה, שמספר למדנים מנסים להחיותה. השפה העברית העתיקה היא כיום צעירה, עשירה ומתאמת למושגי תרבותנו החדשה; וכידי סופרים מעולים היא שפה מודרנית אמיתית שתחיתה מלווה בהתפתחות הרעיון הציוני, והמורכבת במספר ריכוזים יהודיים, ובמיוחד בהתיישבות היהודית בארץ ישראל.³

2. פרט, אולי, ליהודי מרכז מרוקו ופרס - הנמצאים במצב די נחשל.

3. במחקרו המענין והיסודי על "החליה הספרות העברית" מוכיח נחום סלושץ שהעברית קיימת ומתפתחת כשפה ספרותית ועממית, והוכיח את שוויונה עם השפות המודרניות כזה שהיא מסוגלת לתרגם כל הרעיונות וכל צורות הפעילות האנושית, ולכסוף היא מגשימה מעשה של ציביליזציה ושל אמנציפציה.

הלאומיות המודרנית איננה מכוססת על אחדות חשפה ולא על אחדות הגזע או הדת.

בנוגע לטריטוריה, כדי שאיננה מהווה תנאי לקיומה של לאומיות, כי אם לחופש שלה ולהתפתחותה הנורמלית; על כן הציונות השואפת להציב את העם היהודי בתנאי חיים נורמליים, פועלת להשיג לו טריטוריה.

לאומיות מודרנית מתבטאת בהכרח וברצון השייכות לאותה קבוצה, רעיון שרגאן (Renaissance) העלה בהגדרה היפה הכאה: מה שהופך אנשים לעם זהו הזכרון למעשי יחד גדולים והרצון לעשות עוד מעשים חדשים ביחד.

מנקודת ראות זו, קיום עם יהודי, וקיום אומה יהודית, הינו עובדה בלתי משוררעת.

כל יסודות הלאומיות, כולל היסודות הבלתי עיקריים, קיימים אצל רוב היהודים, רוב המדוכז דוקא בארצות מזרח אירופה (והמגיע ל-8 מיליון נפש) והופכים את הלאומיות היהודית ללאומיות הנחרצת והנמרצת ביותר.⁶

6. יהודי ארצות המערב, המתבוללים פחות או יותר לעמי אירופה המערבית, מהווים מיעוט קטן (קרוב ל-400,000 נפש). ויפה כין היהודים האלה, ישנם יחידים, מהשכבה העלילית השומרים על אופיים היהודי.

הציונים העוללים לארץ ישראל מפעילים חשפנה גדולה על יהודי המזרח ששמרו אמונות למנהגים עתיקי יומין.

המפגש עם יהודי אירופה עורר אצל יהודי המזרח הרגלים של סובלנות שלא ידעו עד כה. עלתה רמתם האינטלקטואלית והמוסרית. שני עתונות מוציאנלסטנטים-מקפטישטינג-הופיעים בשפה העברית בירושלים. אורח חיים אירופאי מתפתח בארץ ישראל.⁵

בהמשך ביקורתו על הציונות, מר אלפרד נקה כותב:

"הציונות הינה תביעה לאומית שאינה מצדיקה השגת שפה משותפת ואף לא טריטוריה. בזמננו, התביעות הלאומיות המבוססות והצורקות ביותר הן מיושנות. אנו צועדים לקראת אינטרנציונליזם ולקראת מיזוג העמים; הציונות מתנועה מתבוללת נראית לנו כסטיה מהטוסיאליזם; ובתקופתנו הטוסיאליזם הינו התורה החיה היחידה, וכל סטיה ממנו הינו מעשה של ריאקציה."⁵

קודם כל, שפה משותפת איננה יסוד הכרחי בלאומיות מודרנית: אומות יציבות (כגון שווייץ) מדברות שפות שונות.

5. נא לעיין בבידון כמחקה של גבי אלכסנדרה דוד על: "המושבות הציוניות בארץ ישראל" (הוצאה כספית צרפת 1909).
ראה גם "העולם היהודי" מאת: נחום סלושץ (הוצאת רעיונות מודרניים - ינואר 1909)

פרי הדרכי⁷, אצל יהודי ארצות אלה היא כה גדולה שדרוש פתרון מידי, ואין אנו רוצים להחיות עוד ערדים להתנוונות המוחלשת ולגסיסת שמונה מליון בני אדם.

אמת, שאפשר להחיש את מיתחם בעזרת פוגרומים אחדים כפי שפרעו בקישיניצ'יב.

שנה שנה רבבות יהודים, המטוגלים לברוח מהארצות הכבדירות האלה, מהגרים למערב אירופה וליבשת החדשה.

אך מטיבות כלכליות⁸, ארצות אלה סוגרות את שעריהן לעלובי החיים האלה.

חזיונות קשים ואכזריים מתרחשים ככל שמגיעים מהגרים יהודיים לנמליה הגדולים של אמריקה.

7. "מצב זה מכוסם בנפש ובגוף היהודי. הניזון הפיסי מקבייל לירידה המנטרית והשכלית. ידוע, למשל, שהנה מספר שנים ועדות הגזים ברוסיה, בהיזכרם שלרוב הטיורונים היהודיים אין מידת החזה המקובלת, הפחיתו מידה זאת, בתקנות הגזים, ביחס ליחודיים".
(מתוך "דב'ר סוציאליסטי", שנת 1903, עמ' 183).
השתפת, מחלות עצבים ומחלות נפש קיימות באופן מחליד בקרב האוכלוסיה היהודית במזרח אירופה.

8. עיין במאמר שהופיע בכתב העת "מסמכי הקידמה"
Les Documents Du Progres (אוגוסט 1910).

הרי הם שונים גם בעברם, עבר שיצר בניניהם קשרים חזקים, כי זהו עבר של מכאוב ומצוקה; הם מקורבים אחד לשני על ידי הווה מעציב וסבל בלתי ישוער, שעורר שאיפומיהם עתירות היומין וחזיק בהם הלומוות של אושר ותקוות.

ליהודי מזרח אירופה הכרת חדה של שניכנות לאננת קבוצת אמתית,

וגם רצון - שכל יסוריהם הפיסיים והמוסריים במקום לערערו רק חזקוהו - להשתמיד לקבוצה זו, ולא להיטמע.

באם קיים עם יהודי, מוצדק והכרחי שיהיה חופשי ועצמאי ככל עם, על מנת להתפתח בהתאם לכשרונותיו.

אמנם מר אלפרד נקה מצביע על פתרון הנראה כאילו יותר מתקדם ויותר פשוט.

האם היעלמות כזאת, תוד התמזגות כללית, היא אפשרית ?

אלפרד נקה מכיר בקשיי ההתמזגות ואף הוא חוזה שתהיה איטית: אין התמזגות חייבת להיות כניעה מצד היהודים, אלא קליטת ה"אריינים" (Aryens) והיהודים כאנושות משוחררת.

אך רוב היהודים החיים בארצות השקועות בכבדירות כמעט פרימיטיבית, כמו רוסיה ורומניה, לא יוכלו להתמין לימי המשיה האלה. אין לשבות שהמצוקה הפסיכולוגית והתכרתית,

הציונות, בהקמת בית של צרכייליציה יהודית ואירופאית בארץ-
ישראל, היא היחידה המסוגלת לחלוח את העם היהודי ולהגשים את
התפיסותו עם האומות".

והסוציאליזם, נוכח היטב בלגיטימיות התביעות הלאומיות, ובהכרה,
מנקודת ראות סוציאליסטית, באוטונומיה וכתופש העמים.⁹

9. "הכמל קדם היו אומרים"

יזחמו על העבד, כי הוא בעל מחצית נשמתו בלבד".
כן, קיימות אומות עבדים, אומות משועבדות: נשמתם שטועה
וגאונם פגום. ולנו דרושה עוצמת כל המוחות, שלכל בני-
אדם יהיה כוח מחשבה, ולכל האומות כוחן המקורי, חכמתן
וכושרן העצמי להתפתחות, על מנת להגשים את המשימה הגדולה
של שחרור העובד וארגון האנושות".

(ז'אן ז'ורס: קונגרט שטוטגרט -
והאנטיל-מיליטריזם.
מתוך גאום באסיפת עם - ספטמבר
1907).

יהלאומיות היא פונקציה סוציולוגית ושמון בה יסוד של
קידמה, ומתוך כך הסוציאליזם יכול ומייב להיזת לאומי
אין סמירה בין אהבת המולדת לבין אהבת האנושות. באם
המיליטריזם פירושו חלוח מוחלטת האומה בצבא, יש להנגד
לו. ובאם פירושו היגוד צבאי לאומה לשם שמירת עצמאותה,
על הסוציאל-דמוקרטיה לחזק אותו".

(אדוארד ברנשטיין -
היחזון הסוציאליסטי - יוני 1907).

מחד, היהודים לא יכולים עוד לשהות בארצות בהן הם נמצאים כיום,
ומאידי, אינם נקלטים בארצות הזרופ. איזה פתרון אפשרי, רצינוגלי
והגיוני קיים מלכל עליותם לטריטוריה פנויה המציעה להם מקלט
בטוח, שיוכסח בערבות החוק, כרצון הציונות ?

למימוש מטרה זו, הציונות, במקום להפיל את העם היהודי
מעמית אתולית, בלבד-במעשה דאקציוני, כפי שאלפרד נקה מאשימה,
פועלת לקידוב היהודים אל האנושות המתורבתת, ומגשימה מעשה של
קידמה.

חכר דגול בסיעה הסוציאליסטית הציונית טוען בצדק:

"העם היהודי הובנה את עצמאותו בארץ ישראל נפרד מאומות אחרות
מנקודת ראות של המרחב אך מתקרב אליהן מנקודת ראות תנאי הקיום.
לא רציפות השטח (המרחב) מקרבת עמים ומבזיה סולידריות, כי אם
השוואת תנאי חייהם החומריים והפוליטיים; השוואה זו מתגשמת
רק בדרך העצמאות ההדדית של העמים, עצמאות המפתחת כישוריה
העממיים של כל אומה, מבזיה את הייצור ומעודדת חליפין. ארצות
הברית של אמריקה, אוסטרליה, קנדה, בני-זילנד, יזחד קרובות
לאומות האיירופיות מאשר רוסיה או טורקיה, על אף המרחב שמפריד
ביניהן".

אפשר לחזות מאות שנים באותה ארץ, רוסים, יהודים ופולנים
או גרמנים וצ'כים או יוונים וטורקים. החזק ידכא תמיד את
החלש, השיטנה והשנאה העמוקה בזוחר השורר ביחסותם ההדדיים.
אך תנו לכל אחד טריטוריה עצמאית, תנו לכל עם לחיות אדון
למעשיו, ותשיגו מיד התקרבות אמיתית ואף רגשי סולידריות.

10
הקואופרטיבית.

הלאמת הקרקע ושינוי זכויות אזרחיות ופוליטיות לאישה, כלולים בתכניה הכלכלית והחברתית. ומבין כל הסיעות הציוניות, קיימת סיעה סוציאליסטית בעלת משקל המקבלת תוכן הסוציאליזם במלואו.

ללא ספק, כל זמן שהעולם שרוי במשטר קפיטליסטי, יקשה להקים בפניה אחת של כדור הארץ חברה שתופית או קומוניסטית. אך היות והציונים בפעולתם ההתיישבותית לא ייתקלו במשוליים המסורתיים של החברות האיורפאיות הישנות, הם יוכלו לבטח להקים חברה יותר מתקדמת.

אין כל יסוד לתחזיות הפסימיות של מר נקה בענין עתיד הישוב היהודי, שעברו הציונים דורשים רק אוטונומיה, ואף ישראל נשארת צמודה לממלכה העות'מנית.

10. הקונגרס הציוני ה-9, על פי הצעת הכלכלן פרנץ אופנהיימר,

האביע והחליט על ייסוד קרן להתיישבות קואופרטיבית -
והרי נוסח ההחלטה:

"הקונגרס ה-9, נאמן להחלטותיו הקודמות, מחליט לשלב בפעולה הציונית את שיטת ההתיישבות הקואופרטיבית. על מנת לאפשר ביצוע החלטה זאת, הקרן הקיימת תעמיד לרשות הישוב הקואופרטיבי את האדמה הדרושה.
לשם יצירת הון ראשוני תוקם, בעזרת התרומות, קרן קואופרטיבית המעודה לקרן הקיימת".

כך הוא לא מרפה מלציין עקרו זה והוא רשם אותו בתכנית כינוסיו הבינלאומיים.

ברנרד לזר כותב:

ועל מנת ליבשם את האינטרס הציוני, יש צורך שקבוצות ארבות

יכבשו קודם כל עצמאותם; עליון להיות מסוגלות להתבטא באופן חופשי וגם להיות בעלות הכרה עצמית. האם מרבית הסוציאליסטים, גם האינטרנציונליסטים, אינם מבקשים כעת, ובצדק אוטונומיה לקובאנים, לקראטים ולאומנים ?

האם אינם מכירים בזכות כולם להיאבק למען החופש ?

והאם אינם משלבים חופש זה בתביעתם ללאומיות ?

מי שהוא יכול להגיד לי במה היהודים שונים ?

האם משום שהם מחוסרי קרקע יותר זמן מאחרים ?

האם משום שנכרה קבר במקום בית המקדש ?

האם משום שעבודם היותר ממושך ?

העיקר שהם התעקשו. צבירת עינוניים, זלזולים ומשטמות איננה

מתאיבת יותר אהדה ? " .

מאידך, הציונות, השואפת להקים חברה יהודית עצמאית מבחינה פוליטית בארץ ישראל, מערנוינת עוד שחברה זו תהיה מבוססת על יסודות יותר צודקים מאלה של החברות הקיימות. ומנקודת ראות זו, הציונות היא גם תנועה כלכלית וחברתית.

הציונות החליטה מכבר לשלב בפעילותה שיטת ההתיישבות.

נספח מספר 3

"אגודת ציון" בתוניס

נתאשרה מטעם הממשלה בתשעה עשר לחדש טבת תחרי"א

(19-1-1911)

Rue Des Glacières .52

תוניס, 19 בפברואר 1914

למר האגטקה
חבר הוועד המועל בברלין.

אדון נכבד !

מר טאובי מסר לנו את מכתבכם מיום 12 לחדש הנכחי. במכתב זה אתם מודיעים לו את כל פרשת הענין של ההתקוממות נגד החלטת הקונגרסיונים של ה"יעדורה", ומזרזים אותו לבוא לעזר אל בתי הספר העבריים החדשים שנוצרו על ידיכם בא"י, להכניח את קיומם, בעדינות אסיפות עממיות גדולות וקטנות.

בענין זה הננו להודיעכם כי הברתנו כבר עשתה את הצעד הזה וערכה אסיפה גדולה ב-י' יאנואר 1914. גם ביום 11 בפברואר נשא כותב הטורים הללו נאום עי"ד מטרת החג ט"ו בשבט ועורר את הנאספים למחות נגד מעשי ה"יעדורה".

קבלה עד כה חאיה ונהיות כינונים הנתנו היה חסרת כי חסריות קשה
לשם את הסגולה הגדולה שיהיה צריכה את הסקלים. ונהיות כי
מתחילתה את כינונים חסרי סקלים צריכה חאיה חס, שם
עמדתה היא כי משלח לו חזית אף סקלים. כמובן, אלה הנהיגו נאום
לחרי הוועד. פאריז, ורק כהוראת שפה, להרשה את חסן, אלו
קוראים כי משלח איוו יזה את הסקלים.
הינו חקיקים שחיים ואלה יזה חסן יזה איוו בעל הוועד לענין
פאריז פ"י אמת תהאריקות שלמה. תויות המכניס מנייה כמובן
בעבריות (עמדת ר"ה חאיה)

החיים למאונתם ערוש כבוד יקר
החיים עלן וסתיה
החיים חשד
י"פ צבאית
Joseph Garmy
Rue des Glacières

Alfred Weiss
Rue des Glacières & Rue
St. Rémy des Glacières

חליפות המכתבים תהיה, כמוכן בעברית (בכתב רש"י או אשורית).

המחלים לחשובתכם ברגשי כבוד ויקר

ובכ"י ציון והתחיה

המזכיר הכללי

יוסף בראמי
JOSEPH BRAMI
Rue du Sel , 4

תנשיא

ALFRED VALENSI
Avocat au Barreau de Tunis
14 .Rue des Tanneurs , 14

ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים - ת"ס 2 3/751

דו"ח פפורט מהאיטליה הראשונה כבר נשלח במועדו אל מערכת "יד" וולטי" ואצלה תמצאוהו, וחזיון משמח לראות כי למרות הדלות והעוני השוררים בין אחינו בני"י פה, גדפו איש כמתנת ידו סכך לסף לטובת הקהיל' ולטובת כתי הספר החדישים בא"י. לדאכוננו רחוקים עוד עשירי עמנו מההשתתפות בהנעתנו.

שיחות של נדבנות חוזרות, כעת, חלילה, בין החברים ובקורה לדעת
את החוצאה בקרוב ואז נשלח לכם את הכסף שנקבץ.

הננו מכשקים מכם להודיענו את תוצאת המלחמה הזאת. האם עלה כידכם לקחת את הנהלת הטכניקום לרשותכם ? ואם לאו האם חושבים אתם כי תהיה ההצלחה כרוכה במעשיכם ?

עוד הננו להודיעכם כי לא קיבלנו עד כה את השקלים לשנת התרע"ד ועל הטלגרמה ששלחנו פאריזה כאה התשובה כי גם הפדרציה הציונית בצרפת לא קבלה עד כה מאומה ובהיות כי סובלים אנחנו מזה מפתח כי החברים מאנו לשלם את המשלום השנתי של החברה כטרם יפרעו את ה"שקל", ובהיות כי מתיראים אנו פן יגדע מספר השוקלים בשנה הנכחת לרגלי האחור הזה, ע"כ נעתנו היא כי תשלחו לנו תו"מי אלף שקלים. כמוכן, שאת הכסף נשלח אחרי גובינא, פאריזה, ורק כחוראת שעה, להרויח את הזמן, אנו דורשים כי תשלחו אלינו ישר את השקלים.

הננו מבקשים שמהיזום והלאה תפנו ישר אלינו בכל הנוגע לעניני תצוננות עפ"י אחת מהאדריטות שלמטה.

ואין להאריך עוד כי אם בשלומכם ובשלום ציון שירבה.
והנני חותם בכרטי ציון משאת נפשנו.

מאת עי"ה שלמה בן ר' חי חג'אג'י ט"ט

מזכיר אגודת "בני-ציון" פה העירה באג'ה"ו.

1914

הארכיון הציוני-המרכזי, ירושלים, תיק 5/751 Z.

4 מספר

המכתב הבא נכתב עי"י מזכיר אגודת "בני-ציון" בשנת 1914.
"אדונוים נתחמדים !

תלא עטי לתאר גודל צערינו בעת קבלנו בשורה הטבע אשר תביעה
לב ישראל מן הקצה לקצה, והיא כי השפה הרשמית שתהיה בטכניכוס
אשר בחיפה תהיה שפה גרמנית, וזאת מכת לחי עצומה לעם ישראל
ולתנועה בפרט מאת תורת יהודים המתזימרת כי רק נוצרה למטרת
התחיה וידעה לרמות עשירי ישראל לצבור כסף הועפות לתועלת
שאיפות זרות.

שמחנו מאד לנגוד שהתנגדה לשכתנו המרכזית ויחד עם זה גדלה
שמחתנו למעלה על דבר "המכללה העברית".

ואין אני יכול לשער גוי"ב גודל שמחתנו בעת קראנו בעג'ין
י"הרות" החלטי' כי לתח מדלי שנה בשנה 35 אלף פרנק לכה"יס
העבריים בא"י בשעה מלחמה כזאי שיש נגד "העזרה". וזה נתחנת
יד בלי ספק לתלוצים הלוחמים בעד שפת עברי. הנה אדונוי אמת
יהנה חכי כי כל חברי אגודתנו משתחווים מרחוק לפניכי', וקוראים
חזקו ואמנו ראשי ישראל אשר כל העם מסוף העולם ועד סופו
עניניהם תלוציות ונשאות לכם.

יהיה ה' עמכם ותראו תצלוה מרובה בכל מעשה ידכם ובעי"ה בקרוב
רעיוננו יצא לאור ותקוהנו מתקלים אכי"ר.

לכסוף, סקר יעקב בראמי, יו"ר הקהילה, בקצה את האירועים המרכזיים בחולדתוני, ועמד על חינוכיות העם היהודי והצביע איך, חודות להרצל, העם הזה מכיר כיום בזכויותיו ובחובותיו.

תנואם סיפר על השלכות ההצהרה הבריטית מיום 2-11-1917 והועדה העיונית הנמצאת כעת בארץ ישראל.

הוא סיים בקריאה לכל הנאספים להכפיל את מאמצייהם על מנת להגדיל מספר השוקלים ולהגביר הפעילות למען הקהילה ולמען 'אוצר החתשבות היהודית'.

עם נעלת האסיפה, נתמנו ע"י הנאספים תרומות לשם נטיעת עצי זית ביער הרצל.

ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק 1-2087/2

נספח מספר 5
(תרגום)

אזכרה ליום השנה ה-14 למותו של ת. הרצל

ע"י "אגודת-ציון" בתוניס

ביום 30-6-1918 התקיימה במועדון 'אגודת-ציון' אזכרה ליום השנה ה-14 למותו של האודור הרצל.

אלפרד ואלנסקי, נשיא האגודה, נשא נאום פתיחה, שהננו מפורסמים בנפרד.

יוסף בראמי, סגן הנשיא, נאם בשפה העברית ותרגם לאחר מכן את דבריו לשפה היהודית-ערבית.

הרצל, אמר הנואם, קרא לא רק לתמיכת המעצמות בהגשמת הרעיון הציוני, אלא גם רצה שתעם היהודי יהיה ראוי לשהודרו הלאומי ממור הכרה, ובתפחת מורשתו. קיים הכרח, אמר הרצל, לשוב לעם ישראל לפני השיבה לארץ. זאת חיתה המשימה העיקרית של הציונות.

תנואם הוכיח שהרצל היה חוזה גדול, שהתוה דרכי שלום להגשמת הציונות, ולא אוטופיסט, כפי שהצגוהו יריביו.

כך הוא היה תלמיד נאמן וממשיך נביאינו הגדולים, שהטיפו לעולם על שלום אוניברסאלי.

הריני מצטערים להגיד לך שמשאלותינו הצודקות והשקולות לא נענו כלל.

והראיה :

1. לא קראנו שום הצהרה מפורשת בגנות הפוגרום שהתחולל בחודש אוגוסט 1917.

2. כנעבר, המשיכו הפקידים בדבריהם, ולעתים קרובות במקומות צבוריים, להכיע את שנאתם ליהודים.

3. על אף ההבטחות החוזרות והנשנות, קרבתות המזומות, החיים בתנאים צנענים, לא קיבלו שום פיצוי, בנימוק שרק אחד העלה את בעייתו בפני בית המשפט.

4. ולבסוף, על אף כל ההבטחות המפורשות, עתוננים ממשכרים להסית נגד יהודים, תחת עיניה החסודות של הצנזורה, שהפעילה את שכטה רק כנגד עתונאים שניסו להגן על היהודים מפני אשמות שוא.

היש לתמוה שמהומות, מעשי ביזה ורדיפות בני אדם, שלא דוכאו ולא גוננו, יתחדשו שוב ?

ביום 1918-11-12, יום הנצחון של צרפת, מעל בימת האנושות, בימת הפרלמנט הצרפתי, טובי אנשי המצפון בעולם, קראו דרור ובטחון לכל החלשים והנדכאים, ואיש לא יסכול יותר מפאת מוצאו או אמונתו.

ובחובלים, בה מתנוסס דגל צרפת, זקקות שנאה פראיות פרצו יחד עם מרדף אחרי בני אדם שוד וגניבות כוצעו.

נספח מספר 6
(תרגום)

חוגים, 1918-11-17

אדוני הנציב,

בחודש אוגוסט 1917, אחרי מהומות חמורות שנלוו למעשי בליזה והתנפלות על בני אדם, המכבדנו להתקבל על ידך, והבהרנו לך שפקידי הממשל, במקום למנוע ולהתנגד למהומות, עורדו אותם. אין לסבול שבארץ בה מתנוסס הדגל הצרפתי, יותקפו אזרחים שלווים, ייפצעו ויישדדו, בגלל זיקתם לאמונה דתית כזאת או אחרת.

ביקשנו ממך אז כי :

1. יגוננו בפומבי מעשנים כרבירים אלה כפי נציגה של צרפת בארץ זו.

2. יודרכו לפקידי הממשל שאסור להם לעורר בדבריהם ובהתנהגותם מעשנים מבישים כאלה.

3. ואחרון, ינתן פיצוי חולם לכל נפגעי המהומות.

קיבלת אותנו בסבר פנים והענקת לנו בסחור. הודיננו לך במלא תכנות.

4. לנסוף נבקש; אל נא יהיו הבודדים משוחררים מאחריות למעשיהם בתוגיסייה ארץ צרפתית. וכן נקוה כי קורבנות מעשי הביזה יפוצו, כפי שהוכיח בכתב ובעל פה.

על כל אלה שגרמו לאיזורים פראיים ובלתי-אנושיים, יש להטיל עונש תמור, ולקרבנותיהם יש להגיש פיצויים. את המטורפים יש להעמיד לדיון תמור, ואז יחזור הסדר על כנו.

אחרת, באם הפשעים יוותרו ללא עונש, הכל יחזור לקדמותו והמשלה תעמוד מחוסרת אונים ובלתי מסוגלת להשליט סדר. לא יהיה אף פעם כוח האדם הדרוש למניעת מעשי הביזה.

יחד על כן, עם שובם של החיילים והעובדים הקולוניאליים מהחזית, תגבר הסכנה, אם ידעו כי מותר לפגוע ביהודים ללא כל עונש.

האם יעשו מעשי ביזה ואלמוניות רק ביהודים ? הנכבדים החתומים משה מתיריעים על המצב הבלתי נסבל בו נתונים בני-דחם, ומקוריים שלא פנו לשוא לנציג צרפת.

כבוד רב, אדוני הנציג.

וראם מעשי הביזה הם מעשי ירדהם של אנשים ללא חת, יש להודות שהסתות באו מגבוה, וירזמיהם לא רק שלא הועמדו לדיון, אלא הם מצהיריים בקולזי קולות שיחדשו את המהומות.

הרינו מתכבדים להביא לתשומת לבך את הדברים הבאים:

שוב ושוב, שמענו אירומים שהמהומות בעתיד תהיינה תמורת זנח בעיקר גדולה הסכנה מפני שובם של חיילים צרפתיים מהחזית.

הננו מרשים לעצמנו להעיר, שהמהומות לא תימנענה עם אמצעי הכחון שיניקטו, באם כבר כיום ממשלת החסות לא תדאכ בחומרה את העכירות היזיל ולא תחקור את מקור הרע.

מחדש הננו פונים אליך בבקשה:

1. לגנות בפומבי מעשים בלתי נסבלים אלה בארץ צרפתית.
2. להזכיר שוב לכל המקדיים, בכל הדגים, שהחובה המוטלת עליהם אינה רק להימנע מכל הסתה ומכל דבר העלול לעורר שבאה גזעית, אלא להיות שוחרי השלום, ההתפייסות והסדר.
3. לדרוף כמרץ וליישם בחומרה את החוקים נגד מעוררי המהומות; שתקנת ה-1917-80 המענישה כל אלה תסמינים לשנאה גזעית, חיושם בכל הנסיבות וכלפי כל האנשים, אפילו חברי המועצה לענייני מסחר ותעשייה, או צירים ב"ועידה המייעצת".

מַר ווִיטְקוֹר קֶטָן , ראש סגל עו"ד לשעבר, עו"ד בסגל עו"ד

בתוניס, אזרח צרפתי.

מַר ז'אק שְמֵלָה , איש עסקים, נחין תוניסאי.

מַר אַלי קֶטָן , איש עסקים, נחין תוניסאי.

מַר אדוֹלֶף לומברוֹזוֹ , תעשיין, אזרח איטלקי.

מַר עֲדוּיָאל _____ , מנהל בית-הספר כ"י"ח לכניס בתוניס, אזרח

צרפתי.

מַר ז'אק צֶדִיק , תעשיין, נחין תוניסאי.

מַר מֵרדכי סמאג'ה , מנהלו לשעבר של העמון היהודי 'הצדק', נחין תוניסאי.

מַר רִימון ואלנסִי , מהנדס-ארכיטקט, אזרח צרפתי, סגן יו"ר לשעבר בעיריית תוניס.

ארכיון ציוני-מרכזי, ירושלים, תיק ו-24/2087

חתמו:

ד"ר בולאקיה, לאון גז, חאגיז, ארביב, אלברט בסיס, וויטוריו בוקארה, סלבוורה קאלו, ויקטור קטן, ז'אק שמלה, אלי קטן, אדולף לומברוֹזוֹ, עוזיאל, ז'אק צדיק, מרדכי סמאג'ה, רימון ואלנסִי.

לכבוד השר מרופה חכה, הנציב הכללי של הרפובליקה הארפתית בתוניס

שמות, משלה יד, תאר ואזרחות החתומים במכתב הי"ל

נציג יהודי (ממונה מטעם הממשלה) ליועיעידה המליעצת, נחין תוניסאי.

מַר לאון גז, יו"ר 'קופת עזרה וצדקה' (ממונה מטעם הממשלה), נחין תוניסאי.

מַר חאג'ג, סגן יו"ר 'קופת עזרה וצדקה' (ממונה מטעם הממשלה), נחין תוניסאי.

מַר ארביב, איש עסקים, אזרח בריטי.

מַר אלברט בסיס, עורך דין בסגל עורכי-הדין בתוניס, נחין תוניסאי.

מַר וויטוריו בוקארה, איש עסקים, אזרח איטלקי מר סלבוורה קאלו, תעשיין, אזרח איטלקי, חבר כלשכת 'הבונים' האיטלקית קונקורדיה.

התקדמנו - יהדות העולם גם היא התקדמה - זהו סימן מובהק לחיותנו. אפילו בדוגמה נתן הזמן אומותיו - על אחת כמה וכמה בהשקפה החברתית. אך האליאנס לא התקדמה כהוא זה.

אבותינו האמינו באמנציפציה. אנו לא מאמינים בה עוד.

היהדות כולה הגיעה להבנה שהאמנציפציה לבדה לא תפתור את השאלה היהודית. האמנציפציה זהו תופש ליחידים (לפרטים) במקום בו חי ציבור גדול, הוא זקוק להגנה כקבוצה אחת, כמיעוט לאומי.

אך על מנת שלקבוצות שונות אלה יהיה מרכז משותף, דרושה ארץ עצמאית, בה יוכלו היהודים לפתח תכונותיהם העצמאיות וגאונות גזעם, ודרושה ארץ ישראל.

אין עקרון המיעוטים סותר את הציונות. להיפך, הציונות משלמה אותו עקרון, ומשמשת אמצעי להכניח האשמה.

היהדות התקדמה. יחד עם המשך האמנציפציה של יחידים, היא מנסה לשמור על קיומם עם ישראל כאומה - היא פועלת מתוך אידיאל גדול.

בהמוניה עם כל החובריות, היא רוצה שהגאונות היהודית תתבלט כבעבר. היא חושבת שזה לטובת היהדות ולטובת האנושות כולה.

נספח מספר 7

(תרגום)

מאת ראשי מתוך כתב היע "הקול היהודי"

"LA VOIX JUIVE"

שהופיע בתורנים ביום 1920-8-31

למה נגד ה"אליאנס" ?

למה אנחנו נגד האליאנס ? אגיד לכם.

אל תחשבו שרק בגלל היותה אנטי-ציונית, ובעיוורונה היא מעמידה בראשה אבטיפוס האנטי-ציונים - סילבן לוי.

לא רק בגלל שלחמה בחשאי נגד תנועתנו, והצהרתה בניגוד לאמת, שאינה נוקטת שום עמדה כנגדנו.

לא מפני שהיא הזניחה במתכוון את הוראת העברית בבתי הספר שלנו, וגידלה זררות שהתחזקו מהיחדות.

ולא בגלל טעויותיה בארץ ישראל ותעוועויה בעולם אנו שומרים לה טינה. העבר - הקרוב ביותר - יכול להישכח אם קיים רצון טוב, וחיוביים לה משתו, כפי שאני חייב לאליאנס.

מה שמחייב אותנו, למרות הכל, ללחום נגדה, זהו המעב בו נקלענו אנו, תלמידיה הותיקים, לחוסר כל אפשרות להיאבק בתוכה.

הועד הזה מתזימר לדבר בשם היהודים, בזמן שאינו יכול לדבר אפילו בשם כל חברי האליאנס.

במשטר הצירופים אנו רואים שורש הרע.

האליאנס חגיגת לטגנת את שעיניה ולחטפלים לחופש התצנעה, על מנת שנשלים איתה.

אז נוכל להיאבק על דעותינו והשקפותינו, על עתיד היהדות, בתוך האליאנס.

וביום זה, האליאנס תשתנה !

חברי מערך

אד האליאנס חושבת אחרת. היא מטיפה להחבול וללוחם למען האמנציפציה. אנו חושבים אחרת. זה לא נורא. אנתנו סובלנימים - אנו סובלים, בדרך כלל, דעות אחרות. למה, הפעם הגנו נאבקים במרץ נגד האליאנס ? למה ? כי האליאנס איננה עוד ישראלית (יהודית) ; כי לאליאנס יוקרה בעבר שאיננה קיימת עוד בהווה. כי האליאנס אינה מייצגת עוד את היהדות ואף לא חלק ממנה, וכדברה בשם היהודים, היא תומסת זכות שלא ניתנה עיני העם היהודי. תקופת שלטון הפילאוסטורופים חלפה בישראל. העם היהודי מכיר רק בנציגיו הנבחרים כהלכה.

מה ומי מייצגת האליאנס ? כמאה יהודים מתנכרים ! זה הכל; מאה יהודים המתוונים האריסטוקרטיה היהודית במערב, הזוכה לביקורת אפילו מפני מ. פראג, מיעוט קטן שבקטן שאינו יודע כלום על ספלי העם היהודי ושאיפותיו.

מאה יהודים אלה מתזימרים לדבר בשם עמנו. ועוד יותר: הם מונעים בדרך אנטו-דמוקרטית חריות זרמים חדשים לתוך האליאנס, עיני סגירה מוחלטת של שערניה. האליאנס, נוטלת מחבריה הזכות המקודשת לבחור.

חבר האליאנס אינו יכול עוד לבחור - הוא ראוי תמיד לשלם. האליאנס דורשת ממנו את כספו, פועלת בשמו אך נוטלת ממנו את הזכות להביע את דעתו. הועד שנבחר בפעם האחרונה נשאר על כנו לצמיחות. במקרה של פטירה או התפטרות, הוא מצרף אליו - כמו באקדמיה הצרפתית - חברים אחרים. מנין ? כמוכנו מבין אלה שמזדהים איתו כיותר - והקומדיה מסתיימת.

כד יש לנו ועד מרכזי של "האליאנס הישראלית האוניברסלית".

שום דבר לא נשתנה בכתי הספר של האליאנס, והוראת המקצועות העבריים אינה קיימת כלל. כבעבר, שום דבר לא יכול להשתנות במתי הספר שלה, כי האליאנס מתנגדת להוראת כל נושא יהודי. היא לא עשתה ולא ניסתה לעשות דבר כדי להשיג את כוח האדם המוכשר לחקנות נושאים אלה.

עלינו להוקיע, ללא הרף, בפני דעת הקהל היהודית והלא-יהודית את האנטי-דמוקרטייות של האליאנס, בעיקר מאז הפיכת 1911.

בה החלפה את משטר הבחירות הכלליות במשטר צירוף חברים לועד המרכזי; כך האליאנס הפכה להיות מחוז חפצה של קבוצת סנובזים ופקידים פחדניים וצרי אופק.

אין להפסיק את המאבק נגד האליאנס, אף על פי שהיא כבר נפגעה עמוק. היות והמושגים "עתידו הלאומי של עמנו", "גאווה יהודית", "דמוקרטיה" שייכים לשפה שהאליאנס אינה מבינה ואינה מנסה להכין, יש להכות את האליאנס בקופתה !

כי זאת היא השפה היחידה שהיא מסוגלת להכין.

יש צורך שתקהילות היהודיות יפסיקו להעניק לה כל סיוע כספי.

בתנוצסיה, בה. המצוקה היהודית היא כה גדולה, יש לנו סיבה מספקת לא לסבול יותר העברת סכומים רציניים לאליאנס, סכומים שנוכו מהמס המוטל על הבשר הכשר.

בארץ הזאת, בה צרפת מחוייבת להכניח הינוד לכל נתנינה, אין לקהילות היהודיות שום ענין באפטרופוסות ההוסנית של האליאנס.

נספה מספר 8
(תרגום)

מאמר ראשי מתוך כתב העת "הקול היהודי"

"LA VOIX JUIVE"

שהופיע בתוניס ביום 12-1920-31

י"ח ב' ה'

המאבק נגד האליאנס (כ"ח), המנסה בעקשנות, באמצעות בתי-הספר שלה ונציגיה, לקיים עוד פעילות בעולם היהודי הספרדי, על אף חוסר האימון בה והחוננויות, מוטל על הציונים כצו מחייב.

עלינו להזכיר, ללא הפסק לאוכלוסיה היהודית את האנטי-ציונות הערמומית והמרגרנית של האליאנס, פעולותיה הבזויות במשך 23 שנים, ועוינותה המופגנת לציונות.

מיינו של מל סילבן לוי כנשיא הועד המרכזי הוא משמעותי ביותר. מיינו זה המשלים ירידתה בעיני מיעוט היהודים שעוד לא נפקחו עיניהם מחייב אותנו. ועלינו לפעול בהתאם.

אנו חייבים לגלות את פרצופה האנטי-יהודי בחינוכה להתבוללות, המרעיל רוח ילדינו. עלינו להזהיר את האוכלוסיה היהודית מפני תמרוני המוסד הזה.

לחוזר האחרון של האליאנס, בענין הוראת השפה העברית, היתה מטרה אחת בלבד: הטעיית בודדים תמימים.

LA VOIX JU

Journal Hebdomadaire d'Informations et d'Education Juive
Organe Officiel de la Fédération Sioniste de T

Le sionisme a pour but la création d'un foyer garanti par le droit public.

Aux Juifs de Tunisie !

A San Remo les grands puissances du monde ont reconnu le droit pour notre peuple d'établir son foyer national dans sa patrie historique, et l'Angleterre a accepté la mission de valloir au développement du sionisme.

Ainsi le monde civilisé a solennellement solé la reconnaissance juive en Palestine. Il y a eu un événement le retour des persécutions qui vint, enfin, dans des conditions de vie normales, pour nous donner un libre essai à leur génie national et, par là, contribuer plus efficacement au progrès de la civilisation.

Des garanties politiques nous sont données. Aux Juifs eux-mêmes à faire les efforts nécessaires. Ils sont encouragés.

Pour cette entreprise immense, formidable, la restauration de la Palestine, un fonds a été créé le « Keren-Haytsed » qui, pendant cinq ans, recueillera les contributions des Juifs du monde entier et entreprendra les grands travaux d'ordre général indispensables au développement de la colonisation juive.

Ce devoir impérieux est énoncé pour chaque Juif de remplir sa contribution au Keren-Haytsed. Il est, aujourd'hui, particulièrement urgent de l'accomplir. En effet, aux frères de l'Europe orientale sont créés des emplois importants. Par centaines de mille ils vont travailler sur les terres de douleur ou, comme en Ukraine, par exemple, leur situation, pendant longtemps caécure, restera finalement insupportable.

Qu'iraient-ils? Aucun seul ne leur est ouvert: les Etats-Unis, par une législation restrictive de l'immigration, leur ferment, en fait, depuis 1921, leurs portes. Le Canada, l'Australie les entravent à peine.

Un seul pays peut leur offrir un refuge matériel et moral, c'est notre vieille Palestine, vers laquelle Israël a cessé d'aspérer depuis son exil, et qui, peuplée de quelques centaines de mille Juifs, pourra en accueillir facilement plusieurs millions.

ne voudrez pas y échapper. Bien que fortémat atténué par la crise économique générale, vous voudrez collaborer avec vos frères plus favorisés pour assurer en foyer à plusieurs millions de vos frères malheureux; par dignité vous répondrez à l'offre des Alliés, par fierié juive vous aiderez à la reconstruction d'Israël.

L'heure est tragique, l'heure est grave.
Juifs de Tunisie, sans distinction d'opinions politiques; vous la comprendrez; vous répondrez à notre appel; vous serez à cœur de contribuer à la reconstruction d'Israël; ainsi par solidarité juive que par humanité.

Reboul Maché SITRUC
Grand Rabbin de Tunisie

Albert BESSIS
Chef de Bureau de l'Administration Juive
en Palestine

Enghène BESSIS
Président du Comité
d'Action pour la Tunisie
Chevalier de la Légion d'Honneur

Docteur Joseph BOULAKIA
Député à la Conférence Consultative

Joseph COHEN-BOULAKIA, Samuel BEIJAICHE, Victor BESSIS
Présidents de la Chambre Consultative d'Action des Intérêts Commerciaux et Industriels (C. I. I.)

Léon GIBBY
Ancien Président du Comité de Bienfaisance Israélite
Chevalier de la Légion d'Honneur

M. Salomon ITBI
Président
du Keren-Haytsed à Soussa.

Victor GUEZ
Conseiller Municipal de Sfax
Député du Keren-Haytsed
Président du Keren-Haytsed à Sfax.

Pour tous renseignements prière de s'adresser au Bureau du Keren Haytsed, 11, Rue des Trévins (TUNIS) ou à M. Joseph Cohen Boulakia, 30, Souk-el-Ouzar, a été désigné comme secrétaire général du Keren Haytsed pour la Tunisie et l'Empire. Les fonds du Keren Haytsed, qui contrôlent la gestion financière de l'Empire, sont placés dans le compte du Keren Haytsed. Ce Comité Central, qui a le droit de voter sur les décisions du Keren Haytsed, est composé de représentants de tous les pays.

עלנו להשיג ליסוד בתי ספר צרפתיים-יהודיים בדומה לאלה שנוסדו ע"י ממשלת צרפת במוקו.

לשם כך, הכרחי שתעזובות הציונית - הראויה לתואר זה - תנהל את המאבק הנכון.

אז, לא ירחק היום, וה"אליאנס", שתפכה להיות קללה לעמו, תסולק מרצנו בה היא עדיין נאחזת".

אלפרד ראלבסקי

נספח מספר 9
(תרגום)

גילוי דעת מחור כתב העת "הקול היהודי"

"LA VOIX JUIVE"

שחופיע בתוניס ביום 10-7-1922

יהודי תוניסיה !

בסן-דמו הכירו מעצמות העולם הגדולות בזכות עמנו להקים ביתו
הלאומי במולדתו ההסטורית, ואנגליה הסכימה לערוב לפיתוח
המדונה החדשה.

כך הצדיע העולם הנאור חגיגית לחהיה היהודית בארץ ישראל:
הוא רואה בחיוב שיבת הנדחים, שסוף סוף יוכלו לפתח בתנאים
נורמאליים ובחופשיות את הגניוס הלאומי שלהם, וכך להשתף באופן
יותר יעיל בקידמת הציביליזציה.

ערובות פוליטיות ניתנו לנו.

על היהודים עצמם לשאת כעת במאמצים הדרושים, והם עצומים,
למען המפעל היחיד במינו, תקומת ארץ ישראל. קרן נוסדה,
"קרן הלוויה", שתרכז במשך חמש שנים תרומות יהודי העולם כולו
ותבצע העבודות הגדולות הדרושות לפיתוח ההתישבות היהודית.

חובה מקודשת זו מוטלת על כל יהודי, להגיש את תרומתו לקרן
היסוד, ויש לקיימה היום ביתר דחיפות.

אחינו במזרח אירופה נרדפים באכזריות.
מאות אלפים מעוניינים לברוח מארצות הנכא כגון אוקראינה, שם
מצבם יהיה, עוד זמן רב, עלוב ביותר.
לאן ילכו ? אף מקלט לא פתוח בפניהם.

ארצות הברית בעלת חוקה מגבילה כל הגירה, סוגרת למעשה את שעריה
משנת 1921. קנדה ואוסטרליה פותחות את שעריהן דק במקצת.

ארץ אחת בלבד מסוגלת להציע להם מקלט חומרי ומוטרי: זאת ארץ-
ישראל הישנה שלנו, אליה לא פסק עם ישראל מלהתגעגע מאז גלותו.
היא כיום מיושבת בכמה מאות אלפי נפשות, אך תהיה מסוגלת לקלוט
מליונים רבים.

יהודי תוניסיה, ילידי הארץ ונתנים זרים, חובה גדולה מוטלת
עליכם, לא נהיה מעוניינים להתחמק ממנה.

על אף המשבר הכלכלי, תרצו להיות שותפים עם אחיכם היותר
אמידים, לשם הבטחת בית למליוני אחיכם המסכנים.

בגאווה תשיבו להצעת בנות הברית ובגאווה יהודית תגישו את עזרתכם
לחתיית ישראל.

השעה היא הרת גורל, השעה היא היסטורית.
יהודי תוניסיה, ללא הבדל דעות פוליטיות, הבינו: יש להיענות
לקריאתנו.

בלב שלם השתתפו בכנינה המחודש של ארץ ישראל, תוך סולידריות יהודית ותוך רגשי אנוש.

הרב משה שטרן

הרב הראשי בתוניסיה

<u>אלברט בסיס</u>	<u>אלפרד ואלנטי</u>	<u>אג'ן בסיס</u>
ראש משרד ההגירה	נשיא הפדרציה	נשיא מועצת הקהילה
יהודיות לארץ-	הציונית בתוניסיה	היהודית, בעל עיסוק לגיון הכבוד.
ישראל.		

ד"ר יוסף בולאקיה
ציר בוועידה המייעצת

<u>יוסף כהן בולאקיה</u>	<u>שמואל בלעיש</u>	<u>ויקטור בסיס</u>
צירים במועצה	התוניסאית לענייני מסחר ותעשייה	

ויקטור גז ליאון גז עו"ד שלמה טיבי

חבר במועצת-עובדים ושנא לשעבר של ג'נרל קרן הגנרל בטומא

ספאקס, נציג הממשלה "קופת עזרה וצדקה"

כ"קופת עזרה וצדקה" חבר במועצת עיריית תוניס.

יו"ר קרן היסוד בעל עיסוק לגיון הכבוד.

בספאקס.

בכל שאלה, נא לפנות למשרד קרן היסוד, רח' הכורסקאים 14 - טל: 21.54.
מר יוסף כהן בולאקיה (שוק הבדים 30) נתמנה כגזבר קרן היסוד בתוניסיה.

נספח מספר 10

המאמר נכתב ע"י לוסין בראמי (כיום יצחק אברתמי - קיבוץ רגבים) בנו של הרב יוסף בראמי ז"ל, במחצית הראשונה של שנת 1944, ונתפרסם ב"עם וספר" בחודש אלול תש"ד (אוגוסט 1944).

ל. בראמי :

משנתארגנה קבוצת 'צעירי ציון' בטוניס, הרואה בהפצת שפתנו והתעמולה למען התרבות העברית החיה - פועלת - יסוד ומטרה ראשית - נפתחו אפיקים חדשים לתנועה העברית במדינה. אחד מטעפי תכניתנו אומר: "כל חבר מחוייב ללמוד ולשרת את השפה העברית", ואמנם לא מעטים המכשולים העומדים בדרך הוראת השפה העברית; ראשית כל חוסר תקציב וחוסר מקום להוראה. הבעיה החשובה ביותר הריהי המצאת כספים לשלם למורים כדי מחייבת. האדון נ. ירושלמי, מורה מירושלים - אין בכוחו לשאת בעצמו בעול ההוראה העברית. ורק שנים מאחד-עשרה המורים לעברית מקבלים את משכורתם מקופת הקהילה הישראלית בטוניס. יתר השעת המורים הצעירים, מלמדים את השפה העברית, אף יום עבודתם הפרטית, מתוך התנדבות, אבלם אמנם מתם צרכנים בכל זאת לבוא

על שכרם. חמשה מהם משתייכים לתנועת "צעירי ציון", חוץ מכותב הטורים, שהוא חבר ל"גדוד של קרן הקיימת לישראל".

על אף כל הקשיים, אנו מקווים להתגבר עליהם ולהמשיך בעבודה פוריה. הג'וינט האמריקאי, אשר ממנו אפשר להשיג סיוע ממש, אינו עושה כלום בשטח הזה, וכל מעיניו שם הוא דק בפליטים.

כשיחה עם מנהל הספרייה הציבורית של טונביס, הביע לי חלז את משאלתו לרכוש ספרים עבריים במידה שהאמצעים הכספיים ותנאי המסחר בין-הארצות (שער הכספים, אפשרות התשלום) יאפשרו לו. לספרייה הציבורית יש כבר מספר גדול של ספרים על היהדות. בטונבני, בי תבינו עד כמה חשובה יצירת מדף של ספרים עבריים בספרייה הציבורית בטונביס, שהיא אחת הספריות הגדולות שבאפריקה הצפונית. הרי זה אמצעי להפצת העברית לא רק בין היהודים, אלא גם בין הלא-יהודיים, כאות לתרבותנו החיה וגם ללמד ולהכיר את ארץ ישראל ולחבבה.

ואשר לתנועת "צעירי ציון", הרי אין היא יכולה להתמסר רק לעברית, כיוון שהיא נושאת בעול ההכשרה של הנוער. אבל מאמציה בשטח התרבות מרובים וראויים לשבח. בירחון התנועה "הנוער" הוקצו בתחלתו רק שורות מעטות לעברית, ועכשיו הגיעו לעשרה עמודים כתובים עברית (הרצאות, דין וחשבון, בקורת, שירים, פואמות) ונקראים על ידי הצעירים, מרבית החברים לומדים עברית בבת-הספר וגם מסיבות "עונג שבת" מוקדשות ברובן לעברית. השירים, השיחות וההצגות, הכל מבוצע בעברית. בחג פורים, הציגו מערכון "אסתר" כתוב עברית בידי אחד מחברי התנועה והוצג בדצלה על ידי השכבה הצעירה.

כטיוולים משתדלים לדבר רק עברית. אגב, שעה של שיחה בעברית חובה היא כצאתנו ובכואנו. כל הצעירים של התנועה מוכרחים להבחן בעברית.

קלים אצלנו "חוג עברי", שבו מתכנסים בכל שבת יודעי עברית מהגטו ומחעי. אולם אין להסתפק בפעולה העברית שנעשתה עד עכשיו, וחיבים אנו להרחיבה. ומשום כך צריכה ה-ב.ע.ע. לסייע ל"צעירי ציון" לבצע את תכניתה התרבותית. אנו סובלים מחוסר ספרי לימוד מתאימים, אין כאן אף ספר אחד שהתלמידים יוכלו להשתמש בו, חוץ מהספר למתחילים "שפת ישראל", שיצא בטונביס על ידי מר ירושלמי. חוץ מזה אין לנו די מורים בעלי מרבנות עבריות והשכלה פדגוגית. חברי העלית העולמית צריכה

לשלוח לנו ספרי לימוד וקריאה, ובמיוחד ספרים כתובים בעברית קלה, המיועדים לצעירים ומבוגרים גם יחד. כן אנו מעוניינים לקבל ידיעות על החיים התרבותיים, הספרותיים והאמנותיים של ארץ ישראל על ידי חוזרים וכתבי העת.

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

הפדרציה הציונית
בתוניסיה.

רחוב הבלגים, 4, תוניס

אל: מחלקת העליה
בהנהלה הציונית
ירושלים.

עם קבלת מכתבכם מיום 28-11-1944 מס' 2421/73/7/974,
הנני מחבר לחדיעכם שארבעת הסרטיפיקטים אינם עוד
שימושיים כי פג תוקפם.

בענין 30 הסרטיפיקטים, שהכם מציינים במכתבכם, הננו תקוה
לקבל אותם בהקדם האפשרי, והננו מרשים לעצמנו לשאול אתכם
את השאלה, האם אנו יכולים ליעד את כולם לנוער שלנו או
שעלינו למסור אחדים לבריזדניסטיות.

הננו מצילים הזדמנות זו לחדיעכם שמועצת הפדרציה הציונית
בתוניסיה, בכינוסה ביום 12-11-1944 כחרה בועד המנהל החדש
הבא:

(Handwritten signature and text in French/Hebrew)

(Handwritten notes in French/Hebrew)

55/795

נספח מספר 15

מפעל השקל משנת 1921 עד שנת 1954

שנה	בהוצאת	במרוקו	בתיאסיה	בכל העולם
1921	...600..	...1810..	...1502...	...778.487..
1922	...791..1412...	...373.217..
1923	...1519..515...	...584.765..
1924	...524..	...677..	...415...	...300.267..
1925	...2128..	...831..	...785...	...638.017..
1926	...3537..	...291..	...1018...	...214.384..
1927	...2099..	...352..	...549...	...416.767..
1928	...161..	...154..	...702...	...217.550..
1929	...2650..	...607..	...802...	...387.106..
1930	...1387..	...433..	...643...	...201.250..
1931	...3045..	...1083..	...1501...	...425.987..
1932	...1056..	...121..	...460...	...152.214..
1933	...2912..	...880..	...981...	...691.393..
1934	...1095..	...221..	...228...	...239.901..
1935	...6127..	...634..	...215...	...978.033..
1936251...	...
1937408...	...
1938417...	...
1939901...	...
1946*	13.296...	...
1949	24.744...	...
1950	7.456...	...
1954	22.652...	...

- מתוך פרטי-כל הקונגרסים הציוניים : ה-19, ה-20, ה-21, ה-22, ה-23, ה-24.
 * הנחונים משנת 1946 ואילך אינם כמתאים, לפענה מקורות שונים, אה מספרם הנכון של שוקלי השקל .

נספח מספר 14

צירי תוניסיה בקונגרסים הציוניים *

1911 - בקונגרס הציוני ה-10 בבאזל:	הרב יעקב אבוקארא.
1913 - בקונגרס הציוני ה-11 בווינה:	א. טורצ'יני.
1921 - בקונגרס הציוני ה-12 בקרלסברג:	עו"ד אלפרד ואלנסקי.
1927 - בקונגרס הציוני ה-15 בבאזל:	רוברט ברוטשווייג.
1931 - בקונגרס הציוני ה-17 בבאזל:	אלי לויזון.
1933 - בקונגרס הציוני ה-18 בפראג:	פליקס עלוש.
1946 - בקונגרס הציוני ה-22 בבאזל:	רוברט ברוטשווייג, ד"ר ליאופולד ברטנס, הרב וזיפה כהן. רחל רוטלי.
1951 - בקונגרס הציוני ה-23 בירושלים:	מיכאל אורנשטיין, עו"ד סובר ברנס. הרב וזיפה כהן. מרדכי כהן. ד"ר גיאקומו לומברוזו.
1956 - בקונגרס הציוני ה-24 בירושלים:	ד"ר אנדרה בראמי, עו"ד סובר ברנס מטלדה גז גבי וזיפה כהן. מואיז מדר אלהו טיטבון.

* מתוך "הפרוטוקולים" של הקונגרסים הציוניים.

ה ע ר ו ת ב י ר פ ו ת

אבוטבול סס (כיום אביטל סס) :

פעיל מרכזי ב"הגנה" וב"עליה" במרוקו בשנים 1947-1948 . נולד בשנת 1923 בקזבלנקה . עלה לארץ בשנת 1948 . היום יו"ר "ברית יוצאי מרוקו" בישראל , ועובד במשרד הכסחון .

אבוקארא יעקב : רב ראשי של קהילת הגראנה בתוניס בשנים

1914-1941 . נולד בשנת 1843 , ונפטר בתוניס בשנת 1941 . ממיסדי "אגודה-ציון" ו"יושבת ציון" .

אבידוב יאני : חבר מושב נהלל . פעל בשליחויות רבות

בארצות ערב . בין המארגנים את ההעפלה בצפון-אפריקה בשנת 1947 . נפטר בארץ בשנת 1970 . כתב ספרים, ומהם בענייננו "נתיביים נעלמים" (הוצאת עם עובד - תשס"ו) .

אברהמי יצחק (לפני כן, לוסין בראמי) :

בנו של הרב יוסף בראמי . נולד בתוניס בשנת 1920 . מראשוני "גדוד הקק"ל" . עלה לארץ בשנת 1944 . ממיסדי קיבוץ רגבים, וחבר בו . עוסק בחקר

יהדות תוניסיה .

אלמליח אברהם : סופר, עיתונאי ומילונאי . (1885-1967) .

מראשי העדה הספרדית בא"י . בין עורכי העיתונים "החידות" ו"דאר היום" . מחבר המילונים, עברי - צרפתי , צרפתי -עברי , עברי -ערבי , וערבי - עברי . חבר הכנסת הראשונה מטעם הסתדרות הספרדים.

ביג'אוי' פליקס : מייסדי "חרתם ציון" בסומא .

עלה לארץ בשנת 1955 . נפטר במושב ניר יפה בשנת 1960 , בגיל 60 .

בליטי מאיר : עורך דין , חבר המפלגה הסוציאליסטית

בתוניס . יו"ר הפדרציה הציונית בתוניסיה בשנים 1957-1959 . עלה לארץ בשנת 1967 . נפטר בבח-ים בשנת 1975 .

בלישה אנדרה : בין מייסדי "גדוד הקק"ל" בתוניס, ותנועת

"צעירי ציון-דרור" בצפון אפריקה . עלה לארץ בשנת 1948 , והצטרף לקיבוץ נחשונים . נפטר בצרפת בשנת 1980 , בגיל 60 .

בטיס אג'ן : (1871-1951) . בעל נכסים ובנקאי .

נשיא הקהילה בתוניס משנת 1921 עד לשנת 1934 . היה חבר "המועצה העליונה" התוניסאית .

בטיס אלברט : (1883-1973) . עורך דין , מדינאי ועסקן

פעיל בקהילה היהודית בתוניס . נתמנה לשר השיכון והפיתוח בממשלת המעבר התוניסאית בשנים 1954-1955 . נשיא "אורט" בתוניסיה משנת 1956 .

נפטר בצרפת בשנת 1973 .

בראמי יוסף : (1888-1924) . רב , עהונאי ומורה לעברית

בתוניס . בין מייסדי "אגודת-ציון" . מזכיר הרבנות הראשית משנת 1921 עד לשנת 1924 . ציר ציוני תוניסיה בועידת לונדון , בשנת 1920 .

ברדא דוד : רב ומורה לעברית בתוניסיה במשך שנים רבות.

נולד בתוניס בשנת 1917 , ונפטר בצרפת בשנת 1969 . היה חבר תנועת "בית"ר" והתמדרות הרביזיוניסטית.

אלעל אדוארד יגאל : נולד בתוניס בשנת 1920 . נתמנה ע"י נחום ירושלמי כ"קצין" שעורי הערב ללימודי השפה העברית . מייסדי תנועת "צעירי ציון" . עלה לארץ בשנת 1945 . היה מראשוני קיבוץ רגבים . כיום עובד בבאר-שבע .

אלעל חנניה : נולד בתוניס בשנת 1924 . מראשי "ההנהגה" בתוניסיה בשנים 1945-1948 . עלה לארץ בשנת 1949 . הצטרף לגרעין הצרפתי-תוניסאי בבית-זרע . כיום עובד בעיריית אילת .

אנקרי יוסף (כיום אנקורי יוסף) : נולד בספאקט בשנת 1912 . מייסדי תנועת "בית"ר" בתוניסיה . עלה לארץ בשנת 1934 . מראשי התאחדות עולי תוניסיה . היום , עובד בקופת חולים לעובדים לאומיים בירושלים .

בוכמיל יהושע : (1869-1938) . יליד רוסיה , למד הקלאזה בצרפת בשנים 1896-1903 . מנהיג ושליח ציוני ברוסיה ובאירופה . בשנת 1896, הטיל עליו הרצל את המשימה לשכנע את "חובבי-ציון" להשתתף בקונגרס

הציוני הראשון . היה חבר ודובר ה"פרקציה הדמוקרטית" של ההסתדרות הציונית . משנת 1923 עבד בארץ ב"קרן היסודי" , ובשליחותה ביקר בתוניס .

כחבוט אליהו : המורה הארצישראלי לעברית שהגיע מספר פעמים לתוניס , בשנים 1930-1933 , 1935-1938 , 1946-1952 . נפטר בתוניס בשנת 1952 .

בר-ג'ורא נפתלי : שליח הסוכנות בתוניסיה בשנת 1943, ובלוב בשנים 1944-1945. היה חבר קיבוץ סירת-צבי. היום עובד במחלקת העלייה של הסוכנות בירושלים וממונה על חנועת העלייה.

ברונשוויג רוברט : נולד בשנת 1901 בבורדו. התל בהוראת השפה הלטינית והיוונית בגימנסיה בתוניס בשנת 1925. משנת 1933 עד לשנת 1945 שימש פרופיסור לציביליזציה המוסלמית באוניברסיטת אלב'יר. משנת 1945, פרופיסור לשפה הערבית ולספרות הערבית בבורדו. משנת 1955, מנהל המכון ללימודי האיסלאם באוניברסיטת סורבון (פאריס). התפרסם במחקריו על האיסלאם; חיבורו הגדול "גרבדיה המזרחית בימי החפצים...". פעיל ציוני וציר מטעם הרביזיוני-ניסטים בקונגרסים הציוניים ה-15 וה-22.

ברטנס ליאופולד : (1890-1978). יליד הונגריה. רופא זרמטולוג. התישב בפאלרמו בשנת 1919, והגיע לתוניס בשנת 1933. שימש רופא ומתורגמן לועד הקהילה היהודית בתוניס בימי הכיבוש הגרמני. מזכיר הפרוציה הציונית ונציג הסוכנות היהודית בתוניסיה בשנים 1944-1947.

ברנס זיאק : עורך דין. נולד בטוסא בשנת 1928. עמד בראש התאחדות הסטודנטים היהודיים בתוניס. עלה לארץ בשנת 1952. כיום עובד בהנהלת בנק דיסקונט בתל-אביב, ופעיל בארגון W.O.J.A.C.*

ברנס טובר : נולד בשנת 1899 בטוסא. מהפעילים הראשונים בעיר זו. אחרי המלחמה, ריכז את הפעולה למען הקרן הקיימת בתוניס. עורך דין. עלה לארץ בשנת 1952. מראשי ארגון יוצאי תוניסיה בישראל.

גאנס מתיה : מראשי "אוהבי ציון" וה-U.U.J.J בספאקס. עורך דין. עלה לארץ בשנת 1951. נפטר בירושלים בשנת 1963.

גבירון גבריאל : בעל נכסים קרקעיים בתוניסיה. פעיל ציוני מימי מלחמת העולם השנייה. מראשי הפרוציה הציונית בשנים 1944-1946. העמיד את חותו לרשות הנוער החלוצי בתוניסיה כהכשרת לעבודה חקלאית. עלה לארץ בשנת 1949. נפטר בחיפה בשנת 1968.

בז מסילדח : מראשי ארגון ה-"ויצו" בעיר ספאקס. עלתה לארץ בשנת 1957. השתתפה בקונגרס הציוני ה-24 בירושלים כצירת תוניסיה מטעם מפא"י. נבחרה לכנסת הששית, השכייעה והשמינית מטעם מפלגת העבודה.

בז פול : עורך דין. ממנהיגי הקהילה היהודית בימי הכיבוש הגרמני בתוניסיה, עליהם כתב בספרו "Six mois sous la Botte". סייע לשליחים ארצישראליים בארגון "ההגנה" בתוניס. נפטר בצרפת בשנת 1972.

ואלנסי אלפרד : (1878-1944). עורך דין. ממיסדי התנועה הציונית בתוניסיה עד לשנת 1926. השתקע בצרפת בשנת 1926. נעצר ע"י הנרמנים בפאריס ונשלח למחנה ריכוז בו קיפח את חייו בשנת 1944.

ואלנסי רימון : מחנדם וארכיטקט. ממנהיגי קהילת הליוורנרזים. שנים רבות תיה חבר בועד המנהל של הקהילה היהודית בתוניס, משנת 1921 עד לשנת

ז'ורנר אלי : חבר קיבוץ גת . שירת בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה . ביקר בתוניס בשנת 1943 . הוצנח ביוגוסלביה בשנת 1944 . כיום חבר גבעת-כרנר .

ז'ורנו רפאל בן-אשר : נולד ב- 1914 . מראשוני חברי "השובר הצעיר" בתוניס . בין מייסדי "גדוד הקק"ל" בשנת 1937 . עלה לארץ בשנת 1949 . חבר כפר מנתס .

טויל יהודה (כיום ניר יהודה) : נולד בתוניס בשנת 1912 . עלה לארץ בשנת 1935 . חבר קיבוץ נן שמואל . יצא לשליחותיות בתוניסיה ובצרפת מטעם הקיבוץ הארצי והסוכנות היהודית .

טירא ראל אברהם : נולד בגאבס בשנת 1923 . מפקד בית"ר בגאבס, ומזכיר התנועה בתוניסיה לפני עלייתו ארצה . העפיל לארץ באוניית "בן הכס" בשנת 1947 . פעיל מרכזי בהסתדרות העובדים הלאומיים . נבחר לכנסת החמישית מטעם גח"ל, ולכנסת הששית מטעם המרכז החופשי . וכיום עורך דין בירושלים .

ירושלמי נחום : נולד ברוסיה בשנת 1890 . עלה לארץ בשנת 1938 והתישב בירושלים . הגיע לתוניס בסוף שנת 1938

כמורה לעברית ותור ארצה בסוף שנת 1945 . פעל רבות בהוראת השפה העברית ובתנועה הציונית בתוניס כמיוחד בימי מלחמת העולם השנייה . נפטר בירושלים בשנת 1961 .

ישי בנימין : נולד בסוסא בשנת 1922 . מייסדי תנועת הצופים U.U.J. בעיר זו . מזכיר חקרן הקיימת . כגלל פעילותו הציונית נאסר על ידי השלטונות התוניסיים בשנת 1957 . עלה לארץ בשנת 1962 . עובד בבנק דיסקונט, תל-אביב .

כחן רוזיפה : רב, נולד באי ג'רבה בערך בשנת 1900 . עמד בראש האגודה הציונית "עשרת ציון" בג'רבה . שיתף פעולה עם השליחים הארצישראלים ועם כל התנועות החלוציות . השתתף בקונגרסים הציוניים ה-22 וה-23 . נפטר בשנת עלייתו ארצה בשנת 1956, בירושלים .

כחן יגאל : דור ששי בארץ . הוריו היו מורים לעברית במלונקיי . שם נולד בשנת 1912 . בין מייסדי קיבוץ בית-אורן . שליח הסוכנות והקיבוץ המאוחד בתוניסיה בשנים 1943-1945 . נפטר בבית-אורן בשנת 1977 .

כחן מרדכי : נולד בתוניס בשנת 1922 . בין מייסדי "תורה ועבודה" ו"בני עקיבא" בתוניסיה . השתתף בקונגרס הציוני ה-23 בירושלים . עלה לארץ בשנת 1957 . עובד במחלקת העלייה והקליטה של הסוכנות היהודית בירושלים .

כחן נדיה : ילידת תוניס, מראשי תנועת "צעירי ציון-דרור" בצפון-אפריקה . פעילה מרכזית בעלייה ב- בתוניסיה, אלג'יריה ומרוקו . עלתה לארץ בשנת 1949 . חברת קיבוץ רגבים .

כחן רוג'ר מרדכי : נולד בתוניס בשנת 1925 . עורך דין . עמד בראש "התאחדות הסטודנטים היהודיים" בתוניסיה והפדרציה של הנוער היהודי בימי עצמאות תוניסיה . עלה לארץ בשנת 1972, ועוסק במקצועו בנתניה .

לוזון אלי : בנו של נסים לוזון, נולד בספאקס בשנת 1901 . התישב בתוניס יחד עם הוריו בשנת 1928 .

(הצה"ר) וההסתדרות הציונית החדשה (הצ"ח)
 בתוניסיה . השתתף בקונגרס הציוני ה-17 בשנת
 1931 . נפטר בתוניס בשנת 1952 .

לוזון אפרים : בנו של נסים לוזון, נולד בספאק בשנת
 1914 . נציב ביח"ר, בתוניסיה בשנים 1935-1945,
 ובצפון-אפריקה בשנים 1945-1955 . עלה לארץ
 בשנת 1955, ונפטר בתל-אביב בשנת 1957 .

לוזון יצחק : בנו של נסים לוזון, נולד בספאק בשנת
 1916 . מראשוני "השומר הצעיר" בתוניס .
 עלה לארץ בשנת 1935 . חבר קיבוץ דן . יצא
 לשליחויות בתוניסיה וכצרפת מטעם הקיבוץ הארצי
 והסוכנות היהודית .

לומברוזו ג'אקומו : נולד בתוניס בשנת 1899 .
 בן למשפחה יהודית איטלקית ותיקה בתוניסיה .
 רופא עיניים . פעיל ציוני מרכזי מימי מלחמת
 העולם השנייה . השתתף בקונגרס הציוני ה-23 בשנת
 1951 כציר תוניסיה מטעם מפ"ם . עלה לארץ בשנת
 1959 . נפטר במעגן-מיכאל בשנת 1975 .

מאמו קלימאנס (ביום שטרן עופרה) : בת למשפחה
 ציונית מפורסמת מנאבל . מראשוניות "השומר הצעיר"
 בתוניס . יחד עם האחיות נטף ובלנש ברנס היא
 סללה את הדרך לאמנציפציה של הבת היהודית בתוניסיה.
 עלתה לארץ בשנת 1937 . היום היא מתגוררת בבת-ים.
 מואטי טרג' : (1903-1957) עתונאי, נולד בתוניס,
 השתתף בעריכת העתונים "לה ז'וטסיס" ו"תוניס
 סוציאליסט" . חבר המפלגה הסוציאליסטית בתוניסיה.
 נעצר ע"י הגרמנים בתוניס בשנת 1943 . נישאה

למחנה ריכוז בגרמניה . אחרי המלחמה חזר לתוניס
 ופעל זכות במפלגה הסוציאליסטית ובעתונות היומית.

ממי אלבר : נולד בתוניס בשנת 1920 . בין מייסדי "גדוד
 הקק"ל בתוניס, בשנת 1937 . סופר וסוציולוג .
 זכה בפרס קרטאגו בתוניסיה על ספרו "נציב המלח"
 שיצא לאור בשנת 1953 . פרסם עד היום 12 ספרים
 בצרפתית, ומתוכם שלושה מוקדשים לשאלה היהודית.
 מערך הנרי : פעיל ציוני ועתונאי בתוניס בשנות העשרים.
 מזכיר הפדרציה הציונית משנת 1920 עד 1926 .
 פעל גם במוסדות הקהילה היהודית התוניסאית .
 נפטר בכפר בשנות החמישים .

סלושץ נחום : (1871-1966) . פרופיסור וחוקר תפוצות
 ישראל בארצות ערב . ביקר מספר פעמים בתוניסיה,
 בראשית המאה ה-20 . חיבר מספר ספרים, וביניהם
 שניים המקדשים ליהדות תוניסיה : "תפוצות ישראל
 באפריקה הצפונית, מימי קדם עד ימינו" ,
 ו"האי פלאי" .

סמאג'ה מרדכי : (1869-1921) . עורך העתון "לה ז'וטסיס"
 בתוניס . ארגן כנס אלפי יהודים בתוניס בשנת
 1909 למען החלת המשפט הצרפתי על הנתינים היהודים
 התוניסאיים . הוא התנדב במלחמת העולם הראשונה
 לצבא הצרפתי, והודות לכך זכה כאזרחות-הצרפתית .
 בתו הייתה עורכת גדין התוניסאית הראשונה בשנות
 העשרים . קבוצת האנשים שהשתתפה בעריכת עתונו
 נקראה "קבוצת לה ז'וטסיס", ורוב חבריה הצטרפו
 מאוחר יותר למפלגה הסוציאליסטית .

ביקר בתוניס בשנת 1943 והוצגת ביוגוסלביה בשנת 1944 . שליח הקיבוץ הארצי בחוות ההכשרה בצרפת בשנת 1951 . נהרג ביום 7-1954-29, בעצרת הזכרון במעגן (לזכר הצנחנים שפעלו באירופה הכבושה) בה נפל מטוס לתוך הקהל וגרם ל-14 הרוגים ו-23 פצועים .

פרידמן אפרים (כיום בן-חיים) : נולד בשנת 1916 בחולנד . עלה לארץ בשנת 1939 . מראשוני קיבוץ בית-אורן . מיה מספר פעמים בשליחות בצפון-אפריקה מאז 1943 . "נדלק" לגאולת יהדות צפון-אפריקה . נתמנה שגריר בריפובליקה המרכז אפריקאית בשנים 1961-1963 . היום, חבר מזכירות בחנועת "התהיה" .

קסן ויקטור : (1870-1944). עורך דין בצרפת משנת 1891, ובחוננים משנת 1911 . עסק גם בפיתוח חקלאי, וחיה בעל אלפי דונמים אדמה חקלאית בחוניסיה . יו"ר הפדרציה הציונית החונניםאית משנת 1927 עד לשנת 1944 .

קסטל כלב : בן למשפחה יהודית איטלקית עתיקה . חבר קיבוץ גבעת ברנר, היה בשליחות הסוכנות היהודית בצפון-אפריקה ובאיטליה . רופא ילדים במקצועו . כיום חבר קיבוץ נצר סרני .

רוסי אלפרד : נולד בבירות בשנת 1908 . הגיע לחוננים עם הוריו בשנת 1913 . שירת בצבא הצרפתי ב-1933 . עורך דין בחוננים בשנים 1931-1941 .

נציב "בית"ר" בחוניסיה בשנים 1933-1935 .

היה קצין בצבא הצרפתי בראשית מלחמת העולם השנייה.

סקמה אנדרה : נולד בחוננים בשנת 1918 . הצטרף לחנועת בית"ר בשנת 1933 . עתונאי ועורך "לה גאוס דישראל" בחוננים . בעל הטור "חצי שעה עברית" כוידו תוניס בשנים 1939-1941, 1945-1950 . עלה לארץ בשנת 1950 . עבד ב"קול ישראל" בשנים 1950-1956 . כתב העתון LE MONDE בישראל בשנים 1951-1977 . כיום כתב רדיו צרפת בירושלים, תפקיד שהוא ממלא משנת 1956 .

עלוש פליקס : נולד בספאקס בשנת 1901 . בין מייסדי חנועת בית"ר והחנועם הרביזיוניסטים בחוניסיה . עורך העתון הציוני "לה ריבני ז'ואיף" בחוניסיה. עלה לארץ בשנת 1954 . עבד ככתב העתון "L'INFORMATION D'ISRAEL". נפטר בבת-ים בשנת 1978 .

פאלייר איימה : Aimé Pallière (1875-1949) . בן למשפחה קאטולית אדוקה . סופר צרפתי ותיאור-לוגיסט . התגייס בשנות העשרים של המאה ה-20 . פרסם את הספרים הבאים : "Le Sanctuaire Inconnu", (1932) , "Bergson et le Judaïsme", (1936) . "L'âme juive et Dieu" (1936) .

הוציא כתב העת "שלוש" בגנתיה, בפאריס . שימש יו"ר "ההתאחדות העולמית של הנוער היהודי" UNJJ .

פירונטינו עמנואל : נולד בשנת 1913 . מראשי חנועת בית"ר בחוניסיה . עתונאי . עלה לארץ בשנת 1953 . טיפל, מטעם מחלקת הקליטה של הסוכנות והעובד הציוני, ביישוב מושבי עולים צפון-אפריקאיים . נפטר בתל-אביב בשנת 1978 .

פינצי שלום : נולד בנוסניה בשנת 1916 . חבר קיבוץ גח . שירת בצבא הנריטי במלחמת העולם השנייה .

REFERENCES BIBLIOGRAPHIQUES

1. Archives .
- Archives Sionistes . Jérusalem .

תיקים :

21/288	: 1898	21/313	: 1900
21/321	: 1901	23/979	: 1913
23/751	: 1913-1914		
24/2087 I	: 1918-1919	24/2087 II.	
24/1905	: 1919-1920	24/2129	
24/1882	: 1921-1922	24/2629	
24/2486	: 1922-1926	24/3214	
24/3245	: 1927		
24/3262	: 1927-1934	24/3263	
24/10310	: 1936	S5/2249	
S5/80-81-82-85		S25/3498	
S5/492	: 1937-1941	S25/5212	
S5/795	: 1941-1946	S25/7962	
S5/796	: 1947-1949	S26/1396	

"Fédération Sioniste de France & Rapport général 1918-1919".

2. ארכיון ההגנה בתל-אביב : חיק צפון-אפריקה .
מקור פ . ירושלים .

צבי יהודה : "מקורות על הפעילות הציונית בארצות המזרח" . (1897-1917) עמ' 61 - 67 .
(אוניברסיטה ב"ג בנגב. באר-שבע. תשל"ח)
פורטוקולים של הקונגרסים הציוניים .
(ההתחדדות הציונית העולמית . ירושלים.)

לקבוצת המחתרת הגוליסטית בשם "רשת מוניה" .
בשנת 1941, שלה ממולות הים שקי מסמכים, מחור
אונייה גרמנית שטבעה ליד חופי הונגריה, והעביר
אותם לפיקוד כוחות בנות הברית . עזב את הונגריה
ביום 1941-5-26, ולא חזר יותר .
השתתף כצנחן בפלישות בנות הברית בצפון-אפריקה
ובאיטליה . בשנת 1943 נשבה באיטליה כצנחן צרפתי
ונשלח לשבי בסיציליה . בעת נסיון בריחה, נרצח
על ידי זקיפי המחנה .

רוסי רחל : אשתו של אלפרד רוסי, ואחותו של יהודה טואיל.
נולדה בחנוים בשנת 1915 . הצטרפה לתנועת בית"ר
בשנת 1933, שנה אחת לאחר נישואיה .
הצליחה להעביר את גופת בעלה מסיציליה לחנוים
בשנת 1945, ואת עצמותיו מחנוים לבאר-שבע בשנת
1963 . השתתפה בקונגרס הציוני ה-22 בבאזל,
כצירת הרשימה הרביזיוניסטית . עלתה לארץ עם שתי
בנותיה בשנת 1958, והשתקעה בבאר-שבע .

שלום דרין : נולד בחנוים בשנת 1880 . רופא כללי .
היה רופא הפרטי של משפחת המלוכה הונגריאית,
וגם רופא יהודי בגיטו . דמות פופולארית אצל
היהודים והערבים כאחד . נקרא כפי הבריות :
"רופא הגיטו והמדינה" ו"הרמב"ם מחנוים" .
שימש נשיא כבוד בארגונים יהודיים רבים, ובמיוחד
של "ההתאחדות העולמית של הנוער היהודי" J.U.S.U.

World Organisation of Jews from Arab Countries: W.O.J.A.C.
הארגון העולמי ליהודים יוצאי ארצות ערב .

- שלום פלאח : "האופה את פני תוניס" ("האסיף" , שנה ו', התרנ"ד , עמ' 78-94).
- אפרים פרידמן : "האימפריה של עליית יהודי צפון-אפריקה" . "למרחב" , 1964-1964 (7-7) .
- "פרקים בחולדות בית"ר צפון-אפריקה" . (בהוצאת הועדה לחגיגות יובל "בית"ר" . 1973)
- אנדרה נתן שוראקי : "קורות היהודים בצפון-אפריקה" . (עם עובד , תל-אביב . 1975) .
- D. BENSIMON-DONATH : "Immigrants d'Afrique du Nord en Israel" . (Editions Anthropos. Paris. 1970)
- ANDRE CHOURAQUI : "La Saga des Juifs en Afrique du Nord" . (Hachette Littérature. Paris. 1972)
- ELIE COHEN-HADRIA : "Du Protectorat Français à l'Indépendance Tunisienne" . (Editions Université de Nice. 1976)
- ALBERT MEMMI : " Juifs et Arabes " . (Editions Idées/Gallimard. Paris. 1974)
- JACQUES SABILLE : "Les Juifs de Tunisie sous Vichy et l'occupation" . (Editions du C. D. J. C. Paris. 1954.)
- ALFRED VALENSI : " Sionisme et Socialisme " . Réponse à M. Alfred Néguet . ("La Société Nouvelle" . Revue Internationale de Sociologie, Arts, Sciences et Lettres . Paris. 1911.)

- ע ת י נ נ י ם ו כ ת ב י ע ת 3 .
- Hebdomadaires Juifs de Tunisie :
 - " LA JUSTICE "
 - " L'EGALITE "
 - " LA VOIX D'ISRAEL "
 - " LA VOIX JUIVE " (1920-1924)
 - " LE REVEIL JUIF "
 - " LA VOIX JUIVE " (1943- . .)
 - " LA GAZETTE D'ISRAEL "
- VICTOR NATAF : "Annuaire Sioniste de Tunisie". 1931.
- 4. BIBLIOGRAPHIE ה י פ ר ג ו ל ל י ב 4 .
 - . אברהם הטל : "יהדות צפון-אפריקה" . ביבליוגרפיה . (מכון בן-צבי . ירושלים . 1973 .)
 - ROBERT ATTAL : "Les Juifs D'Afrique du Nord" Bibliographie. (Institut Ben-Zvi . Jérusalem. 1973 .)
- 5. Etudes & Articles ו מ א ר ע י ם 5 .
 - מיכאל אביטבול : "הפעילות הציונית בצפון-אפריקה עד סוף מלחמת העולם השנייה . " ("פעמים" מספר 2, קיץ "תשל"ט" . 1979 . עמ' 65-91 .)
 - יצחק אברהמי : "פרקים בחולדות האמנציפציה של יהודי תוניסיה" . (אוניברסיטה בראילון . תל-אביב . 1974)
 - אלבר ממי : "יהודים וערבים" . (ספריה פועלים . 1975)
 - נחום סלושץ : "נפוצות ישראל באפריקה הצפונית" . (ספריה קו לקו, ירושלים תש"ו .)